

Kolmen valtakunnan perillinen
Turun kehruuhuoneen arkiston asiakirjojen
elinkaari ja asema tutkimuksessa

Emilia Henttonen
Pro gradu -tutkielma
Suomen historia
Historian, kulttuurin ja
taiteiden tutkimuksen laitos
Turun yliopisto
Helmikuu 2019

*Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.*

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/
Humanistinen tiedekunta

HENTTONEN, EMILIA: Kolmen valtakunnan perillinen: Turun kehruhuoneen arkiston asiakirjojen elinkaari ja asema tutkimuksessa.

Pro gradu -tutkielma, 69 s., 2 liites.

Suomen historia
Helmikuu 2019

Tässä pro gradu -tutkielmassani tutkin Turun kehruhuoneen arkiston asiakirjojen elinkaarta sekä tutkimuksellista asemaa. Turun kehruhuone oli vuosien 1735–1881 aikana toiminut naisvankila, jonka vangit pakotettiin osana vankeusrangaistustaan raskaisiin kehrutöihin. Suomen ensimmäisenä naisvankilana se on historiallisesti merkittävässä asemassa, mutta siitä huolimatta Turun kehruhuone on erittäin vähän tutkittu aihe, joka on pääasiallisesti kadonnut yhteiskuntamme muistista. Tässä työssä pohdin, miksi näin on päässyt käymään. Tämän lisäksi pohdin Turun kehruhuoneen arkiston asiakirjojen kohtaloa: miten ne ovat syntyneet, missä niitä on säilytetty ja miten Turun kehruhuoneen arkisto on muodostettu niistä. Erityistä huomiota saavat asiakirjat, joiden elinkaaren kulku on jotenkin poikkeuksellinen muihin kyseisen arkiston asiakirjoihin verrattuna.

Tutkin Turun kehruhuoneen arkistoa sekä arkistotieteellisestä että historiallisesta näkökulmasta. Työni on tapaustutkimus, jossa Turun kehruhuone on nostettu tarkastelun kohteeksi. Tärkeimpiä lähdeteoksiani ovat historiallisella puolella Veikko Virtasen teos *Suomen vankeinhoito I 1808–1831* (julkaistu 1944), sekä arkistotieteiden puolella Pekka Henttosen teos *Johdatus asiakirjahallinnan tutkimukseen* (julkaistu 2015) ja arkistohistorian pääteoksena Jussi Nuortevan ja Päivi Happonen *Suomen arkistolaitos 200 vuotta: Arkivverket i Finland 200 år* (julkaistu 2016).

Tutkimukseni osoittaa, miten Turun kehruhuoneen arkiston asiakirjojen elinkaari on ollut hyvin monimuotoinen ja vaiherikas; sitä ovat kohdanneet niin ympäristöstä johtuneet katastrofit kuin huolimattomasta käsittelystä aiheutuneet ongelmat. Sattumallakin on ollut oma osuutensa siihen, miltä Turun kehruhuoneen arkisto näyttää tänä päivänä. Etenkin yhdestä asiakirjasta on löydettävissä yllättävää kerroksellisuutta, joka tuo uutta näkökulmaa kehruhuoneen asiakirjojen tutkimukseen. Tämän ansiosta aineistoa voi käyttää muuhunkin, kuin vain Turun kehruhuoneen tutkimiseen, ja tuhosta on syntynyt jotain uutta ja arvokasta. Näin ollen elinkaari ja tutkimus kietoutuvat toinen toisiinsa: elinkaarella koetut kolhut ovat synnyttäneet uutta tutkimusmateriaalia, ja näin elävöittäneet Turun kehruhuoneen arkiston asiakirjojen tutkimuksellista merkitystä.

Asiasanat: Turun kehruhuoneen arkisto – Asiakirja – Elinkaari – Arkistotiede – Naishistoria – Vankilahistoria

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuskysymykset ja lähdeaineisto	1
1.2 Käsitteet	4
1.3 Aikaisempi tutkimus ja tutkimusetiikka	6
1.4 Tapaustutkimus	9
2. Kehruuhuoneiden historia	11
2.1 Rikos- ja vankeusrangaistusten kehittyminen kehruhuone-tuomioiksi	11
2.2 Kehruuhuoneiden aikakausi	15
3. Arkisto asiakirjojen elämän jatkumisen mahdollistajana	21
3.1 Turun kehruhuoneen asiakirjat	21
3.2 Turun kehruhuoneen arkisto ja sen elinkaari	22
3.3 Kehruuhuoneiden lakkauttamisen aiheuttama muutos	32
3.4 Uhkaavat vaarat	35
4. Tutkimus ja kaksi tarinaa	41
4.1 Miksi kehruhuonetta on tutkittu niin vähän?	41
4.2 Aineistoa aineistossa	47
5. Lopuksi - Vankilasta arkistoon	56
LÄHTEET:	63
LIITE	70

1. Johdanto

Suomen vanhimpana kaupunkina Turulla on pitkä kaupunkihistoria, jota myös tutkitaan melko innokkaasti. Museot ja lukuisat tekstijulkaisut, niin fiktiiviset kuin tietokirjalliset, ylläpitävät tietoutta menneen ajan Turusta. Siitä huolimatta joitain kaupunkihistorian osasia on jäänyt vielä tuntemattomiksi suuremmalle yleisölle, ja niistä yhtenä esimerkkinä on Turun kehruhuone. Turun kehruhuone oli Suomen ensimmäinen naisille tarkoitettu rangaistuslaitos. Se aloitti toimintansa 1700-luvun alkupuoliskolla, jolloin vankirangaistustaan siellä suorittivat sekä irtolaisuudesta että rikoksista tuomitut naisvangit. 1800-luvulla alussa kaikki rikosvangit kuitenkin siirrettiin toiseen naisvankilaan, kun Lappeenrantaan avattiin Suomen toinen kehruhuone, ja Turun kehruhuoneelle jäivät ainoastaan irtolaisvangit.¹

Luonteeltaan kehruhuoneet olivat rangaistuslaitoksina hyvin työpainotteisia ja käsityökeskeisiä: vankien tuli suorittaa tietty määrä yhteiskuntaa hyödyntäviä käsitöitä, kuten kehruuta, vankeutensa aikana. Suomen vankilaitosten joukossa Turun kehruhuone oli melko pitkään pioneerin asemassa ensimmäisenä ja ainoana naisvankilana, ja siksi se on mielestäni merkittävä osa sekä Turun kaupunkihistoriaa, Suomen vankilahistoriaa että naishistoriaa, ja siten tärkeä tutkimuskohde, johon olen halunnut perehtyä paremmin. Tässä työssä olen syventynyt tutkimaan etenkin Turun kehruhuoneen omaa arkistoa ja sen asiakirjoja. Kyseinen arkisto on yksi tärkeimmistä alkuperäislähteistä ja menneisyyden kuvaajista kehruhuonetta tutkittaessa. Arkistossa on paljon huomiota herättäviä asioita, kuten se, miten 1800-luku painottuu vahvasti asiakirjojen määrässä 1700-lukuun verrattuna, ja miten muutamassa asiakirjassa on jälkikäteen tehtyjä merkintöjä, jotka kertovat asiakirjojen seikkailleen erillään muusta aineistosta, ennen kuin ne on palautettu arkistonsa yhteyteen.

1.1 Tutkimuskysymykset ja lähdeaineisto

Tämän työn keskiössä on Turun kehruhuoneen arkisto, joka on muodostettu vuosien 1735–1881 välisenä aikana tuotetuista, Turun kehruhuoneen toiminnasta syntyneistä asiakirjoista. Koska Turun kehruhuoneen arkisto keskittyy täysin vain kehruhuoneen asioihin ja seuraa tiukasti sen toimintaa ja kehitysvaiheita, se on kaikkein informatiivisin

¹ Virtanen 1944, 378.

Turun kehruhuonetta koskeva arkisto, ja siten hyvä tutkimuskohde. Tutkin etenkin arkiston asiakirjoja ja niiden elinkaarta kokonaisuutena, mutta nostan yksilöllisen tarkastelun alle erityisesti kaksi asiakirjaa niiden esimerkillisen luonteen tai monivaiheisen taustan vuoksi.

Tutkimuksessa on kaksi isoa tutkimuskysymystä, jotka molemmat keskittyvät Turun kehruhuoneen arkistoon ja sen asiakirjoihin, mutta hieman eri painotuksin. Ensimmäinen osio tutkimuksesta keskittyy kysymykseen siitä, miten Turun kehruhuoneen arkiston asiakirjojen elinkaari on rakentunut, ja toinen osio keskittyy kysymykseen siitä, mikä on Turun kehruhuoneen tutkimuksellinen asema. Ensimmäisessä kysymyksessä tutkin, miten asiakirjat ovat syntyneet, ja mitä vaiheita ne ovat joutuneet käymään läpi ennen kuin niistä on muodostettu oma arkistonsa sen nykyisessä muodossa. Mitä ongelmia ja vastoinkäymisiä asiakirjoilla on ollut? Ovatko ongelmat jotenkin vaikuttaneet arkiston muotoutumiseen, ja miten se näkyy nykyisistä asiakirjoista? Miten tämä kaikki sijoittuu perinteiseen elinkaarimalliin, jonka kautta tarkastelen asiakirjojen ja arkiston kehityksen vaiheita? Elinkaarikysymys auttaa hahmottamaan asiakirjoja kokonaisuutena, ja auttaa seuraamaan niiden läpikäymiä vaiheita. Sen avulla voidaan havainnoida, miksi kehruhuoneesta ovat säilyneet juuri nämä nykyiset asiakirjat, jotka nykyään sisältyvät Turun kehruhuoneen arkistoon.

Pohtiessani tutkimuksellista asemaa olen joutunut jakamaan tutkimuskysymyksen käytännössä kahteen eri osaan. Toisessa osassa pohdin sitä, miksi Turun kehruhuone arkistointeen on niin vähän tutkittu aihe, sekä miksi sen tutkiminen olisi tärkeää. Toisessa osassa puolestaan tutkin erään tietyn asiakirjan moniäänistä kerrontaa, joka ei ole syntynyt täysin alkuperäisten tarkoituksien mukaisesti. Vankiluettelot 1854, 1856 - asiakirjaa on nimittäin tarvelty ulkopuolisen toimesta, mutta tarveleminen on jättänyt oman mielenkiintoisen kerroksensa asiakirjan sivuille, jonka arvoa pohdin. Onko tuho vain haitta, vai tuoko se jonkin lisäarvon tutkimuksellisessa mielessä aineistoon? Antaako uudet tekstit ja piirrookset mahdollisuuden tutkia kehruhuoneen asiakirjasta jotain, mikä ei liity lainkaan itse kehruhuoneeseen? Ovatko nämä uudet, asiakirjaan alun perin kuulumattomat kirjoitukset jotenkin merkittäviä?

Pitäkseni tutkimuksen selkeänä ja pystyäkseni keskittymään täysin Turun kehruhuoneen arkistoon, päätin rajata tutkimuksen koskemaan vain sen oman arkiston asiakirjoja, vaikka Turun kehruhuonetta koskevia asiakirjoja oli muualtakin hajanaisesti löydettävissä. Nämä muut asiakirjat eivät sinällään vaikuta kehruhuoneen arkistoon, mutta voivat toki kehruhuonetutkimuksessa tuoda lisää informaatiota tutkijalleen. Vaikka en olekaan varsinaisesti tutkinut näitä muita aineistoja, olen huomionnut ne muutamassa maininnassa työn aikana paremman ja ymmärrettävämmän kuvan antamiseksi.

Tein pientä taustatutkimustyötä myös Turun kehruhuoneen ainoan sisarlaitoksen, Lappeenrannan kehruhuoneen arkiston kanssa, ja käytän sen asiakirjoja hieman vertailussa, mutta varsinaisesti en ole tutkinut sitä tässä työssä. Turun kehruhuone ei toiminut tyhjiössä, täysin erillisenä kaikesta muusta laitostoiminnasta ja hallinnosta Suomessa, joten siksi koin tarpeelliseksi huomioida myös nämä muut aineistot, vaikka päähuomio pysyykin koko ajan Turun kehruhuoneessa. Lappeenrannan kehruhuoneen arkisto ei kuitenkaan kulje koko ajan tutkimuksessa Turun kehruhuoneen arkiston rinnalla, eikä se ajallisesti olisi edes ollut mahdollistakaan. Turun kehruhuone perustettiin jo vuonna 1735, kun taas Lappeenrannan kehruhuone aloitti toimintansa vasta vuonna 1819.² Toinen kehruhuoneista on siis Ruotsin aikainen, kun taas toinen syntyi vasta Suomen autonomian aikana.

Siitä huolimatta, että Turun kehruhuone on paljon Lappeenrannan sisarlaitostaan vanhempi, asiakirjojen määrässä Lappeenranta päihittää Turun mennen tullen. Turun kehruhuoneen arkisto koostuu 35 arkistoyksiköstä, kun taas Lappeenrannan arkistossa on 223 arkistoyksikköä. Arkistoyksiköllä tarkoitetaan tässä työssä asiakirjakokonaisuutta. Tämä voi olla vaikka sidos tai useammasta asiakirjasta koostuva nippu. Tällä asiakirjakokonaisuudella on oma arkistotunnuksensa.³ Sekä Turun että Lappeenrannan kehruhuone lakkautettiin samaan aikaan, vuonna 1881, joten ero

² Arkisto: Turun kehruhuoneen arkisto, Kansallisarkisto.

<http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action?kuvailuTaso=AM&avain=2804.KA> ; Virtanen 1944, 378.

³ Lappeenrannan kehruhuoneen arkisto, Astia-verkkopalvelu, Kansallisarkisto.

https://astia.narc.fi/astiaUi/search.php?haku_list=&query=Lappeenrannan+kehruhuoneen+arkisto&startDate=1698&endDate=1949&recordsCreator=lappeenrannan+kehruhuone&location=&classification=&akutyyppe=normal ; ks. Liite.

asiakirjamäärässä ei voi selittyä Lappeenrannan pidemmällä toimikaudella.⁴ Näin Turun kehruhuoneen arkisto näyttäyty entistä mysteerisemmässä valossa.

Turun kehruhuoneen arkisto jakautuu 13 sarjaan,⁵ jotka ovat kehruhuoneen perustamista koskevat asiakirjat, kehruhuoneen tiliasiakirjat, johtokunnalle saapuneiden asiakirjojen diaarit, sairauspäiväkirjat, kirkonkirjat, vankiluettelot, johtokunnan pöytäkirjat, johtokunnan kirjekonseptit, päällysmiehen/vahtimestarin kirjekonseptit, johtokunnalle saapuneet asiakirjat, muut saapuneet asiakirjat, vankien arvostelu- ja tilikirjat sekä sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat. Näistä suurimpia ovat kahdeksan arkistoyksikön vankiluettelot, seitsemän arkistoyksikön johtokunnalle saapuneet asiakirjat sekä kuuden arkistoyksikön kehruhuoneen tilikirjat. Ajallisesti pisimmät jaksot asiakirjoista kattavat Johtokunnan kirjekonseptit ja Tiliasiakirjat, jotka molemmat ulottuvat yhtäjaksoisesti vuodesta 1820 vuoteen 1881.⁶

1.2 Käsitteet

Suomessa on siis ollut sen historian aikana yhteensä kaksi erillistä kehruhuonetta, toinen Turussa, ja toinen Lappeenrannassa. Turku on näistä kahdesta vanhempi laitos. Kehruuhuoneiden tarkoitus oli saada ”laiskat ja pahantapaiset” naiset hyödyttämään yhteiskuntaa kehruulla ja ansaitsemaan oman elantonsa valvotuissa olosuhteissa, työlaitoksessa. Käytännössä naisia tuomittiin kehruutyöhön sekä irtolaisuudesta että törkeästä rikollisuudesta, sillä heitä varten ei ollut olemassa muunlaisia vankiloita. Vankeusaika määrättiin tuomiossa, mutta taloudellisen painottamisen vuoksi ahkeruudella ja kovalla työpanoksella vangit pystyivät lyhentämään tuomiotaan.⁷ Siitä huolimatta, että kehruhuoneeseen joutuminen oli rangaistus eikä tavoiteltavaa, vangit

⁴ Historiaa, Rikosseuraamuslaitos.

<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/historiaa.html>.

⁵ Sarjalla tarkoitetaan Kansallisarkiston mukaan muodoltaan, tehtävältään tai sisällöltään yhteenkuuluvien, määräjärjestyksessä olevien arkistoyksiköiden kokonaisuutta, jolla on yhteinen nimike. Näin ollen sarjat luokittelevat samankaltaisia arkistoyksiköitä isomman käsitteen alle, mikä auttaa asiakirjojen käsittelyä. Siirto-opas, Kansallisarkisto. http://extranet.narc.fi/siirto-opas/index.php?option=com_content&task=view&id=40&Itemid=54.

⁶ Turun kehruhuoneen arkisto, Astia-verkkopalvelu, Kansallisarkisto.

<https://astia.narc.fi/astiaUi/search.php?start=31&direction=next&query=Turun+kehruhuoneen+arkisto&recordsCreator=turun+kehruhuone&location=&classification=&startDate=1698&endDate=1925&hakutyyppi=normal>. Tiliasiakirjoista tosin puuttuvat vuosien 1831–1834 sekä vuosien 1836–1843 asiakirjat.

Ks. Liite.

⁷ Virtanen 1944, 23.

oppivat siellä tärkeitä käsityötaitoja, jotka ovat saattaneet auttaa heitä myöhemmin työpaikan saamisessa.

Suurin osa, ja Lappeenrannan kehruhuoneen perustamisen jälkeen kaikki, Turun kehruhuoneen vangeista olivat irtolaisia.⁸ Irtolainen tarkoitti henkilöä, jolla ei ollut vakinaista paikkaa ammattilaisena tai palkollisena, mutta joka oli silti vuosipalvelukseen velvollinen. Sillä, oliko palveluspaikkoja työnhakijalle saatavilla, ei ollut väliä, vaan vuosipalvelusvelvollisuus oli silti täytettävä. Käytännössä tämä sääntö ei kuitenkaan koskenut rikkaita ja etuoikeutettuja kansanluokkia.⁹ Palkollissääntöjä, jotka olivat kaikki kuninkaan antamia, mutta joille hankittiin myös valtakunnan säätyjen vahvistus, kehitettiin ahkerasti, kunnes 1700-luvulle tultaessa päätettiin keskittyä myös irtolaisuudesta tulleisiin seuraamuksiin. Irtolaisuudesta tuomitut henkilöt asetettiin pakkokeinojen alaisiksi, mikä tarkoitti käytännössä heidän sitomistaan sotapalvelukseen tai pakkotyöhön.¹⁰ Naisirtolaisten kohdalla Suomessa tämän tarkoitti nimenomaan tuomiota kehruhuoneelle kehruutyöhön.

Tässä tutkimuksessa olen keskittynyt seuraamaan erityisesti kehruhuoneen tuottamien asiakirjojen elinkaarta. Elinkaarimalleilla pyritään hahmottaan asiakirjojen läpikäymiä vaiheita selittämällä niitä elämän metaforan kautta. Näin asiakirjan luominen nähdään ”syntymänä”, ja hävittäminen ”kuolemana”.¹¹ Asiakirjan elinkaari käsittää aina sen koko olemassaoloajan laatimisesta hävittämiseen, joka tavallisesti on elinkaaren luonnollinen päättymä. Sellaiset asiakirjat, jotka päätetään säilyttää pysyvästi ja siten lähetetään päätearkistoon pysyvään säilytykseen, pystyvät venyttämään elinkaarensa jopa satojen vuosien mittaiseksi.¹² Kehruuhuoneen kohdalla näin juuri on käynyt, ja sen vuoksi vanhimmat asiakirjat ovatkin jo lähes kolmesataavuotiaita.

Kehruuhuoneen elinkaaren pohdinnan yhteydessä puhun asiakirjojen arvonmäärittämisestä, jonka on nykyään katsottu Suomessa olevan yksi elinkaarihallinnan tärkeimmistä prosesseista. Arvonmäärittäminen vaikuttaa asiakirjoihin seulonnan kautta.¹³ Arvon-

⁸ Virtanen 1944, 378.

⁹ Ståhlberg (1893), 1995, 3-4.

¹⁰ Ståhlberg (1893), 1995, 4-5.

¹¹ Bell ja Brown 2013, 62.

¹² Henttonen 2015, 81-82.

¹³ Henttonen 2015, 97.

määrityksellä tarkoitetaan tehtäväaluetta asiakirjahallinnassa, johon sisältyy erilaisia toimintoja, kuten tutkimus-, arviointi-, analyysi- ja päätöksentekotoimintoja. Keskeistä arvonmäärityksessä on pitkäaikaisesti säilytettäväksi tarkoitettujen asiakirjojen määrittäminen, sekä määräaikaisesti säilytettävien asiakirjojen säilytysaikojen päättäminen.¹⁴ Näin ollen arvonmäärityksellä voi olla iso merkitys siinä, millaiseksi kehruhuoneen arkisto on muodostunut, ja millainen se nykyään on. Seulonta puolestaan on arvonmääritystä laajempi käsite, jonka toiminnan alle myös arvonmääritys kuuluu. Seulonnan tarkoitus on supistaa asiakirjatietojen määrää, sekä määrittää säilytyksen määräajat ja tietojen säilytystavan.¹⁵

Vaikka vielä 1930-luvulla, jolloin kehruhuoneen arkisto muodostettiin sen asiakirjoista, ei ollut selkeää kirjallista ja kansallista seulonnan ohjenuoraa, jota olisi voitu noudattaa ja käyttää apuna arkistonmuodostuksessa, on seulontaa täytynyt jo tuolloin tehdä, sillä arkistoinnissa usein säilytetään vain oleellisin osa kaikesta tuotetusta materiaalista, ja jo autonomian ajan lopulla Suomessa oli tiedostettu hyvin vahvasti arkistotilojen rajallisuus.¹⁶ Näin myös asiakirjoja on täytynyt arvioida joillain kriteerein jo ennen kuin mitään virallista ohjetta arviointiin kansallisella tasolla oli annettu.

1.3 Aikaisempi tutkimus ja tutkimusetiikka

Kehruuhuoneita on tutkittu yllättävän vähän Suomessa, ja kun laajensin hakuja myös Ruotsin puolelle, se tuntui olevan yhtä vähän tutkittu aihe sielläkin. Sen sijaan Ruotsista löytyi jonkin verran tutkimusta lapsenmurhista, mistä tuomiona rikollisnaisia lähetettiin kehruhuoneelle, mutta jostain syystä tutkimukset usein joko mainitsivat kehruhuoneet vain kevyesti tai jättivät ne pääasiassa tutkimuksestaan pois. Sekä ruotsalaisista että suomalaisista tutkimuksista päädyin nojautumaan eniten melko vanhoihin tutkimuksiin juuri tuoreen tutkimuksen puutteen vuoksi, mutta mielestäni molemmat käyttämäni teokset olivat hyvin kuvaavia ja kertoivat tietoja monipuolisesti kehruhuoneista.

Sigfrid Wieselgrenin teos *Sveriges fängelser och fängvård från äldre tider till våra dagar: ett bidrag till svensk kulturhistoria* vuodelta 1895 avaa hyvin Ruotsin

¹⁴ Henttonen 2015, 93.

¹⁵ Henttonen 2015, 98.

¹⁶ Esimerkiksi Valtionarkiston tilat olivat täyttyneet niin, että tilanpuutteesta johtuen alettiin ajamaan maakunta-arkistojen perustamista maahan tilaongelman helpottamiseksi. Nuorteva ja Happonen 2016, 130.

kehruhuonehistoriaa, ja etenkin kehruhuoneiden perustamisen historiaa. Veikko Virtanen, jonka väitöskirjaa *Suomen vankeinhoito I 1808–1831* vuodelta 1944 olen käyttänyt kirjallisuudessa päälähteenäni, on itse myös käyttänyt Wieselgreniä jonkin verran omana lähteenään. Kummankaan heidän tutkimuksensa ei keskity kehruhuoneisiin, mutta koska kehruhuoneet ovat olleet tärkeä osa vankilarakennetta molemmissa maissa, niillä on omat osansa tutkimuksessa. Wieselgrenin tutkimus ei kata Turun kehruhuoneen koko elinkaarta, sillä Suomen siirryttyä Ruotsilta Venäjälle vuonna 1809, se putoaa pois Wieselgrenin näköpiiristä hänen keskittyessään vain ruotsalaiseen vankilahistoriaan. Näin ollen Lappeenrannan kehruhuonetta tai sen aiheuttamia muutoksia Turun kehruhuoneelle ei ole mainittu tässä teoksessa ollenkaan.

Virtasenkaan tutkimus ei kata kummankaan suomalaisen kehruhuoneen koko tarinaa, mutta se keskittyy hyvin tärkeään vaiheeseen niiden historiassa, nimittäin Lappeenrannan kehruhuoneen perustamisen aikoihin, sekä taustoittaa tutkimuksessaan esiin nousseita asioita kuvaamalla myös ennen vuotta 1808, josta hänen tutkimuksensa aikarajaus alkaa, tapahtuneita Turun kehruhuonetta koskeneita asioita. Virtanen on omistanut väitöskirjassaan kaksi erillistä osiota kehruhuoneille, joista toinen keskittyy siihen, missä tilanteessa Turun kehruhuone oli Suomen autonomian synnyn aikoina, ja toinen Lappeenrannan kehruhuoneen perustamiseen. Virtasen väitöskirja antaa raamit, joiden avulla Turun kehruhuoneen historiaan on helpompi sukeltaa sisälle.

Koska kehruhuoneiden toiminta pyöri suurilta osin irtolaisvankien työpanoksen varassa, irtolaisuuskirjallisuus on myös ollut hyvin tärkeää tässä työssä. K.J. Ståhlbergin väitöskirja *Irtolaisuus Suomen lain mukaan*¹⁷ luo hyvän katsauksen irtolaisuuden käsitteeseen, mutta sen lisäksi olen käyttänyt Toivo Nygårdin tutkimusta *Irtolaisuus ja sen kontrolli 1800-luvun alun Suomessa*, joka on julkaistu vuonna 1985, sillä se analysoi mielestäni hyvin ja kuvaavasti irtolaisuutta luokkana ja sen suhdetta muihin ihmisryhmiin, sekä miten sitä pyrittiin kontrolloimaan kehruhuoneiden aikana. Lisäksi se tuo ehkä hieman modernimpaa näkökulmaa irtolaisuuteen Ståhlbergiin verrattuna.

¹⁷ Väitöskirja on vuodelta 1893, mutta olen tässä tutkimuksessa käyttänyt siitä tehtyä näköispainosta vuodelta 1995.

Arkistoteoreettisella puolella tärkein käyttämäni teos on Pekka Henttosen *Johdatus asiakirjahallinnan tutkimukseen*, joka on julkaistu vuonna 2015. Olen käyttänyt sitä etenkin elinkaaren hahmottamisessa, sillä perusjohdatuksena arkistotieteisiin se selittää hyvin ja selkeästi elinkaarimallit ja siihen kuuluvat prosessit, kuten esimerkiksi arvonmäärityksen. Henttosen teoksessa huomioidaan myös seulonnan etiikka, jolloin puhutaan arvonmäärityksestä, jossa pääpointtina on hävittää sellaista tietoa, jonka voidaan katsoa loukkaavan yksilön yksityisyyttä ja siten asettavan hänet huonoon valoon. Eettinen seulonta nähdään sekä positiivisessa valossa oikeutena unohtaa, että negatiivisessa valossa tekijänä, joka voi vääristää kuvaa yhteiskunnasta.¹⁸

Kun kuitenkin vertaan millaisia asiakirjoja arkistossa on paljon, ja mitä siellä ei ole juuri ollenkaan tai on hyvin vähän jäljellä, en usko mahdollisen seulonnan olleen tästä näkökulmasta eettistä, enkä siksi paneudu siihen varsinaisesti tässä työssä.¹⁹ Kun ottaa huomioon, miten niinkin arka asiakirja kuin vankiluettelo, johon on listattu ylös vangin koko nimi, ikä, asuinpaikka, tuomion syy ja tuomion alkamis- ja päättymispäivät, on joutunut täysin ulkopuolisen käsiin niin, että hän on jopa käyttänyt asiakirjaa omiin tarkoituksiinsa, olettaisin, ettei yksityisyyden suojele välttämättä ole ollut suurin huolenaihe 1800-luvun jälkipuoliskon kehruhuoneen asiakirjahallinnassa.

Tutkimuseettinen elementti, jota olen kuitenkin pyrkinyt seuraamaan, on *Responsible History* -kirjassa Antoon De Baetsin ajattelumalli siitä, että elävillä on velvollisuuksia kuolleita kohtaan, ja tämä velvollisuus kulminoituu heidän arvokkaaseen kohteluunsa. De Baets ilmaisee asian määrittelemällä sen ammatilliseksi velvollisuudeksi varmistaa, etteivät kuolleet kuole kahdesti.²⁰ De Baetsin mukaan kuolleilla ei ole oikeuksia, mutta elävillä on silti velvollisuuksia kuolleita kohtaan.²¹ Koska asiakirjojen luomisesta on yli sata vuotta aikaa, ovat kehruhuoneiden asiakirjat jo julkisia, ja minusta vastuuni kulkee siinä, että puhun tutkittavistani kunnioituksella ja asiallisesti, enkä moralisoi heitä, ja asioiden esittämisen suhteen olen mahdollisimman huolellinen. Yhtään vankia en ole

¹⁸ Henttonen 2015, 123.

¹⁹ Turun kehruhuoneen arkiston yksiä laajimmista aineistoista ovat Vankiluettelot, joissa kerrotaan hyvin tarkasti vankien henkilötiedot. Sen lisäksi arkistossa on Sairauspäiväkirja, joka erittelee myös vankien terveydelliset ongelmat nimineen. Puutteita on nimenomaan siinä, että ajanjaksot ovat repaleisia, ja joko ajallisesti asiakirjoja puuttuu kokonaisuuksista, tai kuten Sairauspäiväkirjan yhteydessä, jäljellä olevia tuotettuja asiakirjoja on vain yksi kappale laatuaan.

²⁰ De Baets 2009, 112.

²¹ De Baets 2009, 118.

myöskään nostanut erikseen esille aineistostani, sillä en ole kokenut sitä tarpeelliseksi tässä tutkimuksessa.

1.4 Tapaustutkimus

Tämä työ on tehty tapaustutkimuksellisella lähestymistavalla. Turun kehruhuoneen arkisto on tutkimuksessa tapaus, jota olen analysoinut ja pyrkinyt löytämään sen kysymyksiin ratkaisuja. Tapaustutkimukselle tyypillistä on, että tutkimus ei välttämättä etene suoraviivaisesti, vaan tutkija käy läpi monia vaiheita ja palaa takaisin päin ja tarkentaa, sekä kehittää keskustelua aineistojen välille.²² Olen tässä työssä joutunut muotoilemaan tutkimuskysymyksiä ja vaihtamaan lähestymisnäkökulmaa useamman kerran, koska kysymysten ongelmanratkaisu ja aineisto ovat sitä vaatineet. Lähteiden vertailu ja niiden välinen keskustelu on ollut tärkeässä osassa päätelmien muodostamisen kanssa. Uusien löydösten ja näkökulmavaihdosten takia samoja asiakirjoja on joutunut tutkimaan useamman kerran. Aineiston ja tutkimuskysymysten välisen vuoropuhelun selvittäminen ja ymmärtäminen ovat olleet tärkeässä asemassa.

Etenkin aineiston yllätyksellisyys on aiheuttanut sen, että olen joutunut hieman muokkailemaan tutkimuskysymyksiäni ja tutkimuksen tavoitteita. Kun ensimmäisen kerran luin Turun kehruhuoneen arkiston asiakirjoja, en vielä tiennyt, että Vankiluettelo 1854, 1856 -asiakirja eroaisi mitenkään muista asiakirjoista. Vasta saatuani sen käsiini ja selattuani sitä huomasin, että tämän asiakirjan erityisyyden vuoksi tästä voisi saada joitain mielenkiintoisia tuloksia tutkimuksessa. Kun pienen taustaselvittelyn jälkeen aloin päästä asiakirjan mysteerikirjoittelijan jäljille, kokonaan uusi tutkimuskysymys nousi esiin, ja se muutti paljonkin suuntaa, johon tämä tutkimus oli menossa, ja millaiseksi se lopulta muotoutui.

Olen asettanut valitsemaani tapausta, Turun kehruhuoneen arkistoa asiakirjoineen, myös hieman sitä ympäröivään muuhun kontekstiin tarkastelemalla hiukan miten Turun kehruhuone ja sen arkisto vertautuvat muihin vastaavanlaisiin kehruhuoneisiin ja niiden arkistoihin. Suomen ollessa osa Ruotsin valtakuntaa, olen lukenut edellä mainittuun kontekstiin Ruotsin muut kehruhuoneet, joista puhun seuraavassa luvussa, eli taustaluvussani. Suurin osa tutkimuksesta painottuu kuitenkin autonomian aikaan,

²² Eriksson, Koistinen 2005, 19.

jolloin pääosin kontekstin luo Turun kehruhuoneen sisarlaitos Lappeenrannan kehruhuone. Vankiloiden kontekstissa vertaan myös Turun kehruhuonetta hieman Turun muihin sen aikaisiin vankiloihin. Analyysiä olen pyrkinyt tekemään seuraamalla asiakirjojen kronologista järjestystä, sillä tietyt tapahtumat liittyvät yhteen ja vaikuttavat taas seuraaviin tapahtumiin, joten aikajärjestys on oleellisen tärkeä elementti tässä työssä. Seuraavassa luvussa perehdyn hieman tarkemmin siihen, millaisia laitoksia kehruhuoneet olivat, ja millaisiin yhteiskunnallisiin tilanteisiin ne syntyivät ja millaisina aikoina ne olivat toiminnassa.

2. Kehruuhuoneiden historia

Suomessa on toiminut vain kaksi kehruuhuonetta, Turun ja Lappeenrannan kehruuhuone, ja nämä molemmat olivat tarkoitettu vain naisvankeja varten. Kehruuhuoneet olivat ojennuslaitoksia, joissa vankien täytyi työskennellä tietyn verran tuomionsa aikana. Jos vangin tekemä työmäärä ylitti vaaditun, ahkeruudesta palkittiin: vangeilla oli mahdollisuus saada palkkaa tai lyhentää tuomiotaan työllään.²³ Mutta mikä oli rangaistushistorian tie kehruuhuoneiden syntyyn? Millaisia ne olivat vankiloina ja miten ne toimivat? Tässä luvussa aion perehtyä näihin asioihin hieman paremmin. Mielestäni on tärkeää ymmärtää, millaisista laitoksista ja rangaistussysteemistä kehruuhuoneissa oli kyse, jotta voi ymmärtää myös sen tuottamia aineistoja.

2.1 Rikos- ja vankeusrangaistusten kehittyminen kehruuhuone-tuomioiksi

Vankeusrangaistusten historia ei ole niin pitkä, kuin mitä monet saattavat kuvitella. Nykyaikana on totuttu siihen, että vankeusrangaistus on yksi tyypillisimmistä rangaistuksen muodoista, joita lainrikkomisesta voi seurata. Vapaan liikkumisen ja sosiaalisten kanssakäymisten rajoittaminen sekä jatkuvan valvonnan ja tiukkojen sääntöjen alaiseksi asettaminen ovat vakiinnuttaneet asemansa yhteiskunnassamme vakavimpana rangaistuksena vakavista rikoksista, vaikka vankeus tulikin ensimmäistä kertaa varsinaiseksi päärangastukseksi vasta vuoden 1734 laissa.²⁴ Tätä ennen, keskiajalta lähtien, keskeisimpiä rangaistusmuotoja olivat häpeärangaistukset, sekä ruumiin- ja kuolemanrangaistukset.²⁵ Näiden lisäksi rangaistukseksi voitiin määrätä sakkoja. 1400-1500-luvuilla sakkorangaistus oli jopa niin hallitseva rangaistuksenmuoto, että muita rangaistuksia, kuten kuolemantuomioita, saatettiin muuttaa sakoiksi.²⁶

Keskitetty hallinto- ja tuomioistuinlaitos syntyi vasta 1600-luvulla, ja se merkitsi sekä talonpoikaisen yhteisön itsenäisen päätösvallan menettämistä oikeudellisissa asioissa, että ankarien rangaistusten luoman johdonmukaisen terrorin mahdollistumisen koko maassa. Keskitetty tuomioistuinlaitos ei alkuvaiheissaan ollut vahvistanut tehokkaasti kansalaisten oikeusturvaa tai suojannut heitä mahdollisimman hyvin, vaan se harjoitti

²³ Virtanen 1944, 23; 380-381.

²⁴ Pajuoja 1992, 8.

²⁵ Pajuoja 1992, 7.

²⁶ Pajuoja 1992, 15.

”erityisellä tehokkuudella veristä kontrollia”.²⁷ 1600-luvun kova linja näkyi myös vuoden 1734 yleisen lain rikosoikeudellisessa säännöksessä, jossa esimerkiksi kuolemanrangaistus oli mainittu 68 eri rikoksen seuraamuksena.²⁸ Kovan linjan näkymisestä huolimatta kyseinen laki kuitenkin korosti ensi kertaa vankeusrangaistuksen merkitystä, ja tämä varmasti vaikutti monissa tapauksissa tuomionannossa.²⁹

Kun oikeudenkäyntituomioissa alettiin suosia vankituomioita, tarkoitti se sitä, että oikeudenkäyntien linja pehmeni ja valtakuntaan tarvittiin lisää vankilaitoksia. Uudesta tarpeesta syntyi tarve uusille vankilatyypeille, ja pian tuli ajankohtaiseksi esimerkiksi vankilat, jotka olivat tarkoitettu pelkästään naispuolisille vangeille. Niinpä 1700-luvulla Ruotsiin alettiin perustaa kehruhuoneita, rangaistuslaitoksia, joiden vankikunnan suunniteltiin koostuvan pelkästään naisista. Kehruuhuoneiden perustaminen saattoi koitua monen naisen pelastukseksi, sillä monia kuolemantuomioita alettiin muuttaa vankeusrangaistuksiksi, etenkin kuningas Kustaa III aikoihin 1700-luvun jälki-puoliskolla, jolloin hän ryhtyi määrätietoisesti vähentämään kuolemantuomiorangaistuksia.³⁰ Esimerkiksi Kustaa III:n sisaren Sofia Albertinan hovineidin Magdalena Rudensköldin (1755-1823) henki säästyi, kun salaliitosta ja poliittisista vehkeilyistä kuolemantuomion saaneen naisen tuomio lievennettiin elinkautiseen kehruhuoneella.³¹

Ruotsi menetti Suomen Venäjälle 1809, mutta siitä huolimatta ruotsalainen vuoden 1734 laki säilyi Suomessa sellaisenaan voimassa.³² Silti joitain muutoksia kuitenkin tapahtui Suomen rikosoikeudellisella kentällä. Kaikki valta keskittyi nyt keisarin käsiin, ja näin ollen ylin tuomiovalta oli Venäjän hallitsijalla. Käytännössä kuitenkin usein ylintä tuomiovaltaa Suomessa käytti keisarin nimissä ensin hallituskonselji³³ ja sitten senaatin oi-

²⁷ Pajuoja 1992, 20-21.

²⁸ Käytännössä kuolemantuomioita ei kuitenkaan toteutettu läheskään niin usein, kuin laki olisi sallinut, vaan lopulta päädyttiin lievempiin tuomioihin. Pajuoja 1992, 22.

²⁹ Vankeuden alkujuuret olivat kuitenkin jo 1300-1400-luvuilla, jolloin käytössä olivat ”kuninkaan tyrmat” ja ”kätöt”. Näitä kuitenkin käytettiin lähinnä vain tutkintavankien säilytyspaikkana. Heidän lisäksi siellä saatettiin pitää poliittisista syistä joitain kuolemantuomittuja, jotka vielä odottivat tuomionsa täytäntöönpanoa. Vankilaitoksen alkujuuret puolestaan löytyvät vasta 1600-luvulta, jolloin maaherrat saivat rangaistusten toimeenpanovalvonnan vastuulleen. Estääkseen tutkintavankien karkailuja, maaherrat määräsivät pitäjäkistojen ja lääninvankiloiden perustamisesta. Pajuoja 1992, 22-23.

³⁰ Pajuoja 1992, 25.

³¹ Pajuoja 1992, 20.

³² Kekkonen 1992, 259.

³³ Hallituskonselji asetettiin johtamaan Suomen hallintoa vuodesta 1809 aina vuoteen 1816 asti. Tyynilä 1992, 137.

keusosasto. Myöhemmin Suomeen perustettiin vuonna 1839 uusi hovioikeus Viipuriin, ja kuolemanrangaistuksia alettiin jälleen lieventää. Keisari Nikolai I antoi vuonna 1826 julistuksen, jossa hän ilmoitti armahtavansa kaikki kuolemaantuomitut, joiden rikos ei kohdistunut valtakunnan turvallisuuteen tai ”majesteetin pyhyyteen”.³⁴ Sen sijaan kyseiset tuomitut karkotettiin Siperiaan suorittamaan elinkautista pakkotyörangaistusta. Lievimmissä tapauksissa rangaistuksen pystyi suorittamaan Suomessa olevissa linnoituksissa.³⁵

Naisia oli tuomittu lapsenmurhasta kuolemaan ainakin 1500-luvulta lähtien.³⁶ 1700-luvulla alkanut kuolemantuomioiden lieventäminen kuitenkin johti siihen, että monien naisten tuomio kyseisestä rikoksesta oli kuoleman sijaan kehruhuonevankeus. Tämän takia kehruhuoneelle irtolaisten rinnalle alkoi ilmestyä myös lapsenmurhasta tuomittuja, joiden tuomion pituudeksi oli usein määrätynyt elinkautinen. Lappeenrannan kehruhuoneelta moni elinkautisvanki teki anomuksia siirrosta Siperiaan, joten hakijoiden on täytyntä nähdä Siperian olot jollain tavalla houkuttelevampina kuin liian pieneksi vankimääräänsä nähden rakennetun kehruhuoneen.³⁷ Siperiaan lähetettyjä naisia ei määrätty kivistötyöhön, vaan tehtaisiin ja maatiloille. Vuodesta 1856 lähtien myös ”tavallisia” rikoksentekijöitä kuolemanrangaistuksesta tuomittujen lisäksi voitiin lähettää Siperiaan, mikä tarkoitti sitä, että myös irtolainen saattoi saada siirron pois kehruhuoneelta. Karkotusta Siperiaan anottiin senaatilta.³⁸

Suurin yksittäinen syy naiselle joutua vankilaan 1700-1800-lukujen Suomessa oli kuitenkin irtolaisuus. Kuningas Kustaa Vaasan aikana³⁹ tuli aatteeksi, että jokainen on voimiansa mukaan velvollinen toimimaan yhteiskuntansa hyväksi valtion säätelemissä muodoissa. Kustaa Vaasan aikainen palveluksen vastaanottamisen velvollisuus kovennettiin kuitenkin 1700-luvulla palveluksen hankkimisen velvollisuudeksi, jolloin jokainen vuosispalvelukseen velvollinen, jolla ei ollut vakinaista paikkaa palkollisena tai ammattilai-

³⁴ Suomessa ei ole pantu täytäntöön kuolemanrangaistuksia rauhanaikana sitten vuoden 1825. Kekkonen 1992, 260.

³⁵ Kekkonen 1992, 259-260.

³⁶ Pajuoja 1992, 17.

³⁷ Siperiaan siirtoa toivoneiden vankien luettelot 1848–1856, Lappeenrannan kehruhuoneen arkisto, MMA.

³⁸ Kekkonen 1992, 261.

³⁹ Kustaa Vaasa oli kuninkaana vuosina 1523–1560. Tarkiainen, Kari; Ylikangas, Heikki: Kustaa Vaasa, SKS. <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilö/315>

sena, oli irtolainen. Sillä, oliko palveluspaikkoja saatavilla vai ei, ei ollut väliä.⁴⁰ Jos itse ei omistanut maata, oli palveluspakon alainen ja tarvitsi työnantajan suomaan suojelusta.⁴¹

Lääketieteen kehittyessä sekä tavallisten ihmisten terveystietoisuus että lääketieteen ammattilaisten tietotaito kasvoivat, mikä vaikutti merkittävästi väestökasvuun. Kasvava väestö merkitsi myös kasvavaa irtolaisuusongelmaa, jota ei enää kyetty vain sivuuttamaan. Syntyi halu valjastaa nämä työkykyiset ihmiset siten, että heistä olisi hyötyä yhteiskunnalle, ja ratkaisuksi kehitettiin irtolaisten pakkotyö. Naispuoliset irtolaiset joutuivat kehrulaitoksiin, miehet taas sotaväkeen tai ojennuslaitoksiin.⁴² Jos kieltäytyi tarjotusta palvelusta, kukaan muu ei saanut suojella tai pitää tällaista henkilöä luonaan. Suojelijalle olisi tällaisesta toiminnasta koitunut sakkorangaistus.⁴³ Kehruuhuoneelle sijoitettiin kaikenlaista irtolaisväkeä niin heitteille jätetyistä lapsista aina niskoittelevaan palvelusväkeen saakka, ja pakottamalla heidät valtiota hyödyntävään työntekoon sekä elämään kovan kurin alaisena, heistä uskottiin muokkautuvan vielä ”kunnan kansalaisia”.⁴⁴

Irtolaisuus nähtiin ilman rikollisia piirteitäkin yhteiskunnan normien vastaisena käyttäytymismuotona ja yhteiskuntaluokista matalimpana. Luokkana se oli siitä erityinen, että siihen ei välttämättä synnytty tai tultu oman vapaan valinnan seurauksena, vaan se oli yhteiskunnan antama pakkoluokitus tietyille ihmisryhmälle, jolla ei ollut työtä tai omaisuutta. Vaikka juridisesti irtolaisuutta ei ollutkaan kriminalisoitu, sen seuraamukset saattoivat silti olla samanlaisia, kuin rikoksen tehneen saamat rangaistukset. Historiantutkija Toivo Nygård arvioi, että irtolaisen asema oli jopa rikollisen asemaa huonompi, koska rikollinen sai ajan oikeuskäsityksen mukaisen puolueettoman oikeudenkäynnin, kun taas irtolaisia käsiteltiin nopeamman ja usein epäobjektiivisemmän hallintovallan avulla.⁴⁵

Siitä huolimatta, että kehruhuoneelle joutuminen koettiin rangaistuksena, ja sinne päädyttiin hallintovallan antaman tuomion perusteella, kehruhuoneen pääasiallinen tarkoitus ei aina ollut vain rangaista sinne tuomittuja irtolaisia. Valtio halusi toki saada irtolai-

⁴⁰ Ståhlberg (1893), 1995, 3-4.

⁴¹ Taipale 1995, I.

⁴² Taipale 1995, I.

⁴³ Ståhlberg (1893), 1995, 2.

⁴⁴ Virtanen 1944, 11.

⁴⁵ Nygård 1985, 12.

sesta väestä jonkin hyödyn irti, mutta myös naisvanki saattoi hyötyä kehruhuoneesta. Koska siellä tehty työ vaati tiettyjä käsityötaitoja, monet naiset oppivat esimerkiksi kehräämään laitoksessa. Näitä taitoja he pystyivät vankeutensa jälkeen käyttämään hyödykseen työllistymisessä. Lisäksi kehruhuoneella pääsi takaisin kiinni säännölliseen elämänrytmiin, ja siellä kuului terveydenhuollon piiriin ja sai ainakin jossain määrin apua sairauksiinsa ja vammoihinsa. Käytännössä tosin vankien olot huononivat sitä mukaa, kun vankimäärä kasvoi. Ahtaat tilat edesauttoivat esimerkiksi tautien leviämistä, ja henkisesti vapaudenriisto ja pakottaminen uuvuttavaan työntekoon ovat heikentäneet kehruhuoneiden viihtyvyyttä ja niiden positiivista vaikutusta asukkeihinsa.

1800-luvulla vanhat määritelmät irtolaisuudesta alkoivat hapertua suuren väestökasvun pakottamana. Koska torppien määrä oli rajoitettu, niin sanotun ”loisväestön” eli asunnotoman väen määrä lisääntyi maaseudulla rajusti 1800-luvun jälkipuoliskolla, jopa 200 000 henkeen. Näin suurta joukkoa ei voitu enää pitää irtolaisina, ja 1860-luvulla ihmiset saivat vapauden muuttaa maan sisällä tai maasta vapaasti, sekä valita oman ammattinsa. Palvelus- ja suojelupakko poistettiin vuonna 1865 ja vuonna 1883 irtolaisuus siirrettiin taloudellisen lainsäädännön piiristä pois ja käsitteen merkitys muuttui: se tarkoitti asiallisesti vain naispuolista prostituoitua tai miespuolista asunnotonta juoppoa.⁴⁶

2.2 Kehruuhuoneiden aikakausi

Kehruuhuoneiden historia alkoi jo satoja vuosia sitten Euroopassa, kun ensimmäiseksi kehruhuoneeksi (Spinhaus) nimitetty laitos avattiin Amsterdamissa vuonna 1645. Se oli ensimmäinen vankila maailmassa, joka oli rakennettu vain naisvangeille. Naisvankien tuli työskennellä tuomionsa aikana kehruhuoneen tekstiilituotannossa esimerkiksi villaa kehräämällä. Laitoksen tarkoituksena oli opettaa ”kurittomille” naisille työllistymistä edistäviä kykyjä, jotta nämä voisivat muuttaa elämänsä suunnan ja tarttua kiinni kunnialliseen työelämään vankeustuomionsa jälkeen.⁴⁷

Ruotsin valtakuntaan kehruhuoneet saapuivat vasta 1700-luvulla. Vuonna 1724 valtio otti haltuunsa Malmgårdenin Långholmenin saarella, Tukholmassa, ja perusti sinne maan ensimmäisen kehruhuoneen, Långholmenin kehruhuoneen.⁴⁸ Myöhemmin, vuonna

⁴⁶ Taipale 1995, I-II.

⁴⁷ Roth 2006, 252.

⁴⁸ Långholmen historia, Långholmen. <https://langholmen.com/historik/langholmens-historia>

1735, päätettiin perustaa kaksi muuta kehruhuonetta valtakuntaan, Turkuun ja Göteborgiin.⁴⁹ Neljäntenä perustettiin vuonna 1742 Norrköpingiin kehruhuone.⁵⁰ Norrmalmiin avattiin kehruhuone seuraavalla vuosisadalla, vuonna 1827, kun Långholmenin kehruhuone haluttiin tyhjentää lakkauttaa.⁵¹ Näin ollen Tukholmaan siis perustettiin yhteensä kaksi kehruhuonetta naisille, mutta ne eivät olleet toiminnassa samaan aikaan, vaan Norrmalm aloitti toimintansa vasta Långholmenin sulkeuduttua. Långholmenin vangit siirrettiin Norrmalmiin yön pimeydessä, keskiyöllä ensimmäinen heinäkuuta 1827, jottei vankien siirrosta Tukholman halki olisi aiheutunut mitään häiriötä ja suurta yleisöä.⁵²

Näiden viiden suuren kehruhuoneen lisäksi perustettiin ja aiottiin perustaa Ruotsiin pienempiäkin kehruhuoneita. Nämä olivat kuitenkin toiminnassa vain lyhyehköjä aikoja, sillä niihin ei saatu tarpeeksi kehruutoita vangeille, tai ne eivät ikinä valmistuneet täysin ennen kuin toiminta siellä lakkautettiin, joten pääpiirteittäin voidaan sanoa, että Ruotsin valtakuntaan perustettiin vain viisi toimivaa kehruhuonetta. Kaupungit, joissa kehruhuonetoiminta toteutui onnistuneesti, olivat jo valmiiksi tekstiilituotantokaupunkeja ja niissä oli valmiiksi tekstiilitehtaita, ja siksi vangeille onnistuttiin antamaan tarpeeksi kehruutyötä.⁵³ Gun-Britt Johansson kirjoittaa tutkimuksessaan, että Norrmalmin kehruhuone oli yksi kolmesta naisvankilasta Ruotsissa, mistä päätellen mitään näitä mainittuja pieniä kehruhuoneita ei ollut enää jäljellä siihen aikaan, kun Norrmalmin kehruhuone oli toiminnassa vuosina 1827-1896.⁵⁴

Ruotsissa toimineet kehruhuoneet olivat tarkoitettu erityisesti naisille vankiloiksi, joissa vankien tuli hyödyntää valtiota kehruutyöllään. Vuonna 1698 kuningas Karl XII antoi asetuksen, jossa määrättiin Tukholmaan rakennettavaksi raspihuoneita (rasphus) ja kehruhuone (spinnhus). Tämä asetus tunnettiin nimellä kehruhuonesäännös, jonka tarkoituksena oli taltuttaa irtolaisuutta ja kerjäämistä.⁵⁵ Miehiä tuomittiin kehruutyöhön aino-

⁴⁹ Wieselgren 1895, 263.

⁵⁰ Fångrullorna för Linköpings kronohäkte (1806-1892), Norrköpings fängvårdsanstalt (1826-1886), Norrköpings spinnhus (1814-1920), Linköpings yliopisto.
<http://www.ep.liu.se/databases/fangrullar/default.sv.aspx>

⁵¹ Johansson 2006, 224.

⁵² Johansson 2006, 225.

⁵³ Wieselgren 1895, 263.

⁵⁴ Johansson 2006, 224.

⁵⁵ Katarina Schoerner, Ett axplock ur Stockholms spinnhus ekonomiska historia, *Svensk Numismatisk Tidskrift* 6.9.1991.

astaan pienistä rikkeistä, kuten juopumus ja salakuljetus,⁵⁶ naisia taas sekä lievistä että törkeistä rikkeistä, koska heille ei ollut muunlaisia vankiloita. Turkuunkin ainakin suunniteltiin otettavaksi myös miesvankeja kehruu- tai raspityöhön, sillä kehruhuoneen pohjapiirustuksiin on merkitty miehille omat makuutilansa vankien asuinkerroksessa.⁵⁷ Kehruuhuonerangaistustuomio määrättiin oikeudessa, mutta sen pituuteen saattoi saada lievennystä, jos tuomittu työskenteli ahkerasti kehruhuoneella. Lyhimmilläänkin rangaistusta oli kuitenkin kärsittävä kuusi kuukautta.⁵⁸ Näin ollen vanki saattoi itse vaikuttaa omaan rangaistusaikaansa omalla työllään. Kuitenkin törkeistä rikoksista tuomittujen täytyi kärsiä rangaistuksensa kokonaisuudessaan, ilman lyhennyksiä.⁵⁹

Irtolaisuudesta joutui kehruhuoneelle vain, jos oli 14 vuotta täyttänyt työkykyinen nainen.⁶⁰ Tästä huolimatta kehruhuoneiden useissa lähteissä on mainintoja siellä asuneista lapsista, joten luultavasti kyse näissä tapauksissa on vankien lapsista, jotka asuvat äitinsä luona vankeudesta huolimatta, mutta jotka eivät olleet varsinaisesti itse tuomittuja tai pakotettuja kehruutyöhön. Tavallisimpia kehruhuoneen töitä olivat muun muassa lankojen kehrääminen, villojen karstaaminen, höyhenien riipiminen sekä kutominen. Pääasiassa kudottiin villa-, sarssi-, liina- ja rohdinkankaita, sekä sukkia. Valmiita tuotteita käytettiin valtion laitoksissa, kuten vankiloissa ja sairaaloissa, mutta niitä myytiin myös yksityisille henkilöille.⁶¹

Kehruuhuoneissa erilaiset vangit asuivat ja työskentelivät samoissa tiloissa siitä huolimatta, että heitä oli tuomittu sinne hyvin erilaisista rikoksista ja rikkomuksista.⁶² Muissa vankiloissa erottelu oli tarkkaa, mutta kehruhuoneissa irtolaisuudesta tuomittu saattoi

⁵⁶ Raspihuoneet olivat tarkoitettu miehille, kehruhuoneet naisille. Rasphus, Förvaltningshistorisk ordbok, Svenska litteratursällskapet i Finland.

<http://fho.sls.fi/uppslagsord/7638/rasphus/>

⁵⁷ Åbo Spinnhus pohjapiirustukset, Överintendentsämbetet, RA.

⁵⁸ Virtanen 1944, 23. Tuomion lyhentämisen ohessa Virtanen toteaa, että 600 lankavyyhdin kehrääminen vastasi yhtä vuotta rangaistusajassa, mutta myöhemmin hän toteaa Turun kehruhuoneen ohjesäännön mukaan yhtä vuotta vastaavan työvelvollisuuden olevan 900 kehrättyä vyyhteä lankaa tai lepeiden karstaamista 2 700 vyyhteen, tai villan sekoittaminen 5 400 vyyhteen. Hän jopa vertaa lukuja Ruotsin kehruhuone-lastenkoteihin, joissa vuotta vastaava työmäärä on lyhyempi, esimerkiksi lankavyyhtejä vaadittiin vain 720 kappaletta. Ilmeisesti siis vaadittavaa työmäärää Turussa päätettiin nostaa roimasti, sillä Virtanen puhuu 600 lankavyyhdistä kehruhuoneiden perustamisen yhteydessä, eli ajallisesti silloin elettiin 1730-lukua. 900 lankavyyhdistä puhuttaessa viitataan kuitenkin vuonna 1773 annettuun ohjesääntöön. Täten vaadittavaa työmäärää nostettiin jopa puolella noin neljässä vuosikymmenessä. Virtanen 1944, 23 ja 59.

⁵⁹ Virtanen 1944, 23.

⁶⁰ Virtanen 1944, 379.

⁶¹ Virtanen 1944, 379-380.

⁶² Virtanen 1944, 381.

joutua elämään rinta rinnan murhasta tuomitun henkilön kanssa. Virtanen uskoo, että se johtuu siitä, miten kaikki naispuoliset vangit nähtiin ajan hengessä melko vaarattomina tilapäisrikollisina, eikä näin ollen ”siveellisesti turmeleva vaikutus” ollut kovin suuri vankien välillä. Lisäksi naisvankien vähäinen määrä nosti esiin taloudellisen kannattavuuden: naisvankeja oli liian vähän, jotta olisi ollut kannattavaa pitää ”kyseessäolevia vankilaita” erillään toisistaan.⁶³

Ruotsin vallan aikana Suomen vankihoitoasioiden johto kuului Ruotsin puolella sijaitseville keskushallintoelimille. Eri vankilatyypit kuuluivat eri kollegioiden alle, esimerkiksi kehruhuoneiden asiat käsiteltiin kauppa- ja vuorikollegioiden alla, kun taas linnavankiloiden asioita käsiteltiin sotakollegiossa.⁶⁴ Keskushallinto oli siis hyvin hajanainen, ja esimerkiksi Turun kehruhuoneen kannalta melko kaukana, meren toisella puolen, itse vankilasta. Keskushallinnon hajanaisuus johti siihen, että paikallisten viranomaisten merkitys korostui vankitoiminnassa, ja esimerkiksi kehruhuonetta valvoi sitä varten perustettu johtokunta, jonka pysyvänä puheenjohtajana toimi maaherra. Turun kehruhuoneen johtokunnan muita pysyviä jäseniä olivat varalääninkamreeri, Turun kaupungin poliisimestari ja vaaleilla valitut maistraatin ja kauppiaskunnan edustajat.⁶⁵ Käytännössä kehruhuoneen valvonnasta, tilinpidosta ja asiakirjojen, kuten vankiluetteloiden, huolehtimisesta vastasi kehruhuoneen vahtimestari/päällismies. Muita laitoksen virkamiehiä olivat saarnaaja, lääkäri, kehruumestari, kutojamestari ja kaksi vartijaa.⁶⁶

Kun Suomi päätyi osaksi Venäjää vuonna 1809 Ruotsin menetettyä valtionsa itäisimmän osan naapurimaalleen, joutui Turun kehruhuone aivan uudenlaisen huomion kohteeksi. Turusta oli tullut autonomisen Suomen pääkaupunki, ja korkeimmilla hallintoviranomaisilla oli helppo pääsy tarkistamaan pääkaupungin vankiloiden oloja.⁶⁷ Viranomaiset arvioivat nopeasti kehruhuoneen olojen olevan epätyytyttävät, ja etenkin tilojen ahtaus

⁶³ Virtanen 1944, 381.

⁶⁴ Virtanen 1944, 46.

⁶⁵ Johtokunnan jäsenten tehtäviin kuului muun muassa vuorotellen suorittaa tarkastuskäyntejä kehruhuoneella, neljännesvuosittain inventoida varastot ja varat, suorittaa vankien katselmus, tilata varat lääninkonttorista ja huolehtia henkilökunnan järjestämisestä. Arkisto: Turun kehruhuoneen arkisto, Kansallisarkisto.

<http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action;jsessionid=D0161D856FD6FB559B5251196A8D9488?kuvailuTaso=AM&avain=2804.KA>

⁶⁶ Arkisto: Turun kehruhuoneen arkisto, Kansallisarkisto.

<http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action;jsessionid=D0161D856FD6FB559B5251196A8D9488?kuvailuTaso=AM&avain=2804.KA>

⁶⁷ Virtanen 1944, 225.

koettiin ongelmaksi. Rikollisuus oli tasaisessa kasvussa ja kehruhuoneella oli jo valmiiksi liikaa väkeä.⁶⁸

Turun kehruhuoneen pohjapiirustuksista näkee, että varsinaisiksi makuusaleiksi naisvankeja varten tarkoitettuja huoneita oli vain kolme, ja näihin oli suunniteltu asutettavaksi yhteensä 28 ja toiseen 32 naista. Kolmas huone oli todella paljon kahta edeltävää pienempi, eikä siihen ole merkitty, miten monelle se oli tarkoitettu. Näiden lisäksi samassa kerroksessa oli kuitenkin kaksi muutakin asuinhuonetta, joista toinen oli koko kerroksen pienin huone. Pohjapiirroksiin nämä huoneet on merkitty miesten makuuhuoneiksi, mutta käytännössä en ole löytänyt viitteitä miesvangeista, joten nekin lienevät olleen naisten käytössä.⁶⁹ Kerroksen pienimmistä huoneista pohjapiirroksen mukaan toinen on noin viisi metriä pitkä ja kaksi ja puolimetriä leveä, toinen noin viisi ja puolimetriä pitkä sekä vajaat neljä metriä leveä. Sekä kolmanneksi suurin että pienin huone, alun perin miehille tarkoitettu isompi makuuhuone, on pituudeltaan melkein viisitoista metriä ja leveydeltään noin kuusi metriä.⁷⁰

Kansliatoimituskunnan päällikkö Carl Erik Mannerheimin mukaan vuonna 1814 kehruhuoneella pidettiin näissä edellä mainituissa huoneissa yhteensä 120 naista ja viittä lasta.⁷¹ Näin ollen voidaan todeta, että tilat olivat hyvin ahtaat näin suuren väkijoukon elämisen tarpeisiin nähden. Erittäin ahtaat olot aiheuttivat sen, että olot kehruhuoneella olivat muuttuneet todella kurjiksi, ja varsinkin kulkutaudit tarttuivat asukkaasta toiseen helposti, pahentaen näin entisestään asioita. Mannerheim ehdotti kahta vaihtoehtoa tilanteen korjaamiseksi: joko kehruhuoneen tiloja piti laajentaa, tai rakentaa täysin uusi kehruhuone Lappeenrantaan tai Käkisalmeen Turun kehruhuoneen sisarlaitokseksi.⁷² Hallituskonselji tuki uuden kehruhuoneen perustamista keisari Aleksanteri I:lle lähetetyssä esityksessä, johon kenraalikuvernööri Fabian Steinheil oli vielä liittännyt oman lausuntonsa, jossa hän suositteli kehruhuoneen perustamista nimenomaa Käkisalmeen.⁷³

⁶⁸ Virtanen 1944, 228.

⁶⁹ Åbo Spinnhus pohjapiirustukset, Överintendentsämbetet, RA.

⁷⁰ Åbo Spinnhus pohjapiirustukset, Överintendentsämbetet, RA.

⁷¹ Virtanen 1944, 229.

⁷² Virtanen 1944, 229.

⁷³ Steinheil katsoi, että karkausmahdollisuudet ja hoitokustannukset olivat pienempiä Käkisalmissa kuin Lappeenrannassa. Lisäksi laitoksen käyttöön olisi ollut Käkisalmissa saatavaksi useita rakennuksia, joihin hän kaavaili sijoitettavaksi noin 700 sotilasta ratkaisemaan vartiointikysymyksen. Virtanen 1944, 230.

Steinheilin suosituksista huolimatta Aleksanteri I osoitti päätöksessään uuden kehruhuoneen perustamisessa vuonna 1816 uuden laitoksen sijaintipaikaksi Lappeenrannan.⁷⁴ Lappeenrannan kehruhuone sai käyttöönsä kaksi kaupungin pohjoispuolella sijaitsevaa kivistä kasarmirakennusta, sekä yhden puurakennuksen, joka oli Kyminkartanon piirikanslian hallinnassa.⁷⁵ Koska Lappeenrannan kehruhuoneelle määrättiin sijoitettavaksi koko maasta kaikki rikoksista tuomitut naiset, sekä Kyminkartanon, Savo-Karjalan, Oulun, Vaasan ja Viipurin läänien ”pahantapaiset ja joutilaat” irtolaiset, tarkoittaa se sitä, että viranomaisten mukaan Turun kehruhuone kykeni ottamaan vastaan vain Turun ja Porin läänistä, sekä Uudenmaan-Hämeen lääneistä irtolaisia.⁷⁶ Toki väkiluvuiltaan nämä läänit olivat melko suuria muihin lääneihin verrattuna. Lappeenrannan kehruhuone aloitti toimintansa vuonna 1819, kun sinne siirrettiin maaliskuu- ja huhtikuussa 24 irtolaista ja 48 rikosvankia.⁷⁷

Myöhemmin 1800-luvulla alettiin uudistaa koko Suomen vankeinhoitoa. Uudistuksessa keskityttiin etenkin lainsäädäntöön ja rakennustoimintaan. Laitoskantaa ei pidetty ajantasaisena, vaan Ruotsin ajan jäänteinä, ja niinpä valtio teki suuren perusinvestoinnin vankilaitosten päivittämiseksi. Vuonna 1881 avattiin Helsingin vankila, jonne siirrettiin kaikki miespuoliset vangit Hämeenlinnan vankilasta. Hämeenlinnan vankilan tyhjentyneisiin tiloihin siirrettiin kaikki naisvangit sekä Turun että Lappeenrannan kehruhuoneista, jotka täten lopettivat kehruhuonetoimintansa. Lappeenrannan kehruhuoneesta tehtiin työvankila, jonne sijoitettiin vangit Viipurin työ- ja ojenuslaitoksesta, joka taas puolestaan lakkautettiin kokonaan.⁷⁸ Turun kehruhuoneen tyhjiin tiloihin Linnankadun ja Eskelinkadun, jonka nimi tuolloin vielä oli Kehruuhuoneenkatu, kulmaukseen puolestaan sijoitettiin melko pian koulu, kun Varsinais-Suomen ensimmäinen suomenkielinen oppikoulu aloitti toimintansa valtionlyseona kehruhuoneen tiloissa vuonna 1883. 1910-luvun alkuun asti Turun lyseo työskenteli 1700-luvun lopulla valmistuneessa kehruhuoneen vanhemmassa talossa, mutta lopulta se jouduttiin purkamaan.⁷⁹

⁷⁴ Virtanen 1944, 233.

⁷⁵ Virtanen 1944, 377.

⁷⁶ Virtanen 1944, 376-377.

⁷⁷ Virtanen 1944, 378.

⁷⁸ Historiaa, Rikosseuraamuslaitos.

<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/historiaa.html>

⁷⁹ Ikonen 2015, 64.

3. Arkisto asiakirjojen elämän jatkumisen mahdollistajana

Tässä luvussa käsittelen Turun keuruuhuoneen arkiston asiakirjojen elinkaarta ja provenienssiperiaatetta. Mikä on keuruuhuoneen asiakirjojen elinkaari, onko se jo päättynyt? Entä mikä on provenienssiperiaate, mitkä asiat siihen ovat vaikuttaneet ja miten se on tärkeä? Pohdin asiakirjojen kohtaloa ruohonjuuritasolta aina siihen asti, mitä niille fyysisesti tapahtui. Miten nykyinen arkisto on muodostettu? Mihin tarkoitukseen asiakirjat ja myöhemmin arkisto on luotu? Mitä vaaroja keuruuhuoneen asiakirjat ovat kokeneet ja voivat tulevaisuudessa kokea? Asiakirjojen merkitystä nykyään pohdin enemmän vasta seuraavassa kappaleessa.

3.1 Turun keuruuhuoneen asiakirjat

Turun keuruuhuoneen arkisto koostuu vain laitoksensa tehtävien hoitamisesta syntyneistä asiakirjoista, joten siihen ei sisälly kaikki Turun keuruuhuonetta koskeva materiaali, jos tämä aineisto on syntynyt jossain muualla jonkin muun toiminnan tuloksena. Tällaista tutkimukseeni kuulumatonta aineistoa on esimerkiksi tuomiokirjoissa⁸⁰ ja Hallituskonselji-senaatin arkistossa,⁸¹ kun keuruuhuoneen asioita on käsitelty muissa viranomaislaitoksissa kuin keuruuhuoneessa tai sen johtokunnan kokouksissa. Nämä aineistot voivat tutkimuksissa olla hyvin arvokkaita lähteitä, ja esimerkiksi Veikko Virtanen, joka on yksi harvoja Suomen keuruuhuoneita tutkineita historioitsijoita, käytti tutkimuksessaan Suomen vankeinhoito I 1808-1831 pääasiallisesti lähteenään Hallituskonselji-senaatin arkistoa, eikä Turun keuruuhuoneen omaa arkistoa lainkaan. Toisin sanoen myös virkamiesten keskinäisestä selonteosta, lupa-anomuksista ja muusta keskustelusta keuruuhuoneisiin liittyen on luettavissa niin paljon keuruuhuoneen toiminnasta, että sen pohjalta pystyy tekemään melko hyvän katsauksen laitoksen toimintaan.

Itse Turun keuruuhuoneen arkistoon kuuluvat pääasiassa keuruuhuoneella tuotetut asiakirjat, kuten tiliasiakirjat ja vankiluettelot, joita ylläpiti keuruuhuoneen vahtimestari/päällysmies, sairauspäiväkirjat, joita ylläpiti keuruuhuoneen oma lääkäri, sekä kirkonkirjat, joita ylläpiti keuruuhuoneen saarnaaja. Tämän lisäksi arkistoon

⁸⁰ Joissain Turun raatihuoneen tuomioistuimen pöytäkirjoissa keuruuhuoneella on oma osionsa nimeltä Spinnhusprotokoll, 1748, 1752, 1755. Turun kaupunginarkisto.

⁸¹ Talousosaston pöytäkirjoissa käsitellään Turun keuruuhuoneen asioita. Ks. Virtanen 1944, 471.

kuuluvat muun muassa Turun kehruhuoneen johtokunnalle saapuneet asiakirjat, johtokunnan pöytäkirjat ja kirjekonseptit, saarnaajalle saapuneet kirjeet ja kehruhuoneen perustamista koskevat asiakirjat, jotka ovat tämän arkiston vanhimmat dokumentit. Päälysmiehen/vahtimestarin ohjesäännön mukaisesti vankiluetteloja on lähetetty lääninhallitukselle, ja eri vuosina niitä on kirjattu joko lääninkanslian tai lääninkonttorin diaareihin.

Tässä työssä tutkin erityisesti asiakirjojen säilytykseen ja myöhempään tutkimuskäyttöön liittyviä kysymyksiä Turun kehruhuoneen arkistossa. Tutkittavan aineiston painotuspisteisiin sisältyvät erityisesti asiakirjat, jotka ovat olleet muista arkiston asiakirjoista erillään, mutta liitetty lopulta yhteen samaan kokonaisuuteen. Tällaisia asiakirjoja ovat Turun kehruhuoneen *Sairauspäiväkirja 1849–1871* ja Turun kehruhuoneen *Vankiluettelot 1854, 1856*. Näillä kummallakin asiakirjalla on ollut hieman erilainen reitti kehruhuoneelta nykyarkistoonsa, ja niistä on jäänyt jäljelle erilaiset merkit asiakirjoihin itseensä. Perehdyn syvällisemmin erityisesti edellä mainittuun vankiluetteloon luvussa neljä etenkin tutkimuksellisuuden näkökulmasta.

3.2 Turun kehruhuoneen arkisto ja sen elinkaari

Asiakirjojen läpikäymien monimuotoisten vaiheiden ymmärtämiseksi on arkistotieteissä kehitetty elinkaariteoria, joka auttaa havainnoimaan miten asiakirjan käyttö ja sen vastuu siirtyvät ajan myötä laatijansa kontrollista arkistolle.⁸² Sen mukaan asiakirjat käyvät läpi tietynlaisen elinkaaren, joka alkaa asiakirjan laatimisesta ja päättyy sen hävittämiseen. Jos kuitenkin tehdään päätös asiakirjojen pysyvästä säilytyksestä, elinkaaresta voi muodostua satoja vuosia pitkä.⁸³ Valitsemani aineisto, Turun kehruhuoneen arkiston, on juuri tällaista, pysyvässä säilytyksessä olevaa aineistoa, jonka vanhimmat asiakirjat ovat vuodelta 1735. Toisin sanoen Turun kehruhuoneen arkiston varhaisimman asiakirjan elinkaari alkoi melkein kolmesataa vuotta sitten.

Arkistoajattelun mukaan on olemassa pääpiirteissään kaksi erilaista elinkaarimallia: perinteinen elinkaarimalli ja jatkumomalli. Perinteisen elinkaarimallin mukaan asiakirjan elinkaari on melko selkeä ja yksinkertainen: se syntyy, elää ja kuolee. Elinkaarensa aikana

⁸² Gilliland-Swetland 2000, 14.

⁸³ Henttonen 2015, 81-82.

asiakirjat voivat käydä läpi erilaisia ajallisia vaiheita, kuten esimerkiksi aktiivi- ja passiiviasiakirjavaiheen, ja elinkaareen sisältyy asiakirjalle tehtävät eri toimenpiteet.⁸⁴ Erityisesti pohjoismaisessa arkistoajattelussa aktiivi- ja passiivivaiheen rinnalla toimii myös historiallinen vaihe, jolloin aktiivivaihe tarkoittaa asiakirjan käyttöä sen primäärisissä tehtävissä ja säilyttämistä työyksikössään, passiivivaihe taas asiakirjan käyttöä sen sekundaarisissa tehtävissä, jolloin säilytyskin on siirtynyt jo alkuperäiseltä toimipisteeltä viraston tai laitoksen arkistoon. Yleensä asiakirjat siirtyvät passiivivaiheeseen, kun niiden aktiivinen käyttö päättyy, mutta niitä on säilytettävä lain edellyttämän määräajan verran, tai niitä voidaan mahdollisesti tarvita muiden asioiden hoidossa. Historiallinen vaihe puolestaan tarkoittaa asiakirjojen pysyvää säilytystä, jolloin vain tutkimuksellisesti tai kulttuurisesti merkittävä aineisto säästetään, ja aineiston käyttö keskittyy pääasiassa vain tutkimukselliseen käyttöön.⁸⁵

Perinteisen elinkaarimallin alkuperäisen muodon mukaan asiakirjojen hallinta organisaatiossa ja päätearkistossa ovat kaksi eri asiaa, ja organisaatiossa vastuussa ovat asiakirjahallinnon ammattilaiset, joille kuuluu asiakirjan elinkaaren alkupuoliskon tehtävien toteuttaminen, kun taas päätearkistosta vastaavat arkistonhoitajat, joiden tehtävät alkavat vasta kun asiakirjahallinnon ammattilaisten osuus on jo päättynyt.⁸⁶ Jos suhtautan perinteistä elinkaarimallia käyttämäni tutkimusmateriaaliin, tarkoittaa se sitä, että asiakirjojen elinkaaren ensimmäinen puolisko on jo käyty loppuun, sillä niiden luominen, muokkaaminen ja alkuperäistarkoituksellinen käyttö päättyivät yli 100 vuotta sitten. Pohjoismaisen asiakirjojen vaiheteorian mukaan myös passiivinen vaihe on jo päättynyt, ja asiakirjat ovat siirtyneet täysin historialliseen vaiheeseen, jolloin ne ovat vain ja ainoastaan arkiston toimivallan alla. Turun kehruhuoneen arkisto on siis siirtynyt jo kokonaisuudessaan elinkaaren jälkimmäisen puoliskolle, joka käsittää sen vaiheen, jolloin päätearkisto hallitsee täysin asiakirjojen elämää.

Perinteistä elinkaarimallia on kritisoitu siitä, miten asiakirjan elinkaaren eheys on rikottu osiin, ja miten asiakirjahallinnon ja arkiston välille on muodostettu eroa. Ratkaisuksi ongelmiin on kehitetty teoria elinkaaren jatkumomallista. Siinä asiakirjan elinkaari ei ole

⁸⁴ Henttonen 2015, 82; Bell ja Brown 2013, 63-64.

⁸⁵ Rastas 1994, 52-53.

⁸⁶ Henttonen 2015, 82.

jaettu selkeisiin osiin, eikä se kulje suoraviivaisesti vain yhteen suuntaan, vaan asiakirjat voivat yhtäaikaaisesti olla eri vaiheissa, joten eroa ”aktiivi-” ja ”passiivivaiheen” sekä ”primaarisen” ja sekundaarisen” vaiheen välille ei ole mielekasta tehdä. Jatkumomalli kuvaa ennemminkin toiminnan tavoitteita kuin toimintaa, ja siksi sitä onkin luettava joustavasti. Siinä asiakirjan elinkaari ei ala sen luomisesta, vaan järjestelmän suunnittelusta ennen kuin asiakirjaa on vielä olemassa, ja siksi näistä kahdesta mallista jatkumomalli onkin ehkä hieman parempi sähköisten asiakirjojen hallinnassa.⁸⁷

Mielestäni Turun kehruhuoneen arkiston asiakirjojen elinkaarta tarkasteltaessa perinteinen elinkaarimalli on kuitenkin parempi tarkastelun apuväline, sillä asiakirjoja on käsitelty perinteisen mallin kuvaaman elinkaaren mukaisesti. Aluksi asiakirjahallinnon toimijat ovat käsitelleet tuottamiaan ja vastaanottamiaan asiakirjoja, pitäneet niitä tietyssä itsemääräämässään järjestyksessä, käyttäneet ja säilyttäneet niitä, ja lopulta joko luovuttaneet ne eteenpäin tai hävittäneet niitä. Tämän jälkeen vastuu asiakirjoista on siirtynyt arkistonhoitajille, jotka ovat ne hankkineet, muodostaneet kootuista asiakirjoista oman arkistonsa ja järjestäneet sen tietyllä valikoidulla periaatteella, säilyttäneet arkistokokonaisuuden ja luoneet sille uuden käyttötarkoituksen. Siinä missä ennen asiakirjoja käytettiin ajankohtaisten asioiden hallintaan, nyt ne ovat saaneet uuden elämän tutkijakäytössä. Perinteinen elinkaarimalli toimii mielestäni erityisesti siksi tämän arkiston asiakirjojen kohdalla, että jatkumomallin mukaista aineiston edestakaista liikettä asiakirjahallinnon ja arkiston välillä ei tapahdu enää luonnollisista syistä: Turun kehruhuone ja siten sen oma asiakirjahallinto lakkautettiin jo yli sata vuotta sitten.

Ensimmäiset Turun kehruhuoneen arkistoon kuuluvat asiakirjat ovat 1700-luvun alkupuolelta, tarkemmin sanottuna vuodelta 1735. Kyseessä ovat kehruhuoneen perustamista koskevat asiakirjat. Viimeisimmät asiakirjat ovat vuodelta 1881, jolloin Turun kehruhuone lakkautettiin.⁸⁸ Arkisto sisältää monenlaisia asiakirjoja aina piirustuksista tilikirjoihin asti. Osa asiakirjoista on sidottu yhteen yhtenäisiksi kokonaisuuksiksi, osa kansitettu, osa irtonaisina papereina suojalehtien välissä.

⁸⁷ Bell ja Brown 2013, 64-66.

⁸⁸ Astia-verkkopalvelu, Kansallisarkisto. <https://astia.narc.fi/astiaUi/search.php?start=-1&direction=next&query=Turun+kehruhuoneen+arkisto&recordsCreator=&location=tma&classification=&startDate=1698&endDate=1949&hakutyyppe=normal>

Paperikokojakin on laidasta laitaan, suurista auki taiteltavista asiakirjoista pieniin, A5 kokoisiin paperiarkkeihin.

Paperi on ollut oleellinen osa tämän aineiston syntymistä, sillä kaikki asiakirjat ovat valmistettuja erilaisista paperituotteista. Arkiston varhaisimmat asiakirjat on valmistettu lumppupaperista, myöhemmät teollisesti tuotetusta puupaperista. Lumppupaperia käytettiin Suomessa aina 1800-luvun alkuun asti lähes yksistään, sillä puun kuiduttamista paperin raaka-aineeksi ei ollut vielä keksitty.⁸⁹ Lumppupaperia tehtiin usein kierrätetystä pellavalumpun kuiduista, joita voitiin saada esimerkiksi käytetyistä vaatteista.⁹⁰ Koska pellavalumppu oli niin suosittu kodintekstiili yksityiskodeissa, siitä ei ollut valmiiksikaan olemassa yltärintonaa, mutta paperiteollisuuden vaatiessa sitä tarpeisiinsa yhä enemmän ja enemmän, pellavalumpusta tuli todella haluttu raaka-aine.⁹¹

Paperikoneen keksiminen 1830-luvun jälkeen kiihdytti paperituotantoa ja lumpun tarvetta, ja niin viranomaiset alkoivat velvoittaa muun muassa yksityisiä kotitalouksia luovuttamaan tietyn määrän lumpua joka vuosi paperiteollisuuden käyttöön.⁹² Koska paperin raaka-aine oli näin arvokasta ja vaikeasti saatavilla, on vain luonnollista, että paperia pidettiin todella arvokkaana tuotteena, jota käytettiin mahdollisimman säästeliäästi. Tämän takia ei myöskään ole ihme, että kehruhuoneen asiakirjojen paperikoot vaihtelevat niin suuresti: papereihin ei haluttu jättää tyhjää tilaa ja ”ilmaa”, joten ne leikattiin juuri sopiviksi käyttötarvetta varten sen sijaan että olisi priorisoitu asiakirjojen yhteneväisyyttä ja helppokäyttöisyyttä.

Koska Suomen ainoa paperipaja lopetti toimintansa ennen kehruhuoneiden toiminnan alkua, vuonna 1713, eikä seuraavaa paperimyllyä perustettu tänne ennen vuotta 1765, on Turun kehruhuoneen käyttämän paperin täytynyt olla joko kierrätettyä paperia, tai tuontipaperia.⁹³ Loogista olisi, että paperia on saatu etenkin Ruotsista, sillä Suomi oli tuolloin vielä yhä osa Ruotsin valtakuntaa, ja koko kehruhuoneen toiminta oli kruunun alaista. Toisaalta Suomessa oli pitkä perinne tilata paperia erityisesti Ranskasta, josta se kuljetettiin Suomeen Hollannin kautta, kunnes Hollannin oma paperiteollisuus ohitti

⁸⁹ Paasonen ja Johansson 2008, 10.

⁹⁰ Häkli 2008, 15.

⁹¹ Putkonen 1997, 171.

⁹² Paasonen ja Johansson 2008, 10.

⁹³ Putkonen 1997, 174 ja 181.

Ranskan, eikä sen tarvinnut enää toimia vain välikätenä paperikaupoissa. Ruotsin, Ranskan ja Hollannin lisäksi Suomeen tilattiin paperia Tanskasta ja jopa Liettuasta.⁹⁴

1800-luvun puolivälistä alkaen paperitehtaita, jotka valmistivat puusta paperia, alkoi ilmestyä pitkin Eurooppaa. Suomeen ensimmäinen puupaperitehdas perustettiin 1850-luvun lopulla.⁹⁵ Lumpupaperin käytöstä ei tosin luovuttu täysin, ja paperituotanto perustui 1800-luvun loppupuolellakin raakamateriaalin uusiokäyttöön.⁹⁶ Tämä lienee ollut ainakin osittain hyvä asia, sillä vaikka 1800-luvun tehdasteollisuus paransikin paperin tuotantoa raaka-aineen helpottamisen ja tuotannon nopeuttamisen puolesta, teollisissa valmistusmenetelmissä käytettiin ja käytetään edelleen paljon kemikaaleja kuitujen käsittelyssä. Kemikaaliseoksista riippuen niillä voi olla kuituja selkeästi heikentäviä vaikutuksia, jolloin myös paperin kestävyys on heikohkoa. Paperinvalmistusprosesseja on kuitenkin koko ajan kehitetty niin, että paperista tulee kemikaalejakin käytettäessä kestävä.⁹⁷

Kehruuhuoneen asiakirjoissakin paperin muutos alkaa näkyä juuri 1800-luvun puolivälin tienoilla. 1700-luvun asiakirjat on selkeästi tehty lumpupaperille, tosin kehruuhuoneen pohjapiirustusten kohdalla erityistä on, että paperi on kiinnitetty valkealle kankaalle, ikään kuin suojaamaan ja vahvistamaan paperia.⁹⁸ Suurin osa kehruuhuoneen arkiston asiakirjoista on kuitenkin vasta 1800-luvulta, sillä koko aineiston 35 arkistoyksiköstä vain kaksi arkistoyksikköä ajoittuvat 1700-luvulle. 1800-luvun asiakirjoihin kuuluu peräti kolme sarjaa, joihin sisältyy lukuisia asiakirjoja kyseisen vuosisadan alkupuolelta aina kehruuhuoneen lopettamiseen saakka. Nämä kyseiset sarjat, Vankiluettelot, Johtokunnalle saapuneet asiakirjat sekä Tiliasiakirjat, muodostavat yhdessä yli puolet kehruuhuoneen arkiston asiakirjoista, sekä pisimmän samoilla kriteereillä tarkasteltavan aikavälin. Sekä tiliasiakirjat että vankiluettelot alkavat 1820-luvulta, kun taas ensimmäiset johtokunnalle saapuneet asiakirjat ajoittuvat jo vuoteen 1818. Näistä kokonaisuuksista on selkeästi huomattavissa sekä paperin että mahdollisesti siihen suhtautumisen muuttumiset: kun paperi on vielä lumpupaperia, sitä on käytetty

⁹⁴ Häkli 2008, 295.

⁹⁵ Paasonen ja Johansson 2008, 10.

⁹⁶ Häkli 2008, 14-15.

⁹⁷ Putkonen 1997, 93-94.

⁹⁸ Piirustukset 1793–1827, Turun kehruuhuoneen arkisto, TMA.

säästeliäästi eikä juuri tyhjiä sivuja ole. Kun siirrytään puupaperiin, tyhjiä sivuja alkaa olla asiakirjoissa enemmän.

Ehkäpä koska teollisin menetelmin valmistetut hyvin ohuet puusta tehdyt paperiarkit eivät olleet yhtä kestäviä kuin käsintehty, paksut lumppupaperit, 1800-luvun jälkipuoliskolla kehruhuoneen asiakirjoissa yleistyivät kannet. Kovat kannet suojaavat hauraita papereita, ja samalla niiden käsittely on varmasti ollut kätevämpää, sillä lumppupaperinippuihin verrattuna kannelliset puupaperista tehdyt asiakirjat ovat ohuempia ja vievät siten vähemmän tilaa, paperit pysyvät helpommin kasassa, ja nipusta repeämisen vaara on pienempi etenkin ensimmäisillä ja viimeisillä sivuilla. Kovakantisia vihkoja on myös varmasti helpompi säilyttää, siirtää ja kantaa mukana, kuin irtonaisia paperiarkkeja tai ohuella langalla neljällä pistolla yhteen nivottuja asiakirjanippuja. Kovakantiset asiakirjat sisältävät aina myös painettua tekstiä, kun taas aiemmin arkeilla oleva teksti on joko täysin tai lähes täysin käsintehtyä. Painetut valmiit otsikot ja taulukot, joihin piti vain täyttää annettava informaatio kehruhuoneesta, lienevät nopeuttaneet asiakirjojen valmistelu-aikaa tietojen täyttäjän näkökulmasta.

Turun kehruhuoneen arkiston asiakirjoista iso osa on kehruhuoneen johtokunnan tuottamaa aineistoa. On luultavaa, että johtokunnan asiakirjat on ainakin pääosin tuotettu ja ylläpidetty fyysisen kehruhuoneen ulkopuolella, ja arvovaltaisesta jäsenistöstä koostuneelle johtokunnalle ja sen tuottamille asiakirjoille lienee annettu arvostusta. Johtokunnan tuottamia asiakirjoja löytyy isoina kokonaisuuksina, jotka kattavat pitkän aikavälin, aina 1800-luvun alusta kehruhuoneen lakkauttamiseen asti.⁹⁹ Myös esimerkiksi johtokunnan pöytäkirjat ovat muutamia väli-vuosia lukuun ottamatta yhtäjaksoisesti sisällytettyinä arkistoon.¹⁰⁰ Näiden lisäksi pitkältä aikaväliltä säilytettynä ovat tiliasiakirjat (1820–1881) sekä vankiluettelot (1825–1881), joskin molemmista puuttuu vuosia välistä.¹⁰¹ Muita asiakirjoja 1800-luvulta tuntuu olevan säilytetty hyvin sattumanvaraisesti.

⁹⁹ Tällaisia aineistoja ovat johtokunnalle saapuneet asiakirjat sekä johtokunnan kirjekonseptit.

¹⁰⁰ Puuttuvia vuosia aikaväliltä 1820–1880 ovat vuodet 1827, 1855–1856, 1863, 1866, 1869. Kyse ei välttämättä ole hävinneistä asiakirjoista, vaan pikemminkin siitä, että johtokunta ei kokoontunut noina vuosina.

¹⁰¹ Tiliasiakirjoissa puuttuvat vuodet 1831–1834 sekä 1836–1843; vankiluetteloissa taas vuodet 1839–1853, 1857–1878.

Esimerkiksi sairashuoneen toiminnasta koko Turun kehruhuoneen toiminnan ajalta on enää jäljellä vain yksi sairauspäiväkirja sekä kaksi nippua lääkereseptejä. Sairauspäiväkirja käsittää vain 22 vuotta kehruhuoneen toiminnasta, ja lääkeresepit vain kaksi vuotta. Sattumanvaraisuuden tuntua lisää se asia, että sairauspäiväkirjojen ja lääkeresepien vuodet eivät täsmää, jolloin ne eivät suoraan tue toinen toisiaan. Sairauspäiväkirja kattaa vuodet 1849–1871, kun taas lääkeresepit ovat vuosilta 1878 ja 1879.¹⁰² Johtuuko sattumanvaraiselta tuntuva asiakirjojen säilytys asiakirjahallinnon tai arkiston harjoittamasta arvonmäärittämisestä ja siihen pohjautuvasta seulonnasta, jossa ei välttämättä olla osattu huomioida tulevaisuuden tarpeita ja tarkoituseriä tarpeeksi tarkasti, vai esimerkiksi säilytystilojen puutteesta? Nykyään saatavilla olevista lähteistä tätä ei voi saada enää selville.

Arvonmääritys on arkistotieteessä hyvin tärkeä käsite, sillä sen avulla rakennetaan lopullista arkistoa ja päätetään millaisiksi arkistokokonaisuudet muokkautuvat. Pekka Henttonen vertaa arkistoja ihmisen muistiin: arkisto on muistin kaltainen funktio, kirjoitettu teksti keinotekoinen muisti ja arkistot mahdollistavat asiakirjoista organisoidun muistamisen.¹⁰³ Näin ollen arkistoa rakennettaessa rakennetaan myös yhteisön muistia asiasta, jolloin arkiston kokoajalla on paljon valtaa päättää siitä, millaiseksi hän haluaa yleisen muistin laitoksesta muokkautuvan. Arvonmäärittämisessä valitaan, mitä muistetaan, mutta myös mitä unohdetaan.

Tullaan elinkaarimalliajattelussa yleisen kysymyksen pariin, mitä varten asiakirjat on luotu, miksi sitä on mahdollisesti hävitetty ja miksi säilytetty. Koska johtokunnan tehtäviin kuului kehruhuoneen toiminnan valvonta, on ehkä voitu katsoa, että kaikki tärkeä ja oleellinen tulee jo esiin johtokunnan tuottamista asiakirjoista, eikä esimerkiksi lääkeresepien säästämistä ole koettu merkityksellisenä tai hyödyllisenä. Kehruuhuoneen toiminta kuitenkin painottui hyvin pitkälti sen tuotantokykyyn, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että säännökset määräisivät kehruhuoneelle ainoastaan työkykyisiä naisia ja vankeusaika oli riippuvainen työtuloksista.¹⁰⁴ Tärkeää oli tietää, miten kehruhuonetta

¹⁰² Sairauspäiväkirja 1849–1871, Turun kehruhuoneen arkisto, TMA; Lääkeresepit 1878–1879, Turun kehruhuoneen arkisto, TMA.

¹⁰³ Henttonen 2015, 119.

¹⁰⁴ Virtanen 1944, 58-59.

johdettiin, valvottiin ja miltä sen tilitoiminta näytti, jotta laitoksen pitäminen pystyttiin säilyttämään kannattavana ja yhteiskuntaa hyödyntävänä toimintana.

Siinä missä Turun keuruuhuoneen arkisto ei näytä tilitoimintaa koko keuruuhuoneen toiminnan aikakaudelta, Turun ja Porin lääninhallituksen lääninkonttorin arkistosta on löydettävissä keuruuhuoneen tiliasiakirjoja aina 1700-luvulta keuruuhuoneen lakkauttamiseen saakka.¹⁰⁵ Näin ollen eheästi keuruuhuoneesta löytyy tietoa nimenomaan sen tiliasioista ja 1800-luvun johtokunnan toiminnasta. Kun huomio on ollut rakenteissa, laitoksen toimivuudessa ja johtamisessa sekä tuloksissa, nämä asiakirjat tukevatkin tavoitteita ja suunnitelmia, joita keuruuhuoneen asiakirjoille on voitu antaa. Kun kuitenkin halutaan saada eheämpää kuvaa keuruuhuoneen jokapäiväisestä elämästä, sitä varten olennaisia asiakirjoja ei ole aina löydettävissä.

Mielenkiintoisena vertailukohteena voi pitää Turun keuruuhuoneen sisarlaitosta, Lappeenrannan keuruuhuonetta, jonka arkistosta löytyy yli kuusinkertainen määrä asiakirjoja, siitakin huolimatta, että laitos oli toiminnassa Turun keuruuhuonetta huomattavasti lyhyemmän ajan. Kun vertaa Turun keuruuhuoneen arkiston asiakirjoja Lappeenrannan keuruuhuoneen arkiston asiakirjoihin, on huomattavissa, että Lappeenrannan aineisto on paljon laajempaa ja monipuolisempaa. Lappeenrannalla on esimerkiksi laajempialaisesti asiakirjoja terveyteen liittyen, kuten raskaustodistuksia,¹⁰⁶ elinoloista kertovia asiakirjoja, kuten luettelo vangeille annetuista vaatteista,¹⁰⁷ heidän käyttämistään työvälineistä,¹⁰⁸ sekä keuruuhuoneen kalustosta, mikä tarkoitti kaikenlaista tavaraa ja välineistöä aina lusikoista lapioihin ja mankelista kastelukannuun,¹⁰⁹ kuin mitä on Turun keuruuhuoneen arkistossa.¹¹⁰

¹⁰⁵ Omana arkistoyksikkönään varhaisin tiliasiakirja Turun keuruuhuoneelta on vuosilta 1750–1768.

Turun keuruuhuoneen tilit 1750–1768, Turun ja Porin lääninhallituksen lääninkonttorin arkisto, TMA.

¹⁰⁶ Raskaustodistus 1829–1829, Lappeenrannan keuruuhuoneen arkisto, MMA.

¹⁰⁷ Keuruuhuoneevangeille jaettujen vaatekappaleiden luettelot 1859–1860, Lappeenrannan keuruuhuoneen arkisto, MMA.

¹⁰⁸ Luettelo keuruuhuoneessa vuoden 1837 aikana tarvittavista työvälineistä 1837–1837, Lappeenrannan keuruuhuoneen arkisto, MMA. Lisäksi tiliasiakirjoissa vastaavia luetteloita.

¹⁰⁹ Kalustoluettelot 1820–1865, Lappeenrannan keuruuhuoneen arkisto, MMA.

¹¹⁰ Tämän lisäksi Lappeenrannan keuruuhuoneen aineistosta muodostetusta Lappeenrannan keuruuhuoneen saarnaajan arkistosta löytyy myös vankien terveyteen liittyvä asiakirja, Rokotusluettelot 1853–1856, mikä antaa lisää tietoa keuruuhuonevankien terveydestä. Asiakirja kuitenkin sisältyy arkistoon, joka samasta arkistonmuodostajasta huolimatta ei kuulu itse Lappeenrannan keuruuhuoneen arkistoon, joten sinällään sitä ei voi suoraan käyttää Turun ja Lappeenrannan keuruuhuoneiden arkistojen vertailussa, johon olen vetänyt rajaukseni.

Lappeenrannan kehruhuoneen arkistoon kuuluu myös rangaistuspäiväkirjoja, joista käy ilmi rangaistavan nimi, milloin häntä rangaistaan, sekä miksi ja miten.¹¹¹ Arkipäiväisistä asioista kertovat yleiset päiväkirjat, joihin on merkattu ylös tavanomaisuudesta poikkeavat asiat kehruhuoneella, kuten esimerkiksi uuden vangin saapuminen, onko joku sairastunut tai tervehtynyt sinä päivänä, ja millä kielellä jumalanpalvelus on pidetty sinä päivänä. Jos mitään erikoista ei ollut tapahtunut, lukee päiväkirjoissa yksiselitteisesti ”*Mitään ei tapahtunut*” (Ingenting händs) päivän kohdalla.¹¹²

Näin ollen näiden asiakirjojen ansiosta saa laajemman kuvan kehruhuoneen jokapäiväisestä elämästä, kuin mitä saa Turun kehruhuoneen arkiston avulla. Vaateluettelon avulla saadaan tietää, kuinka paljon mitäkin sorttia vaatteita kenellekin on annettu,¹¹³ päiväkirjan avulla saadaan tietää kehruhuoneen tapahtumista ja rangaistuspäiväkirjojen avulla millaista kuria laitoksessa on pidetty. Näiden lisäksi Lappeenrannan kehruhuoneen arkistosta löytyy kirjallinauslistat ja kirjaluettelot, jotka kertovat minkälaista kirjallisuutta kehruhuonevankien saatavilla oli.¹¹⁴

1700-luvulla Suomessa sielunhoitotoiminta oli kasvussa, ja tämä näkyi uskonnon ja tunnettujen pappismiehien läsnäololla Suomen vankiloissa.¹¹⁵ Kristinusko oli tärkeä toimija kehruhuoneillakin, ja vankien sielunpelastustoiminnalle kristinuskon helppo saatavuus oli tärkeää. Kun kirjallistoja tarkastelee, huomio kiinnittyy erilaisten uskonnollisten kirjojen ja kirjoitusten valtavaan määrään. Selkeästi tärkeintä ei ollut naisten yleissivistyksen lisääminen, vaan heidän ”sielujensa pelastaminen”, kristillisen tietouden lisääminen ja syventäminen. Tästä huolimatta Lappeenrannan kehruhuoneen kirjallistasta löytyy joitain muitakin teoksia, kuin vain uskonnollisia, vaikka ne ovatkin hallitseva elementti listauksessa. Listauksesta löytyy esimerkiksi historioitsija Gabriel Gottfried Bredowin kirja ”*Ensimmäiset alkeet ihmiskunnan historiasta*”, sekä kansanrunouden tutkijan ja kirjailijan Eero Salmelaisen teoksia, kuten ”*Pääskyisen pakinat kertomia kiehkurainen: suomen kieltä oppivaisten hyödyksi*”.¹¹⁶ Näillä lienee

¹¹¹ Rangaistuspäiväkirjat 1871–1884, Lappeenrannan kehruhuoneen arkisto, MMA.

¹¹² Päiväkirjat 1829–1858, Lappeenrannan kehruhuoneen arkisto, MMA.

¹¹³ Taulukkoon on merkitty vaatekappaleen, esimerkiksi kenkien, alle merkintä, miten monet niitä on kenellekin annettu. Osa vaateista on jaettu yläkäsitteiden ”kesä” ja ”talvi” alle, mikä kuvannee vaateen tyyppiä: onko se tarkoitettu kesä- vai talvikäyttöön. Kehruhuonevangeille jaettujen vaatekappaleiden luettelot 1859–1860, Lappeenrannan kehruhuoneen arkisto, MMA.

¹¹⁴ Kirjaluettelot 1864, Lappeenrannan kehruhuoneen arkisto, MMA.

¹¹⁵ Virtanen 1944, 24.

¹¹⁶ Kirjaluettelot 1864, Lappeenrannan kehruhuoneen arkisto, MMA.

ollut nimenomaa opettava ja yleissivistävä merkitys sielunhoidollisen tarkoituksen sijaan. Koska Turun keuruuhuoneen arkistosta ei löydy vastaavanlaisia listauksia ja kuvauksia, sen vapaa-ajantoiminnasta on vaikeampaa saada tarkastelevaa kuvaa.

Vaikka Lappeenrannan keuruuhuoneen arkisto onkin laajempi ja monipuolisempi, siinä on samanlainen heikkous kuin Turun keuruuhuoneen arkistossakin: monet asiakirjat käsittelevät vain lyhyitä ajanjaksoja, pahimmillaan vain muutamia vuosia, eivätkä anna kuvaa laitoksen toiminnasta läpi sen historian. Esimerkiksi sairasluelletoita on vain yksi, ja se kattaa vuodet 1859–1870.¹¹⁷ Tiliasiakirjoja sen sijaan on säilytetty koko keuruuhuoneen toiminnan ajalta. Jälleen siis talouteen liittyvät asiat on arvostettu korkealle, jolloin eheä asiakirjakokonaisuus on enää löydettävissä vain nimenomaan talousasiakirjoissa.

Painotusta korostaa Lappeenrannan keuruuhuoneella sattunut tapaus, joka kosketti molempia keuruuhuoneita: 9.7.1871 Lappeenrannan keuruuhuoneella tapahtui vakava tulipalo, jonka seurauksena joitain vankeja jouduttiin lähettämään Turun keuruuhuoneelle.¹¹⁸ Sanomalehtien mukaan siirrettävien vankien lukumäärä olisi ollut 80 vankia.¹¹⁹ Lappeenrannan keuruuhuoneen arkistossa tulipalolle on omistettu oma asiakirjansa, mutta tulipaloa käsittelevä asiakirja keskittyy vain kuluihin. Asiakirja on nimeltään ”Selonteko keuruuhuoneen tulipalossa 9.7.1871 aiheutuneista vahingoista”, mutta asiakirjan sisältönä on vain listaus henkilöistä, keille täytyy maksaa erinäisistä töistä tulipalotapaukseen liittyen.¹²⁰ Lopussa on summa, miten paljon yhteensä tulipalosta koitui kuluja keuruuhuoneelle. Tarkempaa selontekoa tästä tapahtumasta ei ole asiakirjassa.¹²¹

¹¹⁷ Tosin mielenkiintoisena yksityiskohtana voi nostaa esiin, että Turun ja Lappeenrannan keuruuhuoneiden sairauspäiväkirjat kuvaavat osittain samaa ajanjaksoa, jolloin näiden kahden laitoksen välillä pystyy tekemään vertailua vankien terveydestä ja sairastelusta. Sairasluellelot 1859–1870, Lappeenrannan keuruuhuoneen arkisto, MMA; Sairauspäiväkirja 1849–1871, Turun keuruuhuoneen arkisto, TMA.

¹¹⁸ Selonteko keuruuhuoneen tulipalossa 9.7.1871 aiheutuneista vahingoista 1872–1872, Lappeenrannan keuruuhuoneen arkisto, MMA.

¹¹⁹ Aksel Berner, Kotimaalta, *Tieto-Sanomia Suomen Kansalle* 19.7.1871; sekä Helsingistä, *Uusi Suometar* 19.7.1871.

¹²⁰ Esimerkiksi vankien kuljetuksesta Turkuun tai rakennustöistä.

¹²¹ Selonteko keuruuhuoneen tulipalossa 9.7.1871 aiheutuneista vahingoista 1872–1872, Lappeenrannan keuruuhuoneen arkisto, MMA.

Mielenkiintoista olisi ollut tietää, miten tulipalo vaikutti Lappeenrantaan jääneiden vankien arkielämään, elin- ja työskentelytiloihin sekä työskentelyyn. Millaisia vammoja tulipalosta koitui kehruhuoneen asukkaille? Entä miten vammoja hoidettiin, vaikuttivatko ne työskentelyyn? Mistä tulipalo mahdollisesti sai alkunsa? Miten Turun kehruhuoneelle lähetetyt vangit valittiin? Nämä kaikki seikat ovat jääneet täysin taloudellisen selonteon varjoon. Vaikka kysymykset koskettivat etenkin siirrettävien vankien kannalta Turun kehruhuonetta, mitään erillisiä mainintoja tästä tapauksesta ei löytynyt myöskään Turun kehruhuoneen arkistosta vahtimestarin kirjekonseptista tai johtokunnan pöytäkirjoista tulipalon tai vankisiirron ajoilta.¹²² Keskittyminen on inhimillisen puolen sijaan rahassa, ja sen takia kuvaus jälkipolville on hyvin talouspainotteinen. Asiakirjat kertonevatkin aikalaisista asenteista kehruhuonelaisia kohtaan.

3.3 Kehruuhuoneiden lakkauttamisen aiheuttama muutos

Taloudellinen painotus on siis nykyisissä arkistoissa vahvasti nähtävissä, mutta se ei tarkoita, etteikö muunlaisia asiakirjoja olisi välttämättä ikinä luotu. Kun elinkaareissa on siirrytty asianhallinnanvaiheesta arkistovaiheeseen, on asiakirjojen säilytyksessä voinut tapahtua ja tapahtunutkin monenlaisia asioita, muun muassa arvonmäärittystä ja seulontaa. Kun kehruhuoneet päätettiin lakkauttaa, elinkaaren ensimmäinen vaihe koki loppunsa, ja perinteisen elinkaarimallin mukaan asiakirjat kokivat ”kuolemansa” organisaation näkökulmasta.¹²³ Asiakirjoja ei enää tarvittu tai käytetty siinä tarkoituksessa, jota varten ne oli luotu. Koska tiloja asiakirjojen säilyttämiseksi ei ole loputtomasti, on todennäköistä, että tässä vaiheessa on tapahtunut jonkinlaista priorisointia ja hävittämistä.

Vielä 1880-luvulla, jolloin kehruhuoneet lakkautettiin, Suomessa ei ollut olemassa kokonaisvaltaista lainsäädäntöä viranomaistoiminnassa muodostuneiden asiakirjojen hallinnasta, joten täysin selviä ohjenuoria ei aineiston seulontaa varten ollut.¹²⁴ Valtionarkisto¹²⁵ kuitenkin toimi koko maan mallina arkistotoimen kannalta, ja näin ollen asiakirjahallinnassa pyrittiin noudattamaan sen antamia esimerkkejä. Valtionarkistolla oli tehty jo runsaasti hävitystyötä, ja sitä varten oli laadittu erikseen ohjeet, jossa

¹²² Johtokunnan pöytäkirjat 1871, Turun kehruhuoneen arkisto, TMA; Päällismiehen/vahtimestarin kirjekonseptit 1871, Turun kehruhuoneen arkisto, TMA.

¹²³ Henttonen 2015, 82-83.

¹²⁴ Nuorteva ja Happonen 2016, 155.

¹²⁵ Valtionarkisto on perustettu vuonna 1869, Nuorteva ja Happonen 2016, 48.

säilytettäväksi määrättiin aineistoa, joka koettiin historiallisen tutkimuksen tai muun tarpeen kannalta merkittäväksi.¹²⁶ Tämä jätti arkistonhoitajalle paljon valtaa päättää siitä, millainen aineisto oli tärkeää säilyttää, ja millainen ei. Vasta kaksi vuotta kehruhuoneiden lakkauttamisen jälkeen, vuonna 1883, valtionarkistonhoitaja Reinhold Hausen valmisteli kattavan seulontasuunnitelman keskusvirastojen ehdotusten pohjalta. Suunnitelman mukaan vain historiantutkimuksen ja hallinnon kannalta merkityksettömät asiakirjat, jos ne olivat helposti erotettavissa muusta aineistosta, voitiin hävittää.¹²⁷

Kehruuhuoneen päällysmiehellä oli ohjesäännön mukaan velvollisuus lähettää kehruhuoneen asiakirjoja lääninhallitukselle. Lääninhallitus päätti säilyttää osan asiakirjoista lääninkansliassa ja osan lääninkonttorissa.¹²⁸ Kun autonomian lopulla Valtionarkiston säilytystilat uhkasivat täyttyä aineistosta, päätti se aktiivisesti itsenäistymisen jälkeen pyrkiä perustamaan lisärakennuksia toimivaltansa alle.¹²⁹ Turun maakunta-arkisto aloitti toimintansa vuonna 1932. Lähes kaikki valtion viranomaisarkistot Turun ja Porin läänistä siirrettiin samana vuonna Turun maakunta-arkistoon.¹³⁰ Myös kehruhuoneen asiakirjat päätettiin siirtää maakunta-arkistoon, mutta ennen sitä ne koottiin yhteen omaksi arkistokokonaisuudekseen. Tarkkaa tietoa siitä, kuka kokoamisen on käytännössä tehnyt tai kuka tätä toimenpidettä on johtanut ei ole löydettävissä, mutta kokoaminen on suoritettu lääninkonttorissa, joten arvioisin tämän työn olleen Turun ja Porin lääninhallituksen lääninkonttorin työntekijöiden vastuulla. Arkistokokonaisuudesta ei kuitenkaan muodostunut täydellistä, sillä asiakirjojen säilytyksessä ja diarioinnissa on ollut puutteita.¹³¹

Kun kehruhuoneen asiakirjoja siirreltiin ja seulottiin, tapahtui kuitenkin jotain muusta toiminnasta poikkeavaa. Kahdessa nykyisen Turun kehruhuoneen arkiston asiakirjassa on erillinen merkintä kannessa, joka kertoo niiden kulkeneen eri reittejä nykypaikkaansa, kuin muut arkiston asiakirjat. Arkiston ainoassa Sairauspäiväkirjassa lukee kannessa seuraava teksti: ”*Ostettu Valtionarkistoon 31.9.1932. (M. Kauppinen). Valtionarkisto*

¹²⁶ Nuorteva ja Happonen 2016, 57.

¹²⁷ Nuorteva ja Happonen 2016, 57-58.

¹²⁸ Arkisto: Turun kehruhuoneen arkisto, Kansallisarkisto.

<http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action?kuvailuTaso=A&avain=25018.KA>

¹²⁹ Nuorteva ja Happonen 2016, 130.

¹³⁰ Wilenius 2001, 14-15.

¹³¹ Arkisto: Turun kehruhuoneen arkisto, Kansallisarkisto.

<http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action?kuvailuTaso=A&avain=25018.KA>

24.5.1934 luovuttanut täydellä omistusoikeudella Turun maakunta-arkistolle.”¹³²

Uskoisin, että kun kehruhuoneen asiakirjoista ryhdyttiin kokoamaan lääninkonttorissa omaa arkistoaan, Sairauspäiväkirjaa ei aluksi syystä tai toisesta katsottu kuuluvaksi tähän kokonaisuuteen, tai vaihtoehtoisesti se haluttiin liittää tai oli jo aiemmin liitetty osaksi jotain toista kokonaisuutta Valtionarkistossa. Myöhemmin kuitenkin tehtiin päinvastainen päätös, ja asiakirja palautettiin kehruhuoneen arkiston yhteyteen.

Toinen, mutkikkaampi tapaus on Vankiluettelot 1854, 1856. Asiakirjan ulkokannessa on valkoiselle paperille liimattu teksti: ”Löydetty Taivassalon museosta siirrettyjen Rytsälän tilaa koskevien asiakirjojen joukosta.” Keskelle kantta on liimattu kellastuneemmalle paperille nimi Allan Rytsälä. Ulkoisesti asiakirja on paremmassa kunnossa, kuin Sairauspäiväkirja, mutta sisältä paljastuu, miten asiakirjaa on laiminlyöty. Vankiluettelon sivuille on alkuperäisen tekstin päälle kirjoiteltu ja piirrelty lyijykynällä ja mustekynällä sanoja, yksittäisiä kirjaimia ja epätarkkoja piirroksia ihmisistä. Alussa kirjoitukset näyttävät kirjoittamisen harjoittelulta: yksittäinen kirjain saattaa toistua lukuisia kertoja peräkkäin, ja se on kirjoitettu heikohkolla käsialalla. Myöhemmin kirjaimet muuttuvat sanoiksi, joissa toistetaan kotikylän nimeä ja ilmeisesti tuttavapiiriin kuuluvien henkilöiden nimiä. Myöhemmin lyijykynä on vaihtunut kokonaan pelkästään musteeseen ja yksittäiset sanat kirjeisiin. Kirjoittaja on saattanut kirjoittaa itselleen kopion varsinaisesta kirjeestään, tai hän on harjoitellut kirjeen kirjoittamista vankiluetteloon. Kirjoituksissa on aina sama nimi, joka on toistunut aiemminkin sutatuilla sivuilla: Juha Teodor Lassila. Luultavasti siis asiakirja on jotenkin päätynyt hänen käsiinsä, eikä hän ole ymmärtänyt asiakirjan arvoa, vaan käyttänyt sitä suttupaperinaan.¹³³

Vankiluettelon kaltaisen asiakirjan, johon on kirjattu paljon identifioivaa henkilötietoa, kuten koko nimi, ikä ja kotipaikkakunta, ei olisi ikinä pitänyt päätyä kenenkään suttupaperiksi, joten jossain kohtaa asiakirjan käsittelyä on tapahtunut jonkinlainen virhe. Jälkikäteen on vaikeaa selvittää, missä kohtaa virhe on tapahtunut, mutta vaihtoehtoina ovat esimerkiksi asiakirjojen huolimaton hävittäminen tai huolimaton kuljetus. Tässä kallistuisin enemmän kuljetusongelmiin, vankiluettelot ovat nimittäin yksi hallitsevin asiakirjatyyppi Turun kehruhuoneen arkistossa, ja tutkimusarvoltaan ne ovat niin

¹³² Sairauspäiväkirja 1849–1871, Turun kehruhuoneen arkisto, TMA.

¹³³ Vankiluettelot 1854, 1856, Turun kehruhuoneen arkisto, TMA.

merkittäviä, että ei tunnu kovinkaan todennäköiseltä, että niitä olisi yritetty tietoisesti hävittää. Sen sijaan huolimaton käsittely ennen, jälkeen tai jopa kuljetuksen aikana ovat voineet johtaa siihen, että asiakirja on joutunut eroon muusta aineistosta.

On vaikeaa sanoa tarkalleen, milloin asiakirja on joutunut erilleen muista asiakirjoista, mutta jotain osviittaa on luettavissa Lassilan kirjelmäisistä kirjoituksista, sillä kirjeille tyypilliseen tapaan hän on merkannut päiväyksen ja kirjoituspaikan usein kirjeidensä alkuun. Varhaisin tarkka päiväys on 20. tammikuuta, vuonna 1895, mutta varhaisin vuosilukumerkintä on jo vuodelta 1889. Viimeisin päiväys puolestaan on vuodelta 1900.¹³⁴ Näin ollen asiakirja on luultavasti päätynyt hänen käsiinsä viimeistään aivan 1880-luvun lopulla. Itse pidän todennäköisenä, että asiakirja on hukkunut pian kehruhuoneiden lopettamisen jälkeen, siirtovaiheessa, mutta vasta Lassilan löydettyä nidoksen siihen on kirjoitettu muita merkintöjä päälle.

Kuten aiemmin tässä työssä on tullut ilmi, paperi oli vielä 1800-luvulla arvokasta, joten ei ole kovin tavatonta, että vanhaa paperia on käytetty uusiotarkoituksessa myöhemmin. Jopa paperi, johon oli jo aiemmin ehditty kirjoittaa, oli arvokasta. Lassila ei selkeästi ole ymmärtänyt käyttämänsä asiakirjan arvoa, vaan hän on huolettomasti nähnyt sen vain paperina, jolle on hyvä piirrellä ja kirjoitella mitä sattuu. Näin puhdasta, hänen silmissään arvokkaampaa, paperia ei tuhlaantunut. Itse paperin sisältö ei välttämättä ole saanut juurikaan huomiota.

3.4 Uhkaavat vaarat

Horjuva diariointi ja säilytys aiheuttivat sen, ettei arkiston provenienssiperiaatteesta kyetty pitämään kiinni ja asiakirjoja jopa katosi. Provenienssiperiaate tarkoittaa sitä, että asiakirjat pysyvät toiminnassa syntyneessä ”alkuperäisessä” kokonaisuudessaan, ja että alkuperäistä asiakirjojen järjestystä on tärkeää ylläpitää mieluiten samana. Provenienssiperiaattella on monia etuja: sen avulla esimerkiksi voidaan käyttää alkuperäisiä hakemistoja ja nähdä suurempi kokonaisuus, jonka ansiosta on myös helppo päätellä, jos asiakirja tai asiakirjoja puuttuu sen oikeilta paikoilta. Arkisto on järjestetty objektiivisesti ja tasapuolisesti, ilman että arkistonhoitajan subjektiiviset ratkaisut vaikuttaisivat järjestykseen. Lisäksi asiakirjojen ymmärtäminen, tulkinta ja kriittinen

¹³⁴ Vankiluettelot 1854, 1856, Turun kehruhuoneen arkisto, TMA.

arvioiminen voivat tarvita tietoa siitä, mitkä ovat asiakirjojen yhteydet toisiinsa ja missä järjestyksessä mikäkin asiakirja on luotu; mihin järjestykseen asiakirjat sijoittuvat toisiinsa nähden.¹³⁵

Ehkä osittain provenienssiperiaatteen noudattamattomuudesta johtuen asiakirjoja pystyi katoamaan niin, ettei niitä osattu etsiä ennen kuin oli jo liian myöhäistä. Vankiluettelot 1854, 1856 -asiakirjan päätyminen takaisin osaksi Turun kehruhuoneen arkistoa tuntuu olleen sattuman varassa, kun huomioidaan, ettei se löytynyt aktiivisen etsinnän tuloksena, vaan vasta kun Rytsälän tilaa koskevia asiakirjoja on lähdetty siirtämään Taivassalon museosta. Onko samalla tavalla hukkunut muitakin asiakirjoja, joita sattuma ei ole tuonut takaisin muun arkiston yhteyteen?

Joutuessaan erilleen ammattitaitoisesta käsittelystä, asiakirjoille voi tapahtua mitä vain. Vankiluettelot 1854, 1856 -asiakirja on ulkoisesti melko hyvässä kunnossa, mutta sisältä sille on tapahtunut paljon vauriota juuri piirustelun vuoksi. Joidenkin sivujen kohdalla piirusteluun käytetty muste on mennyt sivujen läpi, ja joissain tapauksissa kirjoitukset ja ovat tehneet alkuperäisen tekstin hyvin vaikeasti luettavaksi. Joistain sivuista on repeytynyt palasia tai jopa kokonaisia sivuja irti, ja näiden lisäksi on nähtävillä, miten joitain sivuja on jopa leikattu saksilla irti. Menetettyjen sivujen myötä on voitu menettää myös arvokasta tietoa. Toisaalta tässä kyseisessä tapauksessa vahinko on luonut myös uutta informaatiota, sekä asiakirjan säilytyksestä, että sen vahingoittajasta. Voiko vanhan aineiston päälle luotu kerros olla jopa omalla tavallaan säilyttämisen ja tutkimisen arvoista? Pohdin tätä kysymystä lisää luvussa 4.2.

Yhtä pahasti varioitunutta asiakirjaa, kuin Vankiluettelot 1854, 1856, ei Turun kehruhuoneen arkistossa ole, mutta joitain kolhuja on nähtävissä muissakin asiakirjoissa. Yleisesti aineistona kehruhuoneen asiakirjat ovat hyvin moninaisia, irtoarkeista kansitettuihin asiakirjoihin, ja nämä ulkoiset asiat ovat vaikuttaneet paperin säilymiseen. Jotkin kannet näyttävät kärsineiltä, kuten esimerkiksi Kirkonkirja 1856–1881 -asiakirjan, jonka kovissa kansissa on paljon kulumajälkiä ja takakannessa jopa terävä pitkä reikä. Itse paperisivut kansien välissä ovat kuitenkin säilyneet hyvässä

¹³⁵ Henttonen 2015, 77–78.

kunnossa, joten asiakirjan kunto on melkein päinvastainen, kuin edellä mainitun vankiluettelon – sisältö on hyvässä kunnossa, kun taas ulkokuori ei.

Käytön kannalta vaikein asiakirja arkistossa on luultavasti Lääkereseptit 1878–1879, joka käsittää lukuisia pieniä, kapeita, melkein kolmion mallisiksi leikattuja reseptilappusia. Reseptit on koottu vuoden mukaan kahdeksi pinoksi, jotka on lävistetty keskeltä lenkiksi sidotulla langalla mahdollisimman tiiviiksi kokonaisuudeksi. Tämä on voinut tuntua hyvältä idealta niputtamisen aikana, sillä näin irtolappuset pysyvät tallella ja vielä oikeassa, halutussa järjestyksessä. Ratkaisu on myös ollut arvattaen edullinen.

Kuitenkin varsinaisen käytön näkökulmasta tämä on hankala ja jopa asiakirjalle vaarallinen ratkaisu. Ensinnäkin ohut paperi ei liiku langalla kovin helposti, jolloin reseptilappusia on liikuteltava yksi kerrallaan. Nopea silmäily on vaikeaa, ja alkupään resepteihin käsiksi pääseminen on työlästä. Lisäksi, koska lanka kulkee paperien läpi niiden keskiosasta, eikä esimerkiksi paperin kulmasta, lanka voi lävistää kirjoitetun tekstin. Koska lanka on sidottu yhteen päistään, lappuja ei myöskään pysty ottamaan pois langalta. Toiseksi paperi kestää huonosti liikuttelua langalla, jolloin vaarana on repeytyminen. Jos reseptilappunen repeytyy irti langasta, se voi helposti kadota, sitä voi olla hyvin vaikea saada enää takaisin samaan paikkaan kiinnitettyä, eikä sen katoamista voi jälkikäteen huomata mitenkään.

Paperinen asiakirja on aina tiettyssä mielessä herkkää vaurioille, kuten esimerkiksi edellä mainituille repeämisille ja tuhraantumisille, mutta myös kosteuden tuomalle homeelle, vedelle ja tulelle. Home- ja vesivaurioita ei ainakaan jäljellä olevissa asiakirjoissa Turun kehruhuoneen arkistossa ole, mutta tuli on ollut sitäkin merkittävämpi uhka sille. 1700- ja 1800-lukujen Turussa tulipaloja syttyi hyvin herkästi.¹³⁶ Vuoden 1792 tulipalo Itäisessä neliössä sai kaupunkilaiset osallistumaan yleiseen keräykseen kaupungin palokaluston täydentämiseksi, mutta tästä ponnistelusta huolimatta vuodesta 1798 vuoteen 1827, jolloin suurpalo tuhosi lähes koko Turun, pienempiä merkittäviä tulipaloja kaupungissa syttyi peräti yhdeksän, mikä kertoo omaa kieltään kaupungin paloherkkyydestä.¹³⁷

¹³⁶ Turku oli paloherkkä etenkin, koska talot rakennettiin halvemmista, paloherkistä aineksista, eikä kivistä, tiilestä ja pellistä. Talot olivat useimmiten valmistettu puusta, ja 1700-luvun loppupuoliskolla tuli muotiin rakentaa taloista kaksikerroksisia ja taitekattoisia. Jos tuli syttyi toisessa kerroksessa, sitä oli vaikea sammuttaa. Dahlström 1930, 256.

¹³⁷ Dahlström 1930, 310.

Turun kaupunkipaloista kuuluisin lienee Turun suurpalo vuodelta 1827. Kuuman ja sateettoman elokuun lopun jälkeen, tuulisena syyskuun neljäntenä päivänä illansuussa, Turussa syttyi koko Pohjoismaiden suurin ja tuhoisin kaupunkipalo. Rutikuivat puutalot ja talvea varten täyteen pakatut heinätallit ja navetat syttyivät ilmiliikkeihin, aiheuttaen aikaan kaaosta ja tuhoa kaikkialla ympärillään.¹³⁸ Kehruuhuoneen kannalta onnekasta oli, että palo syttyi toisella puolella kaupunkia, Aninkaistenmäellä, eikä tuulesta ja nopeasti etenevästä palosta huolimatta palo ikinä saavuttanut täysin kehruuhuonetta, joten se siellä silloin säilytettävine aineistoineen säästyi tulelta.¹³⁹ Lisäksi kehruuhuone oli melko hyvin suojattu tulipaloja vastaan useammallakin eri tavalla: sen sijainti oli hiukan etäämpänä tiheimmästä asuinkekkuksesta, sitä ei oltu rakennettu puusta vaan kivistä, ja yksi kaupungin merkittävimmistä lähdevesikaivoista sijaitsi kehruuhuoneella.¹⁴⁰

Tästä huolimatta kehruuhuoneen asiakirjat olivat vaarassa, sillä ohjesäännön mukaan vahtimestarien piti lähettää asiakirjoja lääninhallitukselle, ja näin ollen osa asiakirjoista oli jo lähetetty pois kehruuhuoneelta.¹⁴¹ Ilman riittävää sammutuskalustoa ja -väkeä tuli levisi nopeasti myös toiselle puolelle Aurajokea vaikeissa sammutusoloissa, ja kaupunki paloi lopulta molemmin puolin jokea samanaikaisesti, mikä hidasti sammutustöitä entisestään.¹⁴² Monet arkistot olivat vaarassa, maaherranvirasto mukaan lukien. Maaherranviraston asiakirjoista ja arkistopapereista pelastui pääasiassa se osa, joka oli kansliarakennuksessa, sillä kansliarakennus oli onnistuttu suojaamaan liekeiltä.¹⁴³ Tästä johtuen kehruuhuoneen asiakirjoille vaarallisemmaksi tulipaloksi osoittautuikin pienempi tulipalo, joka syttyi vuoden 1821 lopulla maaherranviraston kansliarakennuksessa.¹⁴⁴ Osa sen aineistosta tuhoutui, ja voisin olettaa, että tähän osaan kuuluivat kehruuhuoneen aineistot. Kehruuhuoneen asiakirjoissa on nimittäin iso aukko aineistossa, sillä 1700-luvulta arkistoon sisältyy vain 2 asiakirjaa.¹⁴⁵ Samaan aikaan 1800-luvun aineistossa suurin osa asiakirjakokonaisuuksista alkaa 1820-luvun alusta.

¹³⁸ Dahlström 1930, 319.

¹³⁹ Dahlström 1930, 331.

¹⁴⁰ Lilius 2004, 360; Dahlström 1930, 304-305.

¹⁴¹ Arkisto: Turun kehruuhuoneen arkisto, Kansallisarkisto.

<http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action?kuvailuTaso=A&avain=25018.KA>

¹⁴² Dahlström 1930, 326.

¹⁴³ Dahlström 1930, 340 ja 356.

¹⁴⁴ Dahlström 1930, 310.

¹⁴⁵ Kehruuhuoneen perustamista koskevat saapuneet asiakirjat 1735–1739, 1741, Turun kehruuhuoneen arkisto, TMA; Piirustukset 1793– 1827, Turun kehruuhuoneen arkisto, TMA.

Arkistopalo selittäisi sen, miksi aineistossa on tällainen aukko, ja miksi juuri 1820-luvulta alkaen onkin yhtäkkiä paljon asiakirjoja.¹⁴⁶

Paperisia asiakirjoja voi siis kohdata monenlaiset vaarat, joista pahimmillaan voi olla seurauksena tiedon häviäminen. Miten tätä ongelmaa voidaan ratkaista? Digitaalisuus on tuonut yhden ratkaisumahdollisuuden tiedon toisenlaiseen säilyttämiseen, mutta silläkin on omat ongelmansa ja vaaransa,¹⁴⁷ ja samalla joitain tietoja esimerkiksi aineiston fyysisistä ominaisuuksista voi jäädä piiloon. Turun kehruhuoneen arkistoa ei ole digitoitu ollenkaan, mutta joistain muista kehruhuoneista on löydettävissä joitain aineistoja digitaalisessa muodossa. Esimerkiksi Lappeenrannan kehruhuoneen saarnaajan arkiston kirkolliset asiakirjat ovat jo kokonaan digitoitu.¹⁴⁸ Digitaalisessa muodossa olevat asiakirjat paperisten asiakirjojen lisäksi ovat tietenkin hyvä varmistus asiakirjojen säilymiselle, mutta sen lisäksi sillä saattaa olla suuri merkitys tutkimukselle helpomman käytettävyyden kannalta.

Käytettävyyttä edistäisi myös tietyllä tapaa aineistojen kokoaminen yhteen. Juuri nyt Turun kehruhuonetta koskevia asiakirjoja on useammassa paikassa, siitäkin huolimatta, että kehruhuoneelle on koottu oma arkistonsa. Kehruuhuoneeseen liittyviä asiakirjoja on esimerkiksi Turun raatihuoneen tuomioistuimen pöytäkirjoissa, joissa kehruhuoneelle on omistettu kokonaan oma osionsa pöytäkirjan jälkipuoliskolla,¹⁴⁹ Turun ja Porin lääninhallituksen lääninkonttorin arkistossa, jossa säilytetään Turun kehruhuonevarojen tilejä aina 1700-luvulta alkaen,¹⁵⁰ sekä Ruotsissa Riksarkivetissa Överintendentsämbetet

¹⁴⁶ Kuitenkin huomionarvoista on, että Turun ja Porin lääninhallituksen lääninkonttorin arkistossa on kehruhuoneen tilivaroja koskevia asiakirjoja 1700-luvulta. Turun kehruhuoneen tilit 1750–1768, Turun kehruhuoneen tilit 1769–1773, Kehruuhuonevarojen tilit 1777–1789, Kehruuhuonevarojen tilit 1790–1834, Turun ja Porin lääninhallituksen lääninkonttorin arkisto, TMA.

¹⁴⁷ Esimerkiksi sähköisten laitteiden elinikä on huomattavasti lyhyempi, kuin paperin, ja laitteistoviat voivat tuhota aineiston hetkessä. Varmuuskopioilla pyritään suojelemaan aineistoa täydelliseltä tuholta, mutta digitaalisuuskaan ei tuo ehdotonta luottamusta ja huolettomuutta arkistojen kestävydestä todella pitkällä aikatahtimella.

¹⁴⁸ Siihen kuuluvat siis kirkollisia asiakirjoja kehruhuoneelta, kuten rippikirjoja tai syntyneiden ja kuolleiden luetteloita. Turun kehruhuoneen arkiston digitoimattomuudessa osasyynä lienee asiakirjojen vähäinen käyttö: kehruhuonetta ei ole paljoa tutkittu, ja yksi vanhan maakunta-arkiston isoimmista käyttäjäryhmistä, sukututkijat, eivät usein kohdista mielenkiintoaan kehruhuoneisiin. Sen sijaan he käyttävät paljon kirkonkirjoja, joten käyttömääriä ajatellen on vain järkevää, että aineistojen digitoinnissa huomioidaan suurten käyttäjämäärien aineistot ensin.

¹⁴⁹ Esimerkiksi Spinnhusprotokoll, Turun raatihuoneen tuomioistuimen pöytäkirja 1748. Turun kaupunginarkisto.

¹⁵⁰ Kehruuhuonevarojen tilit 1777–1900; sekä Turun kehruhuoneen tilit 1750–1849. Turun ja Porin lääninhallituksen lääninkonttorin arkisto, TMA.

-arkistossa, eli Yli-intendentinviraston arkistossa, jossa säilytetään Turun kehruhuoneen pohjapiirustuksia, joista kaikkia ei löytynyt Turun kehruhuoneen arkistosta.¹⁵¹ Pitäisikö näitä aineistoja tuoda jotenkin yhteen, kehruhuoneen oman arkiston alle? Aineistoina ne tukevat Turun kehruhuoneen arkiston vajavaisia tietoja, ja toisivat siten hieman laajemmin ja paremmin esille Turun kehruhuoneen toimintaa, ja niillä on siten hyvin vahva kytkös kehruhuoneen koottuun arkistoon.

Mielestäni vastaus tähän on silti ei, sillä se rikkoisi alkuperäisen provenienssiperiaatteen mukaisen järjestyksen, ja voisi näin luoda uusia uhkia uusille aineistoille ja niiden säilymisille. Joitain tietoja voidaan menettää, jos kaikki irrotetaan alkuperäisistä paikoistaan ja liitetään aiheen perusteella osaksi toista kokonaisuutta. Lisäksi käytännössä esimerkiksi nidotuissa sidoksissa siirtäminen voisi olla jopa vahingollista alkuperäiselle asiakirjalle. Asiakirjat on luotu tiettyä tarkoitusta varten, joka ei liity kehruhuoneen omaan toimintaan, vaan toisen laitoksen toimintaan, vaikka yhteys tai vaikutus ulottuukin vahvasti kehruhuoneeseen. Täten on mielestäni tärkeämpää säilyttää asiakirjat nykyisissä arkistoissaan, mutta yhteyttä Turun kehruhuoneen arkistoon voitaisiin esimerkiksi digitoinnin yhteydessä vahvistaa eri keinoin, kuten ohjaavilla linkeillä tai edes huomiona mistä kaikkialta kehruhuoneen muita tietoja on löydettävissä. Näin kokonaiskuvan muodostaminen helpottuisi. Tämä vaatisi kuitenkin niin paljon työtä, että toteutus ainakaan lähivuosina ei ole käytännössä todennäköinen.

¹⁵¹Åbo Spinnhus pohjapiirustukset, Överintendentsämbetet 420475:02-FI-PÅ007:1-4 RA. Turun kehruhuoneen arkiston asiakirjassa Piirustukset 1793–1827 olivat muuten melko samat pohjapiirustukset edellisen kanssa, mutta toisen kerroksen pohjapiirustusta ei löydy tästä aineistosta. Turun kehruhuoneen arkisto, TMA.

4. Tutkimus ja kaksi tarinaa

Tässä luvussa keskityn enemmän Turun kehruhuoneen arkiston tutkimukselliseen puoleen. Kehruuhuonetta on tutkittu melko vähän, ja pohdin tässä mistä se voi johtua. Lisäksi pohdin, miksi kehruhuone on arvokas tutkimuskohde. Entä voiko yhdessä asiakirjassa olla kaksi täysin eri tutkimusaineistoa, joilla molemmilla on tutkimusarvoa? Voiko asiakirjan turmelemisesta olla jotain hyötyä, voiko siitä löytää positiivisia puolia? Arvotammeko yhä tutkimuksissamme lähdeaineistoja, ja millä perustein? Voiko tämä asia muuttua tulevaisuudessa? Mitä yhteistä on Turun kehruhuoneen aineistosta nousevilla kahdella erilaisella tarinalla? Olen jakanut tämän luvun kahteen alalukuun, joista ensimmäinen keskittyy enemmän yleiseen tutkimuspuoleen, joka on jo vaikuttanut käyttämäni aineistoon, kun taas toinen alaluku keskittyy enemmän uuteen aineistoon vanhan aineiston päällä, ja sen merkittävyyden pohdintaan.

4.1 Miksi kehruhuonetta on tutkittu niin vähän?

Suomen molempia kehruhuoneita on tutkittu hyvin vähän. Instituutiona kehruhuone ei ole kovin ajankohtainen tai nykyhetkeen rinnastettava: nykyaikana ei edes käytetä sellaista käsitettä kuin irtolainen, eikä esimerkiksi työttömyys ole rikosoikeudellisesti rangaistavaa. Sukupuolesta riippumatta rikolliset tuomitaan tasavertaisesti, ja vankeusolot ovat muuttuneet sitten 1800-luvun. Ajallista vankeusrangaistustaan ei pysty vähentämään ahkeralla työnteolla, eikä vankeutta pysty välttämään hankkimalla työpaikan. Aiheena kehruhuone ei myöskään ole yhtä tunnettu ja suureen yleisöön vetoava, kuin vaikkapa Suomen toisen maailmansodan aikaiset sotatutkimukset. Käsitteenä kehruhuone voi olla jopa vaikea hahmottaa, jos siitä ei tiedä mitään etukäteen: nimi itsessään ei kerro mitään laitoksen vankilamaisesta luonteesta, ja ajallisesti sen lakkauttamisesta on jo niin pitkä aika, ettei kenenkään ole mahdollista muistaa sen olemassaoloa omana elinaikanaan.

Tästä huolimatta kehruhuone on kiinnostava ja arvokas tutkimuskohde. Sen toiminta on kattanut koko Suomen alueen kahden eri valtiovallan hallintoaikana, ja se on ollut omana aikanaan merkittävä instituutio maassamme. Ensimmäisenä vankilana naisille, se on ollut mallina Hämeenlinnan naisvankilalle, joka on edelleen toiminnassa, ja siten vaikuttaa

maassamme tänäkin päivänä.¹⁵² Aineistona se on merkittävä naishistorian kannalta, sillä sen aineisto käsittelee nimenomaan naisten toimintaa ja elämää, vaikkakin miesten kirjoittamana. Teollisuuspainotuksensa vuoksi kehruhuone oli myös tärkeä käsityötaidon opettaja, etenkin huonompiosaisille naisille, jotka eivät välttämättä muuten olisi saaneet vastaavaa opetusta. Vaikka kehruhuoneelle ei olekaan suoraa vastinetta nykypäivässä, siitä voidaan silti ammentaa tietoa ja malleja niin varoittavassa kuin myönteisessä mielessä nykypäivään.

Kehruuhuoneet ovat siinä mielessä merkittävä osa suomalaista vankilahistoriaa, että noin 150 vuoden ajan sen toimintapiiriin kuuluivat koko maan naisväestöstä kaikki vankituomiotaan suorittavat naiset. Vankilatutkimukset eivät sinällään ole harvinaisuuksia, vaan vankilat ovat jopa melko tutkittuja aiheina, mutta painotus on selkeästi sekä nykyajassa että miesten vankiloissa. Jos verrataan Turun kehruhuonetta Turussa samanaikaisesti toimineihin muihin vankiloihin, se on selkeästi vähiten tunnettu ja vähiten esillä ollut vankila. 1800-luvulla Turussa toimi kehruhuoneen lisäksi Turun linnavankila¹⁵³ sekä rangaistusvankila Kakola.¹⁵⁴ Sekä linnavankila että Kakola ovat huomattavasti kuuluisampia ja tutkitumpia kuin Turun kehruhuone, ja niiden rakennukset ovat yhä vieläkin pystyssä. Etenkin kolmikosta pisimpään toiminnassa pysynyt Kakola, jossa vankilatoiminta lakkautettiin vasta vuonna 2007,¹⁵⁵ on pysynyt ajankohtaisena, tunnettuna ja jopa inspiraation lähteenä suomalaisille: esimerkiksi vuonna 2012 ensi-iltansa sai Kakolasta tehty ja sen mukaan nimetty rockmusikaali.¹⁵⁶

¹⁵² Hämeenlinnan naisvankila on olemassaolonsa aikana käynyt läpi lukuisia vaiheita, eikä se ole yhtäjaksoisesti pysynyt pelkästään naisvankilana, vaan nykyään sinne on sijoitettu myös jonkin verran miehiä. Suomeen ollaan kuitenkin jälleen perustamassa uutta vankilaa pelkästään naisille, ja uuden vankilan on tarkoitus aloittaa toimintansa vuonna 2020. Hämeenlinnan vankila: Historia, Rikosseuraamuslaitos.

<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjajyhteystiedot/vankilat/hameenlinnanvankila/historia.html>;

Kokko 2018, *Viimeisetkin paljusellit historiaan – Hämeenlinna rakennetaan uusi naisvankila*.

<https://yle.fi/uutiset/3-10118117>

¹⁵³ Turun linnassa on pidetty vankilaa lähes koko linnan olemassaolon ajan, jo ennen kuin vankeutta alettiin käyttää rangaistusmuotona nykyaikaisessa mielessä. Linnavankila toimi aina vuoteen 1891 asti, jolloin viimeisetkin vangit siirrettiin uuteen lääninvankilaan. Nuorteva 1989, 283; Turun linna vankilana, turunlinna.fi. <https://www.turunlinna.fi/vankila.html>

¹⁵⁴ Vuonna 1853 ensimmäiset vangit siirrettiin Turun linnan vankilasta upouuteen työ- ja ojenuslaitokseen, mutta jo keväällä 1855 laitos luovutettiin sotaväen kasarmiksi. Kakolaa alettiin käyttää uudelleen vankeinhoidossa vuonna 1859, ja seuraavana vuonna laitos muutettiin rangaistusvankilaksi. Silti ensimmäiset rangaistusvangit Kakolaan saatiin vasta vuonna 1862. Nuorteva 1989, 273.

¹⁵⁵ Lahtinen ja Salminen 2014, 191.

¹⁵⁶ Vestman 2011, *Turkulainen musiikki muuttuu rockmusikaali Kakolaksi*.

<https://yle.fi/uutiset/3-5408213>

Voisiko aineistojen helpompi tai näkyvämpi saatavuus innostaa tutkijoita tarttumaan kehruhuoneisiin tutkimuskohteinaan? Palataan takaisin digitaalisuuteen ja sen tuomaan aineiston säilytyksen ja käytettävyyden näppäryyteen. Digitoidut asiakirjat mahdollistavat sen, että parhaassa tapauksessa asiakirjoja pystyy tutkimaan kotoa käsin, ilman että tutkijan on matkustettava aineistonsa perässä, ja näin kynnyks tarttua aineistoon on matalampi. Helpomman saatavuuden vuoksi aineistoa on kätevää selailta omassa rauhassa, ja tämän materiaaliin tutustumisen kautta on helpompaa hahmottaa, millaisesta aineistosta on oikein kyse, ja millaiseen tutkimukseen sillä on mahdollista tähdätä. Mutta onko käytännössä digitaalisuus kuitenkaan auttanut kehruhuoneiden tutkimusinnon syttymisessä?

Ruotsissa Linköpingin yliopistolla on oma datahakukoneensa Norrköpingin kehruhuoneesta.¹⁵⁷ Hakukoneella pystyy käymään läpi vankien ja heidän kehruhuoneella asuneiden lastensa vankitietoja kotoa käsin. Kone antaa kolmen tason tietoa vangista: perustiedot, rangaistustiedot sekä vapautustiedot. Perustiedoissa kerrotaan muun muassa vangin nimi, synnyinpaikka, tuntomerkit sekä ikä. Rangaistustiedoissa puolestaan kerrotaan muun muassa rangaistuksen pituus ja ajankohta; ja vapautustiedoissa vastaavasti vapautuksen ajankohta ja sen syy. Hakukone kertoo myös rangaistuksen syyn.¹⁵⁸ Näin kehruhuoneen arkistoon tutustuminen on tehty kaikille helpommaksi ja kätevämmäksi, ja aineisto on nostettu hyvin esille.

Kätevästä ohjelmasta huolimatta Norrköpingin kehruhuone ei ole todella tutkittu aihe Ruotsissa, vaan päinvastoin, kaikista Ruotsin kehruhuoneista on vaikea löytää tutkimuksia. Toisaalta Norrköpingin kehruhuonetta on tosin tutkittu jonkin verran, ja siitä löytyy helpommin kirjoituksia kuin muista Ruotsin kehruhuoneista. Pelkkä helpotettu saatavuus itsessään ei siis välttämättä synnytä suurta tutkimusintoa, vaikka aihe olisikin merkittävä ja monipuolinen tutkia, mutta tutkijan näkökulmasta asiakirjojen kätevämpi saatavuus voi olla hyvin hyödyllistä. Lisäksi nostamalla asiakirjoja esiin annetaan niille huomiota, ja siten voidaan herättää uusien käyttäjien kiinnostusta. Esimerkiksi helppo saatavuus voi vaikuttaa siihen, miten paikallishistoriasta kirjoitetaan,

¹⁵⁷ Käsittää vuodet 1814–1920.

¹⁵⁸ Fångrullorna för Linköpings kronohäkte (1806–1892), Norrköpings fångvårdsanstalt (1826–1886), Norrköpings spinnhus (1814–1920), Linköpingin yliopisto.
<http://www.ep.liu.se/databases/fangrullar/search.aspx>

ei vain tutkimuspiireissä, vaan myös esimerkiksi lehdistössä, jolloin tietoisuus aiheesta jälleen kasvaa, ja sen myötä voi kasvaa kiinnostuskin kyseiseen aiheeseen.

Potentiaalisesti kehruhuoneet olisivat voineet nousta tutkimusten ja kiinnostuksen valokeilaan, kun historiantutkimuksessa näkökulmia laajennettiin kattamaan paremmin myös naisnäkökulmaa. Naisten historian tutkimus oli 1800-luvun jälkipuoliskolle asti kattanut lähinnä vain poikkeuksellisten, merkittäviä tekoja tehneiden naisten tai merkkimiesten perheenjäsenten historiaa, ja vuosisadan vaihteen tienoilta eteenpäin tutkimus laajeni käsittämään myös naisliikkeitä ja niiden toimijoita. Vasta 1960-luvulla alkoi nykyaikainen naishistorian tutkimusjakso, ja kysymyksenasettelu siirtyi naisten elämäkokemuksiin.¹⁵⁹ 1980-luvulla naishistorian tutkimuksessa koettiin merkittäviä painotusmuutoksia, kun huomiota saivat aiempaa enemmän myös privaattit ilmiöt tutkimuskohteina. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että ei-poliittiset laitokset, kuten koulut, tehtaat, ilotalot ja vankilat sekä ilmiöt kuten perhe ja sukulaisuussuhteet nostettiin tutkimuskohteiksi.¹⁶⁰ Tämä painotus siis olisi sisältänyt Turun kehruhuoneen, mutta siitä huolimatta sitä ei ole tutkittu kovinkaan paljon, joskin useissa vankilatutkimuksissa kehruhuoneet on huomioitu pienellä maininnalla.

Fyysinen näkyvyys saattaa myös vaikuttaa siihen, miten hyvin asioita muistetaan, ja miten niistä kiinnostutaan tutkimusmielessä. Koska Kakolan rakennukset ja Turun linna ovat yhä pystyssä, niiden vankihistoriaa on myös ylläpidetty näyttävämmin. Turun linnassa järjestetään säännöllisesti opastettuja kierroksia, joilla usein kerrotaan linnan kuuluisimmista vangeista, ja joissain vankitiloissa voi jopa vieraila. Museotoiminta pitää vankilatoiminnan näkyvänä, ja linnan vankilatoiminta on nostettu näyttävästi esiin linnan historiassa.¹⁶¹

Kakola sen sijaan on kaiken muun näkyvyyden lisäksi hankkinut uutta elämää muuriensa sisäpuolelle, kun se on uusiokäyttänyt vanhoja tiloja, ja muuttunut monipuoliseksi asuin- ja palveluskeskukseksi. Rakennuksia ja vankitiloja on uudistettu ja remontoitu niin, että tiloihin on nykyään sijoitettu lukuisia asuntoja, ja pian rakennuksiin ja vankila-alueelle avataan

¹⁵⁹ Korppi-Tommola 1984, 19.

¹⁶⁰ Setälä 1984, 20.

¹⁶¹ Turun linna vankilana, turunlinna.fi.
<https://www.turunlinna.fi/vankila.html>

myös monenlaisia palveluita, kuten ravintola, leipomo, pienpanimo ja jopa kylpylä ja hotelli.¹⁶² Kaiken tämän keskellä Kakolan historia vankilana pysyy hyvin näkyvänä rakennusten ulkonäön, miljööän rakenteen, ja myymälän avulla. Myymälässä myydään Kakola-tuotteita, kuten vankilan kuvin koristeltuja tekstiilejä, sekä nykyisissä vankiloissa valmistettuja tuotteita.¹⁶³ Vankilan historiaa pidetään esillä muun muassa myös siten, että Kakolan kotisivuilla, joilla asukkaat voivat tehdä kotiaan koskevia asioita kuten muutto- ja vikailmoituksia, on oma osionsa vankilan historialle, josta rakennusten historiaan on helppo tutustua.¹⁶⁴ Näin ollen vankihistoria pidetään erittäin näkyvillä, jolloin myös ihmisten kiinnostus sitä kohtaan herää herkemmin.

Turun kehruhuoneen rakennukset sen sijaan siirrettiin koululautakunnan alaiseksi vuonna 1883, eli toisin sanoen hyvin pian kehruutoiminnan lakkauttamisen jälkeen. Tällöin sen rakennukset muutettiin koulurakennuksiksi. Vanha kehruhuoneen rakennus jouduttiin kuitenkin purkamaan jo vuonna 1911, kun se oli rapistunut liian huonoon kuntoon.¹⁶⁵ Näin ollen siinä missä nykypäivänä voimme yhä nähdä Kakolan vankirakennukset ja Turun linnan, emme voi enää löytää kehruhuoneen rakennusta, sillä se on purettu ja sen tilalle rakennettu jo uutta. Rakennus itsessään ei siis enää aktiivisesti voi muistuttaa meitä kehruhuoneen historiasta samoin kuin vertailukohteensa.¹⁶⁶ Tämä lienee yksi syy, miksi Turun kehruhuone on kadonnut nykypäivän muistista, mutta se ei tarkoita, että se olisi kadonnut historiasta. Ihmiset eivät kuitenkaan osaa kaivata tai etsiä tietoa jostain, jonka olemassaolosta he eivät tiedä, ja josta ei ole olemassa näkyvää muistutusta huomiota herättämässä.

¹⁶² Kakolan kotisivu, kakola.fi.

<http://www.kakola.fi/>

¹⁶³ Kakolan myymälä, kakolanmyymala.fi.

<https://www.kakolanmyymala.com/>

¹⁶⁴ Kakolan kotisivu, kakola.fi.

<http://www.kakola.fi/>

¹⁶⁵ Lilius 2004, 521.

¹⁶⁶ Toisaalta Lappeenrannan kehruhuoneen rakennus on edelleen pystyssä. Lappeenrannan kehruhuone on kokenut Kakolan kanssa hiukan samankaltaisen kohtalon, sillä rakennus on kunnostettu, ja sen tiloille on keksitty uusiokäyttöä. Nykyään kehruhuone toimii kulttuuri- ja tapahtumakeskuksena, jossa voi esimerkiksi järjestää yksityisiä juhlia, kuten häitä, tai julkisia, kaupallisia tilaisuuksia, kuten esimerkiksi konsertteja tai messuja. Kehruuhuone – Kulttuuri ja tapahtuma keskus, kehruhuone.fi. <https://www.kehruhuone.fi/> Lappeenrannan kehruhuoneesta löytyykin kirjallisuutta hieman enemmän, kuin Turun kehruhuoneesta, esimerkiksi Tiina Kolehmainen on tehnyt pro gradu -tutkielmansa ”Lappeenrannan kehruhuone ja sen naisvangit vankilan toimintavuosina 1819-1881” vuonna 1985 kyseisestä laitoksesta, sekä Uudessa vankeinhoidolehdessä on vuonna 1929 julkaistu Eljas Kapiaisen artikkeli ”Muistelmia Lappeenrannan ”Kehruuhuoneen” ajoilta”. Myös Lappeenrannan kehruhuoneen arkisto on eheämpi ja runsaampi, kuin Turun kehruhuoneen arkisto, mikä lienee edesauttanut tutkimustilannetta.

Siitä huolimatta, että Turun kehruhuoneella oli aikanaan iso merkitys käsityötaitojen opetuksessa heikompiosasten naisten joukossa, eikä se ollut vain rangaistuslaitos opettavan ja manufaktuurisen luonteensa vuoksi, sen arvostus ei välttämättä edes omana aikanaan ollut kovin korkea instituutiona. Kun Suomi siirtyi Venäjän vallan alle ja Turusta tehtiin autonomisen Suomen pääkaupunki, huomiota alettiin kiinnittää pääkaupungin erilaisiin laitoksiin, Turun kehruhuone mukaan lukien. Selvityksissä tuli esiin joitain epäkohtia kehruhuoneiden elinolosuhteissa. Turussa ongelmia olivat etenkin sairaidenhoito ja ahtaus. Jo vuonna 1810 raportoitiin, etteivät kehruhuoneen potilastilat olleet riittävät potilasmääriin nähden.¹⁶⁷ Kansliatoimituskunnan päällikkö Carl Erik Mannerheim havaitsi tarkistuskäynnillään vuonna 1811, että yhteensä 98 kehruhuoneen naisvangilta puuttui vaatteita ja moni sairasti veneeristä tautia, eli jotain sukupuolitautia.¹⁶⁸

Myös muut taudit levisivät helposti kehruhuoneella, sillä tilat olivat todella ahtaat ja terveydenhuollossa oli puutteita. Suurta huomiota herätti keväällä 1814 suoritettun tarkastuskäynnin aikana tehty huomio siitä, että melkein puolet laitoksen hoidokeista olivat sairaana. Tällöin tuli ilmi, että kehruhuoneen oma lääkäri, professori Johan Törngren, ei ollut pestistään huolimatta käynyt kehruhuoneella kertaakaan viime aikoina, vaan sairaita kävi hoitamassa joka toinen tai kolmas päivä välskäri Granberg. Nämä epäkohdat pyrittiin korjaamaan välittömästi havaitsemisen jälkeen. Kehruuhuoneen nimitettyä lääkäriä Törngreniä kehoitettiin itse tulemaan hoitamaan työnsä joka ikinen päivä kehruhuoneelle niin kauan, kunnes sairastuvan potilasmäärä saataisiin maltillisiin lukemiin. Tilaongelma taas pyrittiin korjaamaan sillä, että maahan päätettiin perustaa toinenkin kehruhuone, jonne osa Turun kehruhuoneen vangeista siirrettäisiin. Näin vangeille saataisiin enemmän elintilaa, ja sairastupa ei olisi niin ylikuormitettu.¹⁶⁹

Kun Lappeenrantaan suunniteltiin uusi kehruhuone, se rakennettiin alun alkujaan jo liian pieneksi. Vankila rakennettiin riittämään noin 100 vangille, mutta vankiluku ylittyi

¹⁶⁷ Virtanen 1944, 226.

¹⁶⁸ Virtanen 1944, 227.

¹⁶⁹ Virtanen 1944, 230-231.

välittömästi avautumisvuonnaan, kun kehruhuoneelle sijoitettiin yhteensä 128 vankia.¹⁷⁰ Näin ollen uudenkin vankilan tilat olivat asukasmääräänsä nähden alusta lähtien liian ahtaat. Nämä kaikki epäkohdat eivät kerro kovin suuresta arvostuksesta tai välittämisestä kehruhuoneen naisia kohtaan. Arvostus ei ole myöskään ajan saatossa sinänsä noussut, sillä tapahtumat ovat painuneet unholaan. Siksi aihetta ei ehkä ensimmäisenä alettu tutkimaan naistutkimuksenkaan nousun myötä: se ei ole noussut suureksi naishistorian käännekohtaksi, koskettanut historian merkkinaisia tai koskettanut edes tavallista keskiluokkaista arkielämää. Kehruuhuoneiden historia on selkeästi alemman luokan ja rikollisten historiaa.

Aineistona Turun kehruhuoneen arkiston asiakirjat ovat hajanaiset, eivätkä siksi pysty luomaan täysin kattavaa kuvaa kehruhuoneen historiasta. Esimerkiksi edellä mainitusta sairausepidemiasta, jolloin noin puolet kehruhuoneen asukkaista oli joutunut sairashuoneelle, ei ole arkistossa asiakirjaa jäljellä. Arkiston ainoat sairauksiin liittyvät asiakirjat ovat vuosien 1849–1871 Sairauspäiväkirja ja vuosien 1878 ja 1879 Lääkeresepit. Näin arkiston asiakirjoista ei voi etsiä vahvistusta lääkäritoiminnasta kehruhuoneella. Kiinnostavaa olisikin tietää, johtuuko asiakirjan puuttuminen siitä, että se on aikanaan joko hävitetty tai hävinnyt, vai siitä, ettei professori Törngren muiden laiminlyöntien ohella pitänyt huolta asiakirjojen ylläpidosta. Hajanaisuudesta johtuen aineisto on haastava lähtökohtana tutkimukselle, mikä saattaa karsia tutkimuksien määrää.

4.2 Aineistoa aineistossa

Aiemmin tässä tutkimuksessa mainittu Vankiluettelot 1854, 1856 on asiakirja, jonka sivuilta on luettavissa kaksi täysin eri kerrostumaa: sekä alkuperäinen, tarkoituksenomainen listaus Turun kehruhuoneen vangeista, että jälkikäteen kirjoitettu ja piirrelty väärinkäytöksen lopputulos. Osa asiakirjaan kuulumattomista kirjoituksista on tehty lyijykynällä, mutta osa myös mustekynällä. Pitkin asiakirjaa on luettavissa tiettyä kehittymiskaarta kirjoittajan osalta, sillä alussa näyttää siltä, ettei piirtelijä ole osannut oikein vielä kunnolla kirjoittaa. Käsiälä on todella huonoa, ja joillekin sivuille on piirrelty kuin käden hienomotoriikkaa ja kirjaimien kirjoittamista harjoitettaisiin. Esimerkiksi tiettyjä kirjaimia on toistettu lukuisia peräkkäin jonossa, ilman että se merkitsee yhtään

¹⁷⁰ Virtanen 1944, 378.

mitään. Näyttäisi siltä, että kirjaimet on kirjoitettu vain harjoittelumielessä paperille. Joillekin sivuille on kirjoitettu jo kokonaisia sanoja jonoon. Sanat rimmaavat keskenään, esimerkiksi: ”*Kettu, katto, hattu, nuttu*”. Sanoilla ei siis ole muuta yhteyttä, kuin että ne rimmaavat keskenään, mikä viittaisi taas jonkinlaiseen kirjoitusharjoitukseen. Seuraavilla sivuilla sanat pitenevät, ja sieltä on jo luettavissa yhdyssanoja kuten musteastia, hevosenkenkä, kaakeliuuni, hautakumpu, tarhapöllö.

Näiden lisäksi kirjoittaja on listannut nimiä, kuten Ketola, Alakylä, Kalle Kirstilä, Suutari. Nimi, joka toistuu useilla sivuilla, on Johan Teodor Lassila. Nimi toistuu ensimmäisistä sivuista aina asiakirjan loppuun asti, ja kun kirjoitusharjoitukset myöhemmin vaihtuvat kirjekopioihin, jokainen kirje on allekirjoitettu nimellä Johan Teodor Lassila. Tästä päätellen luulen hänen olleen tämä kyseinen kirjoittaja. Sekä myöhemmistä kirjekopioista että alun kirjoitusharjoituksista on luettavissa, että Lassilan nimen yhteyteen on liitetty osoite, Taivassalon pitäjä, Lemmetyisten kylä. Näillä tiedoilla lähdin etsimään, pystynkö löytämään tämän nimistä henkilöä.

Taivassalon kirkonkirjoista on luettavissa, että kaikki kirjoituksissa annettu tieto todella täsmää oikeaan ihmiseen, joka on elänyt 1800-luvulla. Vuonna 1868, siis kaksitoista vuotta Vankiluettelot 1854, 1856 -asiakirjan viimeisen merkintävuoden jälkeen, Taivassaloon Lemmetyisten kylään syntyi Johan Theodor Lassila -niminen poika, joka on mahdollisesti voinut jossain vaiheessa elämäänsä saada käsiinsä kehruhuoneen asiakirjan.¹⁷¹ Kuten vuosista voidaan päätellä, vankiluettelon aktiivivaihe oli jo päättynyt siinä vaiheessa, kun Lassila on voinut siihen jotain kirjoittaa.

Mielenkiintoiseksi koko asia menee, kun luetaan Taivassalon rippikirjaa, joka ulottuu vuoteen 1881 asti. Sen mukaan Lassila oli nimittäin kuuromykkä, eikä hän osannut lukea.¹⁷² Myös myöhemmässä rippikirjassa, vuosilta 1892–1901, Johan Teodor Lassilan sarakkeeseen ei ole tehty yhtään merkintää luku- tai kirjoitustaitojen kohdalle, vaikka viimeisenä merkintävuotena hän onkin täyttänyt jo 33 vuotta. Samaan aikaan hänen koko muu perheensä vanhempineen ja sisaruksineen on merkitty lukutaitoisiksi. Toisaalta, Johan T. Lassila ei ole myöskään osallistunut kertaakaan lukutesteihin, ja ehtoollisille hän

¹⁷¹ Taivassalon syntyneiden ja kastettujen luettelo, 1851–1887, 280.

¹⁷² Taivassalon rippikirja, 1872–1881, 102.

on osallistunut vain kerran tämän rippikirjan mukaan, vuonna 1898.¹⁷³ Ehtoolliskäyttäytyminen on sinänsä mielenkiintoista, että hänen muu perheensä on osallistunut kyseisinä ajankohtina huomattavasti useammin ehtoollisille, ja perheen isä, talollinen Juha Antinpoika, on jopa osallistunut ehtoolliselle säännöllisesti kaksi kertaa vuodessa. Tämän lisäksi Johan T. Lassila kävi itsekin useamman kerran ehtoollisella 1880-luvulla isänsä kanssa, mutta jostain syystä käynnit vähenivät myöhemmin, eikä hän osallistunut lukutesteihin.¹⁷⁴

Lukutaidottomuus on tietysti pienoinen este sille, että kehruhuoneen asiakirjaan kirjoittanut henkilö olisi juuri hän, mutta toisaalta ehkä tässä on jälleen uusi kerros, joka kertoo meille jotain tämän miehen henkilökohtaisesta historiasta. Hän on voinut myöhemmin opetella kirjoittamaan, ja käyttänyt kirjoituspaperinaan löytämänsä paperia, jonka arvoa ei ole vielä ymmärtänyt. Kuten aiemmin tässä työssäni mainitsin, paperi on ollut arvokasta vielä 1800-luvulla, ja oli hyvin tavallista uusiokäyttää vanhaa paperia. Lassila tuskin on ymmärtänyt tekevänsä mitään vahinkoa harjoitellessaan kirjoittamaan sille. Vähäinen käynti kirkossa ja osallistumattomuus lukukokeisiin voisi mahdollistaa sen, ettei luku- ja kirjoitustaidon kehittyminen ole päätynyt kirkonkirjoihin asti.

Lassilan henkilöllisyyttä kirjoittajana tukevat lukuisat kirjemuotoiset kirjoitukset, joita asiakirjan sivuilta on luettavissa. Kyseessä voivat olla sekä harjoituskirjeet että oikeiden, lähetettyjen kirjeiden kopiot, jotka Lassila on kirjoittanut itselleen ylös. Joissain kirjeissä päiväys ei ole täydellisesti ilmaistu, ja niiden tarkka kirjoittamisaika on jäänyt hämärän varjoon, mutta toisissa kirjoitusajat ovat merkitty erittäin selkeästi. Varhaisin täydellinen päiväys löytyy kirjeestä, joka on päivätty Lemmetyisissä 20.1.1895. Kirjeessä lukee:

Hyvä ystävä!! Minä kirjoitta kerran sinulle. Minä pyydän että sinä tekisit hyvin ja tulisit ensi tammik 27 päivänä sunnuntaina kansakoulun ja minä tulen kansa. Onko sinä menet kansakoululle? Terveisiä paljon teille minulta. Johan Lassila, Kunnioituksella.¹⁷⁵

¹⁷³ Taivassalon rippikirja, 1892–1901, 118.

¹⁷⁴ Taivassalon rippikirja 1872–1881, 102; Taivassalon rippikirja 1882–1891, 102; Taivassalon rippikirja 1892–1901, 118.

¹⁷⁵ Vankiluetelot 1854, 1856, Turun kehruhuoneen arkisto, TMA.

Teksti ei ole virheetöntä, mutta silti ymmärrettävää. Useimmat kirjeistä ovat tämänkaltaisia, lyhyehköjä ja selkeästi ystävälle kirjoitettuja. Sitä, ovatko vastaanottajat yksi ja sama henkilö, vai useampi eri henkilö, on mahdotonta tulkita, sillä Lassila ei ole kirjoittanut kirjekopioiden yhteyteen, kenelle on kirjeensä lähettänyt. Tosin muutamassa kirjeessä on muun tekstin sisällä mainittu nimeltä joku toinen henkilö. Näin on tehty esimerkiksi 15.8.1897 Taivassalossa päivätyssä kirjeessä.

Hyvä ystäväni!!

Tässä saan minä tervehtiä sinua näillä muutamilla rasilla ja ilmoittaa että olen voinut hyvin ja toivotan sinulle sitä samaa. Ole ystäväni niin hyvä ja tule Wehmaankirkolle Elokuun 22 p:nä silloin minä ja Salonen [Tässä kohtaa sivu loppuu, mutta kirje jatkuu seuraavalla aukeamalla] Tulemme sinne meillä olisi oikein välttämätöntä asiaa. Ole vaan niin hyvä ja tule kyllä me siellä huomaamme toisemme. Kunnioituksella J.T. Lassila¹⁷⁶

Muulla asiakirjassa ei ole Salosesta viitteitä, joten tämän perusteella on vaikeaa määritellä, mikä olisi hänen ja Lassilan välinen suhde. Lassilalla on tapana aloittaa kirjeet nimittämällä vastaajaa ystäväkseen, ja kirjeet ovat aina positiivissävytteisiä. Allekirjoituksen yhteyteen hänellä on usein tapana kirjoittaa ilmaisu ”kunnioituksella”, oli kirjeen muu puhuttelu sitten miten tuttavallista tahansa. Viralliselta tuntuvia kirjeitä kopioiden joukossa ei ole yhtään. Allekirjoitus vaihtelee kirjeestä kirjeeseen: välillä hän on kirjoittanut nimekseen Johan Lassila, välillä koko nimensä Johan Teodor Lassila tai kuten yllä, molemmista etunimistä on kirjoitettu vain alkukirjaimet. Kaksi kertaa Johan on jopa ”suomennettu” Juhaksi allekirjoituksessa.¹⁷⁷

Molemmat kirjeet, joissa allekirjoituksessa on käytetty Johanin sijasta Juhaa, ovat sisällöltään hyvin läheisiä. Niistä ensimmäinen on vain muutaman rivin mittainen kirje, jossa Lassila kirjoittaa olevansa kovassa kiireessä, mutta lupaa antaa vastaanottajalle jonkin valokuvan. Tämä viittaa mielestäni hänen läheisiin väleihinsä vastaanottajan kanssa, sillä vuonna 1897, jolloin kirje on kirjoitettu, valokuvat olivat vielä melko harvinaisia ja arvokkaita, eikä niitä jaeltu sattumanvaraisesti ympäriinsä. Mahdollisesti kyseessä on kuva Lassilasta itsestään kirjetoverilleen, tai kenties jostain muusta ennalta sovitusta asiasta.

¹⁷⁶ Vankiluettelot 1854, 1856, Turun kehruhuoneen arkisto, TMA.

¹⁷⁷ Vankiluettelot 1854, 1856, Turun kehruhuoneen arkisto, TMA.

Toinen Juhana allekirjoitettu kirje sen sijaan on hyvin selkeästi henkilökohtainen kirje sen tunteellisuuden ja intohimoisuuden vuoksi. Kirjekopio on päiväykseltään viimeisin, jonka hän on tähän asiakirjaan tallentanut. Se on hyvin poikkeuksellinen muihin kirjeisiin nähden, sillä se on melko pitkä, tunnepainotteinen, puhutteleva ja siinä on selkeästi nimetty henkilö, kenelle se on lähetetty. Kirje on luonteeltaan rakkauskirje, joka alkaa melko maltillisesti, mutta kiihtyy loppua kohden, kun yhteydentavoittelu muuttuu kohteliaasta anovaksi. Poikkeuksellista aiempiin kirjeisiin verrattuna on, miten tässä kirjeessä ei ole käytetty lainkaan välimerkkejä alun huutomerkkien jälkeen, ja siksi teksti tuntuu hyvin paljon tajunnanvirralta, vaikka sanojen kirjoittamiseen olisikin todellisuudessa käytetty paljon aikaa. Todelliseen, lähetettyyn kirjeeseen välimerkit on tietty voitu muistaa laittaa, jos sellainen kirje todella on lähetetty. Kirjoituspaikkana on tuttuun tapaan Taivassalo, ja kirjeen päiväykseksi on kirjoitettu 16.9.1900.

Rakastettu ystäväni!!

Amanda Utter

Nyt lähestyn minä sinua taas pitkä ajan perästä tervetäämään ja tietäämään sinulle että minä olen voinut hyvin sitä samaa kallista herran lahja ja myös ilmoitan sinulle että minulla on ollut kiiru täällä kotona kuin on ollut paljon työtä että ole kirje nyt tulemaan sinun tykösi kuin vanhemaisheni ovat tarvinnut minua työhön ja minä olen ja minä olen myös odottanut kirjettä sinulta ja pitkän ajan mutta ei ole mitään tullut ja minä olen ajatellut mikä vika mahtane olla kun ei minulle ole kirjettä tullut sinulta mutta epäilen kuitenkin etet sinä minua vielä ole unhoittanut kuin sinä olet ottanut minulta sormuksen rakkauden merkiksi mutta ole nyt kuitenkin niin hyvä ja lähetä minulle vastaus sillä minä pyydän sitä nöyryimmästi sillä matka on myös niin pitkä etten ole pääsnyt sinun tykösi vaan muuttamalla hornoilla rakkauden sanoilla lähestyn sinua mutta ensikeväänä saamme me kuitenkin kohdata toinen toisemme Herran pyhällä ehtoollisella jos Jumala sen niin suo että me terveinä toinen toisemme kohtaamme mutta lähetä nyt minulle oikein vissi tieto jos sinä tulet minulle puoliseksi kyllä minä sinun mielelläni ottaisin eläämään kumppanikseni jos sinä rakastettuni vaan minusta huolit ja en minä nyt tiedä mistän musta tällä kerralla puhua vaan sanon sydämelliset terveykset sinulle ja voi hyvin ja lähetä minulle vastaus sillä minä pyydän sitä sydämestäni ja jää Herran jumalan rakas rauhaan

Toivoo ystäväsi kunnioituksella

Juha Lassila¹⁷⁸

Teksti on hyvin tunteellinen ja vetoava, sekä mielenkiintoinen ja henkilökohtainen, eikä sen kirjoittaja varmasti sitä kirjoittaessaan ajatellut, että kirjoitus ikinä päätyisi kenenkään ulkopuolisen arkistoitavaksi ja tutkittavaksi. Hän on saattanut olettaa, että teksti pysyy hänen hallussaan kunnes se unohtuu tai tuhoutuu. Joitain sivuja myöhemmin asiakirjassa on selkeästi nähtävillä, miten nidoksesta on leikattu saksilla irti sivuja. Onko leikkaaja ollut kenties Lassila? Missään muussa Turun kehruhuoneen arkiston asiakirjassa ei ole nähtävillä irti leikattuja sivuja, joten pidän todennäköisenä, että tässäkin tapauksessa

¹⁷⁸ Vankiluettelot 1854, 1856, Turun kehruhuoneen arkisto, TMA.

leikkaaja ei ole ollut kukaan asiakirjahallinnon tai arkistoinnin ammattilainen, vaan ulkopuolinen. Tunneperäisen ja henkilökohtaisen kirjeen vuoksi en pitäisi yllättävänä, että hän olisi leikannut pois kaikkein arimmat kirjekopiot siltä varalta, ettei kukaan ulkopuolinen, esimerkiksi sukulainen tai muu läheinen, joka voisi saada hänen omaisuuttaan käsiinsä, niitä sivuja näkisi. Vaikka Lassila itse ei edes olisi leikannut sivuja irti, tämä kuitenkin muistuttaa siitä, että halutessaan hän olisi voinut tuhota Amanda Utterillekin osoitetun tunteellisen kirjekopion, mutta sitä hän tai kukaan muukaan ei ole tehnyt.

Tietenkin alkuperäiselle aineistolle kirjoitukset, piirtelyt ja etenkin sivujen irti leikkaamiset ovat tuhoisaa, mutta voiko tällaisesta katastrofista syntyä jotain uutta, millä on oma tutkimusarvonsa? Entä pitäisikö se huomioida, että naisista kertovan aineiston päälle on luotu aineistoa miehestä, jolloin tutkimus näistä kirjoituksista tarkoittaisi sitä, että jälleen naisten elämästä kertovan tarinan sijasta jopa heitä koskevassa asiakirjassa huomio kiinnittyisi muiden tarinoihin ja ääniin? Ovatko Lassilan kirjoitukset itsessään merkki jo valmiina olleen aineiston arvostuksesta?

Selkeästi tekstin kirjoittaja, on se sitten Lassila tai joku muu, on kyennyt lukemaan ja kirjoittamaan tekstiä, joten alkuperäisen, kehruhuoneella tuotetun tekstin ei olisi pitänyt jäädä huomaamattomaksi. Eikö tekstille vain annettu painoarvoa ollenkaan? Ajateltiin, että nämä henkilötietoja sisältävät, arkaluontoiset luettelot kävivät hyvin tuhartelun pohjaksi, koska ne eivät olleet merkityksellisiä? Jos kirjeiden päiväykset kertovat, milloin asiakirjaan on kirjoitettu vanhan tekstin päälle, se tarkoittaa sitä, että uutta tekstiä luodessa on ollut iso todennäköisyys, että ainakin osa luettelossa nimetyistä naisista on voinut olla vielä elossa. Silti tämä ei ole estänyt kirjoittajaa kirjoittelemasta omiaan luetteloiden päälle, jolloin palataan mielestäni taas arvostuksen ja kunnioituksen, tai niiden puutteen, pariin.

Uudemmankin tekstin arvo voi olla tutkimuksesta riippuen tärkeää. Tässä tapauksessa uudemmat kirjoitukset ovat täysin irrallisia alkuperäisistä teksteistä, eivätkä ne sisälly mihinkään muuhun kokonaisuuteen. Niiden kirjoittajasta ei ole täydellistä varmuutta, ja jos Johan Lassila on kirjoitusten takana, hän ei ole ollut näkyvä merkkihenkilö, josta itsessään alettaisiin tekemään tutkimusta kovin herkästi. Toisaalta, jos hän todella on

kirjoittanut tekstit, osoittaa se joitain merkittäviä piirteitä hänestä. Kuuromykkänä ja luku- ja kirjoitustaidottomana kommunikointi on voinut olla hänelle hyvin haasteellista, etenkin perheen ulkopuolisten ihmisten kanssa, mutta ehkä juuri turhautuminen kommunikoinnin haasteellisuuteen on motivoinut häntä opettelemaan lukemaan ja kirjoittamaan ilman kirkon luomaa ulkopuolista painetta saavuttaa nämä taidot. Kirjeiden ja kirjoittamisen kautta hän olisi myös itsenäisesti pystynyt ylläpitämään ihmissuhteita uusien tuttavuuksien kanssa, kuten esimerkiksi yhdessä kirjekopiossa mainitun Amanda Utterin kanssa, jonka kanssa hänellä tekstistä päätellen on ollut jonkinlainen suhde, joka on päättynyt sormustenvaihtoon.

Toki on mahdollista myös, että joku muu on kirjoittanut tekstit asiakirjaan. Esimerkiksi joku Johan Lassilan tunteva on voinut kirjoittaa tämän eleiden ja muun sanattoman viestinnän kautta tämän ajatuksia paperille, mutta etenkin rakkauskirjeen loppua kohden voimistuvien ilmaisujen vuoksi itse koen todennäköisempänä, että tekstin on kirjoittanut kirjeen puhuja, Lassila, itse. Myös esimerkiksi pilailu on tietenkin mahdollista, jolloin Johan Lassilan nimi on liitetty tekstiin, joka ei todellisuudessa häneen liittyisikään, mutta pidän tätäkin epätodennäköisenä, sillä asiakirja tuskin on ollut mikään julkinen esittelykappale, kun ottaa huomioon, miten näkyvästi uuden tekstin alta on yhä luettavissa vanhat vankiluettelot.

Kun kovia kokenut vankiluetteloasiakirja löydettiin, se löydettiin Rytsälän tilaa koskevien asiakirjojen joukosta. Mikä oli Johan Lassilan yhteys Rytsälään? Vastaus löytyy jälleen kirkonkirjoista. Johan Lassilalla oli pikkusisko, Naima Viktorina, joka meni naimisiin vuonna 1905 talonpoika Juha Toivo Rytsälän kanssa.¹⁷⁹ Näin ollen Lassilalla oli sukulaisuusyhteys Rytsälän tilan omistavaan perheeseen, ja hänen omaisuuttaan on voinut päätyä sinne sitä kautta.

Asiakirjan kohtaloa ympäröi koko ajan sattumanvaraisuus: lienee sattumanvaraista, että juuri Vankiluettelot 1854, 1856 päätyi Lassilan ja Rytsälän perheen käsiin, ja joutui lopulta Lassilan kirjoitusharjoitteluiden ja kirjekopioiden paperipohjaksi. Samalla on hieman sattumanvaraista, että asiakirja onnistuttiin palauttamaan takaisin arkiston yhteyteen. Asiakirjan kanteen liimattu teksti ”*Löydetty Taivassalon museosta siirrettyjen*

¹⁷⁹ Taivassalon rippikirja 1882–1891, 102; Taivassalon Vihittyjen luettelot 1844–1911, 148.

Rytsälän tilaa koskevien asiakirjojen joukosta” kuvastaa, miten asiakirjaa ei osattu tietoisesti etsiä Taivassalon museosta, vaan se on löytynyt vasta, kun Rytsälän tilan asiakirjoja oli alettu käydä läpi. Vasta tuolloin, asiakirjan päädyttyä jo kerran perheen käytöstä museoon, asiakirja osattiin palauttaa takaisin omaan asiayhteyteensä, Turun kehruhuoneen arkistoon.

Samalla tavalla, kuten asiakirjaa ympäröi sattumanvaraisuus, on Lassilan kirjoitusten löytyminen sattumanvaraista. Asiakirjan ulkopuolelta ei ole luettavissa, mitä muutoksia sen sisältä löytyy, eikä niitä ole kirjoitettu ylös myöskään asiakirjan kuvailutietoihin. Asiakirjaa tilatessa ei voi tietää, että yhden ja saman asiakirjan sisältä löytyy kaksi toisistaan täysin erilaista tarinaa, tarina sekä vankeuteen tuomituista naisista, että 1800-luvun ja 1900-luvun taitteessa eläneestä kuuromykstä tilallisen pojasta. Etenkin jälkimmäinen tarina voi helposti jäädä kadoksiin, sillä ilman suuntaviittoja, sitä voi olla vaikea löytää. Siinä missä itse vankiluettelot eivät ole enää sattuman käsissä, Lassilan kirjoitukset ovat yhä.

Sinäällään osa Lassilan kirjoituksista olisi voinut myös kadota asiakirjan sivuilta, sillä kuten aiemmin tuli ilmi, osa hänen kirjoituksistaan on tehty lyijykynällä. Lyijykynän jälki on helposti pyyhittävä pois, ja sen poispyyhkiminen jopa helpottaisi alkuperäisen tekstin lukemista, ja siinä mielessä se olisi kannattavaa. Mutta jälleen tullaan arvottamisen ja säilyttämisen kysymysten äärelle: onko tämä uusi historian kerros tärkeää säilyttää asiakirjassa? Aiheuttaisiko kirjoitusten poispyyhkiminen enemmän vahinkoa kuin hyötyä? Luultavasti, sillä vaikka kirjoitukset vaikeuttavatkin alkuperäisen tekstin lukemista, ne eivät tee sitä mahdottomaksi, ja poispyyhkimällä menetettäisiin uudempaa historiakerrosta asiakirjoista.

Samaan aikaan kaikkia jälkiä ei edes pystyittäisi pyyhkimään pois, sillä osa on tekstistä ja piirustuksista on musteella tehtyjä. Näin ollen kokonaisuus pysyy eheämpänä ja totuudenmukaisempana, kun sisältöön ei enää jälkikäteen vaikuteta. Pyyhkimällä lyijykynäkirjoituksia pois arvottaisimme myös niiden kirjoitusten arvon hyvin matalaksi – asenne olisi siis yhtä vähättelevä, kuin millä kirjoittaja, mahdollisesti Lassila, on kohdannut ja kohdellut alkuperäisiä vankiluetteloiden kirjoituksia. Vaikka juuri tällä hetkellä Lassilan kirjoitukset eivät tuntuisikaan merkittäviltä tai tutkimuksen arvoisilta,

tulevaisuudessa suhtautuminen niihin voi hyvinkin muuttua ja niiden arvostus voi muuttua. Tälläkin hetkellä tekstit voivat olla hyvin arvokkaita esimerkiksi sukututkijalle, mutta ilman merkintöjä tietokannoissa ja hakukoneissa, sukututkija ei voi mitenkään löytää näitä tekstejä niiden oudosta ympäristöstä johtuen. Sekä kehruuhuoneen teksteille että Lassilan kirjoituksille yhtenäistä on, että niiden arvo tutkimukselle jää hyvin matalaksi, jos kukaan ei osaa etsiä niitä ja kyseiset asiakirjat ja tekstituotokset jäävät käyttämättöminä unohdukseen.

5. Lopuksi - Vankilasta arkistoon

Kehruuhuoneet ovat olleet merkittävä osa suomalaista vankeushistoriaa, etenkin naisten osalta, mutta niitä on tutkittu melko vähän. Naishistorian tutkimuksen kehittymisestä ja sen suosion noususta huolimatta huomio on usein kiinnittynyt muihin vankiloihin vankeustutkimuksissa, eikä Turun kehruhuoneeseen ole paneuduttu kovin syväälle. Osittain tähän voi olla syynä kehruhuoneiden katoaminen katukuvasta ja käsitteen merkityksen hämärtyminen: sana kehruhuone ei sanana kerro automaattisesti nykyajan ihmiselle, joka ei kyseisiä laitoksia ole voinut ikinä Suomessa nähdä, mistä tässä on oikein kyse. Käsitettä kehruhuone ei enää nykykielessä käytetä, eikä se siten merkitse nykyihmiselle automaattisesti ojennuslaitosta. Siksi kehruhuoneen ja vankilan välistä yhteyttä ei ehkä ilman tutkimista tule ajatelleeksi, ja naisten vankeushistoriaa mietittäessä keskitytään lähinnä Hämeenlinnan naisvankilan alkutaipaleeseen.

Miesten pakkotyö oli usein esimerkiksi sotapalvelukseen sitoutumista tai rakennustyötä, ja jälkimmäisestä on jäänyt jopa nykypäivään asti jälkipolville nähtäväksi fyysisiä rakennuksia ja rakennelmia. Esimerkiksi Suomenlinnan linnoitustöissä käytettiin muiden työläisten joukossa pakkotyövankeja.¹⁸⁰ Naisten pakkotyö sen sijaan ei juuri ikinä jättänyt mitään pysyviä jälkiä, sillä se keskittyi täysin lanka- ja tekstiilituotantoon. Tekstiilien käyttöikä on rajallinen, eikä satojen vuosien päästä valmistumisestaan laitostekstiileistä ole juuri mitään enää jäljellä, ja esimerkiksi lakanoiden tai lankavyyhtien jäljitystä takaisin kehruhuoneelle voi olla jo nykyään mahdotonta tehdä. Näin ollen naisten työpanoksesta ei kirjoiteta kirjallisuudessa, kuten sodasta kirjoitetaan, eikä niistä ole jäänyt jäljelle näyttäviä rakennelmia kaikkien nähtäville, ja huomion puutteessa mielenkiinto voi jäädä matalammaksi naisten pakkotyöhistoriaa kohtaan.

Turun kehruhuoneesta ei ole jäljellä enää edes rakennusta muistuttamassa laitoksen toiminnasta, eivätkä sen arkiston asiakirjat kykene kertomaan yhtä monipuolisesti vankilan ja sen asukkaiden tarinaa, kuin sisarlaitoksen Lappeenrannan kehruhuoneen arkistot. Vähäinen tutkimus ja huomiotta jättäminen esimerkiksi populaarikulttuurissa edesauttavat kehruhuoneen unohtumista, mutta aiheen nostaminen tutkimuksissa merkittäväksi voi korjata tätä asiaa. Tuomalla kehruhuoneen takaisin pinnalle, voidaan

¹⁸⁰ Virtanen 1944, 43; Hatakka 2011, 89.

herättää tietoisuutta ja kiinnostusta, antaa ääni unohdetuille ja jopa vetää yhtäläisyyksiä nykypäivään. Tutkimalla Turun kehruhuonetta, teemme katsauksen Turun kaupungin historiaan, ja pystymme täydentämään kaupunkikuvaa entistä paremmin.

Turun kehruhuoneen arkiston asiakirjat ovat kokeneet kovia aikojen saatossa, ja sitä ovat uhanneet monenlaiset katastrofit, vaihtelevalla tuhovoimalla. Turun kaupunkia piinasivat etenkin lukuisat tulipalot, jotka aiheuttivat vaaraa paperisille asiakirjoille. Lisäksi horjuva säilytys ja mahdollinen aineiston arvottaminen ovat voineet vaikuttaa siihen, miksi arkisto on melko hajanainen. Erilaiset arvostukset näkyvät siinä, millaisia aineistoja on säilytetty tai millaisista asiakirjoista on pidetty huolta: siinä missä talouteen liittyviä asiakirjoja löytyy kiitettävästi, kehruhuoneen elinoloja ja arkipäiväisiä asioita kuvaavia asiakirjoja on vain vähän. Elinoloja kuvaavien asiakirjojen hajanaisuuden vuoksi esimerkiksi terveydenhuollosta saa arkiston perusteella hyvin repaleisen kuvan, joka tuntuu pikemminkin katsaukselta sattumanvaraisiin ajankohtiin, kuin tarkkaa kuvaa ajastaan antavalta dokumentoinnilta.

Kun kehruhuoneet lakkautettiin, tapahtui arkiston asiakirjojen laadinnassa, käsittelyssä ja säilytyksessä valtava muutos. Asiakirjat olivat elinkaarensa siirtymäkohdassa, siirtymäisillään aktiivivaiheesta passiivisen vaiheen kautta historialliseen vaiheeseen, asiakirjahallinnosta kohti arkistohallintaa. Asiakirjat saivat uuden elämän ja tarkoituksen, kun niiden merkitys ja tavoitteet vaihtuivat laitoksen toiminnan hallinnasta ja tarkkailusta tutkimukselliseen. Asiakirjat eivät voineet enää auttaa sellaisen laitoksen toiminnan hallinnassa, jota ei ollut olemassa, joten edellä mainittu muutos oli suorastaan pakollinen niille.

Yhtenäiseksi kokonaisuudeksi asiakirjoja alettiin koota vasta uuden laitoksellisen mullistuksen myötä, kun Suomeen alettiin perustaa maakunta-arkistoja. Turun kehruhuoneen asiakirjoista koottiin yhteneväinen kokonaisuus omaksi arkistokseen, joka luovutettiin Turun maakunta-arkistolle säilytettäväksi lähes kaikkien muidenkin Turun ja Porin läänin viranomaisarkistoiden mukana. Turun kehruhuoneen arkisto oli siis yksi osa suurta, yleisempää muutosta, joka koski koko maakuntahallintoa ja sen arkistointitoimea. Viimeistään arkiston kokoamisvaiheessa on tehty päätöksiä siitä, mitkä

asiakirjat ovat tärkeitä säilyttää, ja mitkä voidaan hävittää tilaa viemästä. Valinnat ovat omalla tavallaan vaikuttaneet siihen, millaiseksi kehruhuoneen arkisto on muodostunut.

Turun ja Porin lääninhallituksen hallussa olleiden asiakirjojen lisäksi on myös tietoisesti pyritty saamaan muualtakin löytyneitä asiakirjoja Turun kehruhuoneen arkiston yhteyteen, sillä ainakin Sairauspäiväkirja 1849–1871 on saatu osaksi kokoelmaa vasta Valtionarkiston erikseen luovutettua sen Turun maakunta-arkistolle. Kaikkia Turun kehruhuonetta koskevia asiakirjoja ei kuitenkaan ole saatu tai varmasti edes yritetty tuoda yhteen, sillä niitä löytyy yhä nykyäänkin useammasta eri paikasta, kuten esimerkiksi Turun raatihuoneen tuomioistuimen pöytäkirjoista, joiden yhteydessä ovat Spinnhusprotokoll -asiakirjat. Näissä tapauksissa asiakirjat ovat tiivis osa jotain muuta asiakirjakokonaisuutta, ja yhtenäisyyden rikkominen rikkoisi provenienssiperiaatetta, mikä puolestaan voisi tuhota jotain tietoa. Tällöin näiden asiakirjojen liittäminen fyysisesti osaksi Turun kehruhuoneen arkistoa aiheuttaisi enemmän vahinkoa kuin hyötyä.

Valintojen ja tietoisten hankintojen lisäksi myös sattumalla on ollut osansa tämän arkiston muodostumiseen, sillä ainakin yksi asiakirja on ajautunut omille teilleen, pois ammattilaisten valvonnanalaisuudesta. Sen palautuminen takaisin muiden kehruhuoneen asiakirjojen luokse tapahtui sattuman kautta, kun asiakirja jouduttuaan ensin yksityishenkilön suttupaperiksi päätyi tämän sisaren aviopuolison perheen taloon, josta se matkasi muiden talon asiakirjojen mukana Taivassalon museoon, josta myöhemmin asiakirja palautettiin oikeaan asiakirjakokoelmaansa, kun se oli satuttu löytämään museolla asiakirjoja läpikäydessä.

Toisaalta koska asiakirjaan oli ehditty kirjoittelemaan ja piirustelemaan sen karkumatkalla, ja koska sitä oli pidetty Rytsälän tilan omaisuutena, tavallaan asiakirjan voidaan katsoa kuuluvaksi myös Rytsälän asiakirjayhteyteen. Asiakirjalle tehty ”tuho” voi mahdollisesti sisältää omaa tutkimusarvoaan, sillä sen taustahistoria on hyvin mielenkiintoinen, ja kirjekopiot näyttävät palan tilallisen pojan arkielämästä 1800-1900-luvun vaihteessa. Vähintään kirjekopioista ja muusta kirjoittelusta saadut tiedot voivat olla valaisevia sukuhistorian tutkimuksessa. Sinällään kirjeistä ei ole luettavissa kirjoittajan sosiaalisten suhteiden verkostosta paljoa, sillä ainoa kirje, jossa on ilmaistu

saajan henkilöllisyys edes jotenkin, on Amanda Utterille kirjoitettu rakkauskirje vuodelta 1900. Kirjeistä löytyy kuitenkin paljon tietoa esimerkiksi missä paikoissa kirjoittaja on liikkunut, sekä tekstien laadusta on nähtävissä kirjoittajan kehittymistä kirjoittajana: siinä missä varhaisemmin päivätyissä kirjeissä teksti on lyhyttä, ovat myöhemmät kirjeet pidempiä ja paremmalla käsialalla kirjoitettuja ja ilmaisu niissä on selkeämpää.

Asiakirjan kaksi päällekkäistä historiankerrontaa tuovat lisähaasteita asiakirjan tutkimukseen ja sen sijoittamiseen osaksi eri kokonaisuuksia. Sillä on kuitenkin voimakkaampi yhteys kehruhuoneen arkistoon kuin Rytsälän tilan asiakirjoihin, mikä puhuu asiakirjan Turun kehruhuoneen arkistoon palauttamisen puolesta. Lisäksi historiallisesti ja kulttuurisen tutkimuksen kannalta asiakirjan sisältämät alkuperäiset kehruhuonetiedot ovat huomattavasti arvokkaampia kuin myöhemmin tehdyt piirustelut ja mahdolliset kirjekopiot, jonka lisäksi arkistotieteellisesti katsoen on tärkeämpää liittää asiakirja takaisin alkuperäiseen asiakirjayhteyteensä, johon se on luotu, kuin pitää se osana Rytsälän asiakirjojen kokonaisuutta. Tästä johtuen asiakirjan palauttaminen Turun kehruhuoneen muiden asiakirjojen pariin oli erittäin tärkeää.

Mielenkiintoista Turun kehruhuoneen arkistossa on se, että arkisto itsessään muodostui hyvin hitaasti, kolmen eri valtakunnan työpanoksen tuotoksena. Turun kehruhuone avattiin Ruotsin kruunun käskystä, kun Suomi oli vielä Ruotsin valtakunnan itäisin osa. Kehruuhuoneen varhaisimmat asiakirjat ovat tuolta ajalta, ja koko asiakirjahallinto kehittyi ja muokkautui raameihinsa tuolloin. Asiakirjatuotanto syntyi tarpeesta hallinnoida, tarkkailla ja kehittää kehruhuoneen toimintaa, ja näiden dokumenttien luominen oli ensimmäinen askel kohti Turun kehruhuoneen arkiston syntyä.

Yksi tärkeimmistä pohjista asiakirjatuotannossa olivat kehruhuoneen johtokunnan kokousten pöytäkirjat, sillä johtokunnan kokouksissa tehtiin suurimmat päätökset ja linjaukset kehruhuoneen toiminnasta. Merkittäviä asiakirjoja olivat myös vankiluettelot, joiden avulla seurattiin ja valvottiin laitoksen vankikantaa. Tämä mahdollisti vankien asianmukaisen valvonnan, takasi oikeusturvan ja auttoi henkilökuntaa pysymään ajan tasalla vankitilanteestaan. Myös tilikirjat olivat äärimmäisen tärkeitä, koska niiden avulla seurattiin sekä kehruhuoneen tuottavuutta että varoja. Tuottavuus oli siinä mielessä hyvin tärkeää kehruhuoneelle, että sen koko tarkoitus oli saada yhteiskunnallista hyötyä

työllistämällä esimerkiksi irtolaisia, jotka ilman kehruhuonetoimintaa eivät olisi tehneet paljoa yhteiskuntansa eduksi.

Kun seuraava suuri mullistus tapahtui, ja osa Turun kehruhuoneen vangeista lähetettiin toiselle kehruhuoneelle, Suomi oli liitetty osaksi Venäjän valtakuntaa. Muutos oli merkittävä Turun kehruhuoneella, sillä sinne jäävien naisten fyysisissä, psyykkisissä ja sosiaalisissa oloissa tapahtui sen myötä parannus, kun kehruhuoneelta poistuivat kaikki rikoksista tuomitut, elintila kasvoi ja siten myös luultavasti lääketieteellisen avun saaminen nopeutui, hoitohenkilökunnan määrän pysyessä muutoksesta huolimatta samana. Asiakirjojen tuotannon muutoksesta ruotsiaikaan verrattuna on vaikea tehdä pitäviä tulkintoja, koska 1700-luvulta ei ole jäänyt jäljelle kovin montaa asiakirjaa. Uskoisin, että suurimpana syynä nimenomaan 1700-luvun asiakirjojen puuttumiseen ovat lukuisat tulipalot, joista Turku kärsi 1700-1800-lukujen vaihteessa. Kun suuret tuhovoimaiset katastrofit eivät enää uhanneet asiakirjoja, niitä jäi jäljellekin paljon enemmän.

Venäjän ajan laajempi ja monipuolisempi asiakirjapohja ja paperiteknologian kiihtynyt kehitys 1800-luvulla tarkoittavat myös fyysisesti moninaisempia asiakirjoja, kansitetuista niteistä aina pieniin vihkosiin asti. Jotkin asiakirjat, kuten esimerkiksi 1800-luvun reseptilappuset, ovat selkeästi tuottaneet päänsivua asiakirjahallinnolle tai arkistolle, sillä ohuet, hauraat, pienet laput on vain lävistetty langalla ketjuksi, joka on suljettu lenkiksi. Tämä on todella vaivalloista käyttäjälle, sillä reseptien lukeminen on tehty hyvin vaikeaksi, ja arkistoinnin kannalta vaarana on paperien repeytyminen ja hukkuminen. Esimerkiksi hyvin pieneen koteloon laitettuna, ilman lävistäviä lankoja, reseptilaput säilyisivät paremmin, kuin tässä ratkaisussa, joka ei ole käyttäjäystävällinen.

Venäjän hallintoaikaan mahtuu myös toinen suuri mullistus Turun kehruhuoneen kannalta, sillä vuosisadan loppupuolella molemmat kehruhuoneet lakkautettiin. Kehruuhuoneen arkiston elinkaarella tämä tarkoittaa sitä, että uusien asiakirjojen tuottaminen päättyi, ja asiakirjat siirrettiin asiahallinnasta arkistoinnin puolelle. Aktiivisesta käytöstä siirryttiin säilyttämisen priorisointiin. Kaikki asiakirjat oli saatava pois kehruhuoneen rakennuksesta, sillä rakennus siirtyi toisiin käyttötarkoituksiin. Mahdollisesti tässä siirtämisvaiheessa joitain asiakirjoja on voinut hukkua. Ainakin

Vankiluettelot 1854, 1856 -asiakirjan kohdalla voidaan olla melko varmoja, että sen katoaminen tapahtui hyvissä ajoin ennen kuin kehruhuoneen arkistoa ryhdyttiin kokoamaan yhdeksi kokonaisuudeksi, joka voitaisiin siirtää maakunta-arkistoon, sillä Lassilan kirjekopioiden varhaisin vuosipäiväys on jo vuodelta 1889, vanhimman tarkan päiväyksen ollessa vuodelta 1895. Hän lienee siis saanut asiakirjan käsiinsä jo 1880-luvulla, jonka alussa kehruhuoneet lakkautettiin.

Turun ja Porin lääninhallituksen huomiin lähetetyt asiakirjat ja johtokunnan asiakirjat koottiin yhteen Turun kehruhuoneen arkistoksi, ja Suomen jo ehditty itsenäistyä, arkisto saatiin siirrettyä uuteen Turun maakunta-arkistoon. Näin vihdoinkin, nyt jo kolmannen valtion hallinnon alla, kehruhuoneen arkiston asiakirjat löysivät tiensä päätearkistolleen, elinkaarensa loppupuoliskolle, jossa niille on annettu uusi elämä tutkijoiden historiallisena lähteenä. Aiheena tai lähteenä kehruhuone ei kuitenkaan ole ollut vielä tutkijoiden kovin suuressa suosiossa, mihin vaikuttanee lukuisat asiat. Mielestäni kehruhuoneita tulisi kuitenkin tutkia ja nostaa jälleen pinnalle, sillä jotkin kehruhuoneita koskevat teemat ovat yllättäen nousseet taas ajankohtaisiksi nykypäivän Suomessa.

Yhteiskuntaa hyödyntävän taloudellisen tuloksen maksimointi samalla, kun yhteiskuntaa vähiten hyödyttävät henkilöt aktivoidaan rakennetulla järjestelmällä, on taas uudistusten myötä noussut pinnalle. Siinä missä kehruhuoneiden kohdalla haluttiin saada työkykyiset, vailla työtä olevat irtolaiset osallistumaan valtiota taloudellisesti hyödyntävään toimintaan määräämällä heitä pakkotyöhön, yritetään nykyään aktivoida työkykyisiä työttömiä tekemään pieniä työmääriä tai osallistumalla työllistymistä edistäviin palveluihin. Molempien systeemien yhtenä tarkoituksena valtiollisen talouden hyödyttämisen lisäksi on lisätä työllisyyttä. Kehruuhuoneilla sai opetusta ainakin tekstiiliteollisuuden töistä, joka on voinut vapautumisen jälkeen auttaa vapautuneita vankeja saamaan uusia töitä siviilielämässään. Nykyaikaiset työllistämistoimenpiteet taas pyrkivät antamaan työkokemusta ja kontakteja, joiden avulla töiden saamisen pitäisi helpottua.

Hyvistä tarkoituksiperistään huolimatta molemmissa systeemeissä on kuitenkin rangaistus vahvana elementtinä. Nämä eri mallit pakottavat ihmisiä toimimaan tietyllä tavalla, ja

siinä missä kehruhuoneen kohdalla toimenpiteen kohteilta vietiin oikeus itse päättää työskentelystään ja jopa menemisistään sulkemalla heidät vankeuteen, on nykyaikainen systeemi paljon vapaampi, eikä rangaistus ole yhtä ankara. Rangaistukseksi on asetettu pienet vähennykset työttömän rahallisiin tukiin, mutta mitään vankilan tai pakkotyön uhkaa ei ole olemassa. Näin ollen vaikka systeemeissä onkin samankaltaisuuksia, nykyaikainen versio on paljon lempeämpi, miellyttävämpi ja jopa inhimillisempi muoto työkykyisten työpaikkaa vailla olevien ihmisten aktivoimisesta.

Yhteneväisyyksiä on kuitenkin sen verran, että kehruhuoneet ovat nyt ajankohtaisempia kuin pitkään aikaan, ja samastumiskohtien myötä voidaan tuntea entistä suurempaa empatiaa kehruhuoneiden vankeja kohtaan. Tämä taas voi johtaa kiinnostuksen kasvamiseen, ja haluan saada kuuluville heidän äänensä, joka ennen on jäänyt kuulematta. Historia ei ole vain menestystarinoiden, merkkihenkilöiden, teollisen ja lääketieteellisen kehittymisen ja suurten konfliktien muodostama kokonaisuus, vaan samalla tavalla arvokkaana osina siihen kuuluvat tavallisten ihmisten elämä, huonompiosaisten kohtalot, ja pienemmät tapahtumat. Näistäkin tapauksista voi tutkimalla löytää jotain uutta näkökulmaa nykyaikaisiin ongelmiin, ja oppia, sillä muistamalla menneisyyden tapahtumia, hyvässä ja pahassa, voimme kehittyä, ja unohtamalla ne olemme tuomittuja toistamaan virheitämme.

LÄHTEET:

Alkuperäislähteet

Kansallisarkiston Mikkelin toimipiste, Mikkelä (MMA)

- Lappeenrannan kehruhuoneen arkisto.
 - Kalustoluettelot I Bd:1 1820–1865.
 - Kirjaluettelot II Ba:1 1864.
 - Muut luettelot I Bg:1 1859–1860. I Bg:1 1837.
 - Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat I Ha:1 1829.
 - Muut tiliasiakirjat I Gb:6 1872.
 - Päiväkirjat I Ac:2 1829–1858.
 - Rangaistuspäiväkirjat I Ac:3 1871–1884.
 - Sairauspäiväkirjat I Ba:12 1859–1870.
 - Vankiluettelot I Bg:1 1848–1856.

Kansallisarkiston Turun toimipiste, Turku (TMA)

- Turun kehruhuoneen arkisto.
- Turun ja Porin lääninhallituksen lääninkonttorin arkisto.
 - Kehruuhuonevarojen ja vankiloiden tilit I Gbka:1-5 1777–1900.
 - Vankiloiden tilit I Gbkb:1-4 1750–1849.

Riksarkivet, Stockholm (RA)

- Överintendentsämbetet.
 - Åbo Spinnhus 420475:02-FI-PÅ007:1-4.

Turun kaupunginarkisto

- Maistraatin arkistokokoelma, Raastuvanoikeus
 - Oikeuspöytäkirjat B1a:106 1748. B1a:110 1752. B1a:112 1755.

Muut kirjalliset alkuperäislähteet

Taivassalon rippikirja, 1872–1881.

Taivassalon rippikirja 1882–1891.

Taivassalon rippikirja, 1892–1901.

Taivassalon syntyneiden ja kastettujen luettelo, 1851–1887.

Taivassalon vihittyjen luettelot 1844–1911.

Berner, Aksel: Kotimaalta, Tieto-Sanomia Suomen Kansalle 19.7.1871.

Helsingistä, Uusi Suometar 19.7.1871.

Aikakauslehdet

Schoerner, Katarina: Ett xplock ur Stockholms spinnhus ekonomiska historia, *Svensk Numismatisk Tidskrift* 6.9.1991.

Tutkimuskirjallisuus

Bell Alan; Brown Caroline: *The Recordkeeper's Bookshelf*. Centre for Archive and Information Studies (CAIS), University of Dundee, Dundee 2013.

Dahlström Svante: *Turun palo 1827: tutkimuksia Turun kaupungin rakennushistoriasta vuoteen 1843*. 1. Suomentanut E. Jalava ja A. Penttilä. Turun kaupungin historiallisen museon johtokunta, Turku 1930.

De Baets, Antoon: *Responsible History*. Berghahn Books, New York 2009.

Gilliland-Swetland, Anne J: *Enduring Paradigm, New Opportunities: The Value of the Archival Perspective in the Digital Environment*. Council on Library and Information Resources, Washington D.C. 2000.

Hatakka, Sampsa: *Sotilaita ja siviilejä – Viaporin väestö vuonna 1806*.

Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto 2011.

Henttonen, Pekka: *Johdatus asiakirjahallinnan tutkimukseen*. Avain, Helsinki 2015.

Häkli, Esko: *Ingen dag utan papper: om papper och dess roll som kulturbärare*.

Söderström; Atlantis, Helsingfors; Stockholm 2008.

Ikonen, Kimmo: *Turun koulut aikansa ilmiönä: 140 vuotta yleissivistävää opetusta 1872–2012*. Turun kaupunki, Turku 2015.

Johansson, Gun-Britt: *Synderskan och Lagen: Barnamord i tre Norrlandslän 1830-1870*.

Akademiska avhandlingar vid Sociologiska institutionen. Umeå universitet 2006.

Kakola.fi: Kakolan kotisivu. Verkkosivu. <http://www.kakola.fi/>

[haettu 20.12.2018].

Kakolanmyymälä.fi: Kakolan myymälä. Verkkosivu.

<https://www.kakolanmyymala.com/> [haettu 20.12.2018].

Kansallisarkisto: Arkisto: Turun kehruhuoneen arkisto. Verkkosivu.

<http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action?kuvailuTaso=AM&avain=2804.KA> [haettu 10.4.2018].

Kansallisarkisto: Turun kehruhuoneen arkisto, Astia-verkkopalvelu.

<https://astia.narc.fi/astiaUi/search.php?start=31&direction=next&query=Turun+kehruhuoneen+arkisto&recordsCreator=turun+kehruhuone&location=&classification=&startDate=1698&endDate=1925&hakutyyppi=normal>

[haettu: 25.5.2018].

Kansallisarkisto: Lappeenrannan kehruhuoneen arkisto, Astia-verkkopalvelu.

https://astia.narc.fi/astiaUi/search.php?haku_list=&query=Lappeenrannan+kehruhuoneen+arkisto&startDate=1698&endDate=1949&recordsCreator=lappeenrannan+kehruhuone&location=&classification=&hakutyyppi=normal [haettu: 25.5.2018].

Kansallisarkisto: Siirto-opas. Verkkosivu.

http://extranet.narc.fi/siirto-opas/index.php?option=com_content&task=view&id=40&Itemid=54

[haettu 2.8.2018].

Kehruuhuone.fi: Kehruuhuone – Kulttuuri ja tapahtuma keskus, kotisivu. Verkkosivu.

<https://www.kehruuhuone.fi/> [haettu 20.12.2018].

Kekkonen, Jukka: Autonomian ajan rikosoikeus. *Suomen oikeushistorian pääpiirteet: Sukuvallasta moderniin oikeuteen*. Toim. Letto-Vanamo Pia. Gaudeamus, Jyväskylä 1992.

Kokko, Tiina: *Viimeisetkin paljusellit historiaan – Hämeenlinnaan rakennetaan uusi naisvankila*. Verkkouutinen. 15.3.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-10118117>

[haettu 20.12.2018].

Korppi-Tommola, Aura: Pohjoismaisia naishistorian teesejä. *Naiskuvista todellisuuteen: tutkimusnäkökulmia naishistoriaan*. Toim. Setälä, Päivi. Gaudeamus, Helsinki 1984.

Lahtinen, Rauno; Salminen, Anu: *Kakola: Vankilan tarina*. Sammakko, Turku 2014.

Lilius, Henrik: *Fängelsearkitektur i Finland ca 1635-1845*. Fångvårdens utbildningscentral, Helsinki 2004.

Linköpingin yliopisto: Fångrullorna för Linköpings kronohäkte (1806-1892), Norrköpings fångvårdsanstalt (1826-1886), Norrköpings spinnhus (1814-1920).

Verkkosivu.

<http://www.ep.liu.se/databases/fangrullar/default.sv.aspx> [haettu 13.11.2018].

Linköpingin yliopisto: Fångrullorna för Linköpings kronohäkte (1806-1892), Norrköpings fångvårdsanstalt (1826-1886), Norrköpings spinnhus (1814-1920).

Tietokannan hakukone, verkkosivu.

<http://www.ep.liu.se/databases/fangrullar/search.aspx> [13.11.2018].

Långholmen.com: Långholmen historia. Verkkosivu.

<https://langholmen.com/historik/langholmens-historia> [haettu 14.9.2018].

Nuorteva, Jussi; Happonen, Päivi: *Suomen arkistolaitos 200 vuotta: Arkivverket i Finland 200 år*. Kansallisarkisto, Helsinki 2016.

Nygård, Toivo: *Irtolaisuus ja sen kontrolli 1800-luvun alun Suomessa*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 1985.

Paasonen, Pauli; Johansson Markku: *Lumppupaperista hienopaperiin: Kymin tutkimustoiminnan vaiheet*. Pauli Paasonen, Markku Johansson, Kuusankoski 2008.

Pajuoja, Jussi: *Varhaiset rikokset ja niiden rankaiseminen. Suomen oikeushistorian pääpiirteet: Sukuvallasta moderniin oikeuteen*. Toim. Letto-Vanamo Pia. Gaudeamus, Jyväskylä 1992.

Putkonen, Väiski: *Paperia! Lyhyt johdatus paperin historiaan ja valmistusmenetelmiin*. Otatieto Oy, Tampere 1997.

Rastas, Pirkko: *Arkistotoimi ja asiakirjahallinto*. Painatuskeskus Oy, Helsinki 1994.

Rikosseuraamuslaitos: Historiaa -verkkosivu.

<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/historiaa.html>

[haettu 22.11.2018].

Rikosseuraamuslaitos: Hämeenlinnan vankila: Historia. Verkkosivu.

https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjajhteystiedot/vankilat/hameenlinna_nvankila/historia.html [haettu 22.11.2018].

Roth, Mitchel P.: *Prisons and Prison Systems: A Global Encyclopedia*. Greenwood Press, Westport 2006.

Setälä, Päivi: Naishistorian kansainvälisistä tutkimusteemoista. *Nainen historiassa*. Toim. Kostiainen, Auvo. Turun yliopiston historian laitos, Turku 1984.

Ståhlberg, K.J.: *Irtolaisuus Suomen lain mukaan*. Näköispainos, esipuhe Taipale Ilkka. Painatuskeskus, Helsinki 1995 (1893).

Svenska litteratursällskapet i Finland: Förvaltningshistorisk ordbok. Rasphus. Verkkosivu. <http://fho.sls.fi/uppslagsord/7638/rasphus/> [haettu 30.9.2018].

Taipale Ilkka: Esipuhe teoksessa Ståhlberg, K.J.: *Irtolaisuus Suomen lain mukaan*. Näköispainos. Painatuskeskus, Helsinki 1995 (1893).

Tarkiainen, Kari; Ylikangas, Heikki: Kustaa Vaasa. *Kansallisbiografia* -verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997. <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/315> [haettu 24.8.2018].

Turunlinna.fi: Turun linna vankilana. Verkkosivu. <https://www.turunlinna.fi/vankila.html> [haettu 20.12.2018].

Tyynilä, Markku: Valtiosäännön ja keskeisten valtioelinten historiaa. *Suomen oikeushistorian pääpiirteet: Sukuvallasta moderniin oikeuteen*. Toim. Letto-Vanamo Pia. Gaudeamus, Jyväskylä 1992.

Vestman, Reeta-Leena: *Turkulainen musiikki muuttuu rockmusikaali Kakolaksi*. Verkkouutinen. 17.8.2011. <https://yle.fi/uutiset/3-5408213> [haettu 20.12.2018].

Virtanen, Veikko: *Suomen vankeinhoito I 1808–1831*. Suomen historiallinen seura, Helsinki 1944.

Wieselgren, Sigfrid: *Sveriges fängelser och fångvård från äldre tider till våra dagar: ett bidrag till svensk kulturhistoria*. P.A. Norstedt & Söner, Stockholm 1895.

Wilenius Anne: *Seilin arkistohistoriaa: arkistoteoreettinen tapaustutkimus*. Lisensiaatin työ. Turun yliopisto 2001.

LIITE

Turun kehruhuoneen arkiston asiakirjat

Kehruuhuoneen tiliasiakirjat

- Tiliasiakirjat 1820–1848 Ga:1.
- Tiliasiakirjat 1849–1854 Ga:2.
- Tiliasiakirjat 1855–1865 Ga:3.
- Tiliasiakirjat 1866–1871 Ga:4.
- Tiliasiakirjat 1872–1876 Ga:5.
- Tiliasiakirjat 1877–1881 Ga:6.

Johtokunnalle saapuneiden asiakirjojen diaarit

- Saapuneiden kirjeiden diaari 1820–1827 Aa:1.1.
- Saapuneiden anomusten diaari 1820–1823 Aa:1.2.

Sairauspäiväkirjat

- Sairauspäiväkirja 1849–1871 Ab:1.

Kirkonkirjat

- Turun kehruhuoneen kirkonkirja 1856–1881 Ac:1.

Vankiluettelot

- Vankiluettelot 1825–1827 Ba:1.
- Vankiluettelot 1828–1830 Ba:2.
- Vankiluettelot 1831–1833 Ba:3.
- Vankiluettelot 1834–1836 Ba:4.
- Vankiluettelot 1837–1838 Ba:5.
- Vankiluettelot 1854, 1856 Ba:6.
- Vankiluettelot 1879 Ba:7.
- Vankiluettelot 1880–1881 Ba:8.

Johtokunnan pöytäkirjat

- Johtokunnan pöytäkirjat 1820–1880 Ca:1.

Johtokunnan kirjekonseptit

- Johtokunnan kirjekonseptit 1820–1881 Da:1.

Päällysmiehen/vahtimestarin kirjekonseptit

- Päällysmiehen/vahtimestarin kirjekonseptit 1863–1881 Db:1.

Kehruuhuoneen perustamista koskevat asiakirjat

- Kehruuhuoneen perustamista koskevat saapuneet asiakirjat 1735-1741 Ea:1.

Johtokunnalle saapuneet asiakirjat

- Johtokunnalle saapuneet asiakirjat 1818–1840 Eb:1.
- Johtokunnalle saapuneet asiakirjat 1841–1849 Eb:2.
- Johtokunnalle saapuneet asiakirjat 1850–1856 Eb:3.
- Johtokunnalle saapuneet asiakirjat 1857–1864 Eb:4.
- Johtokunnalle saapuneet asiakirjat 1865–1870 Eb:5.
- Johtokunnalle saapuneet asiakirjat 1871–1877 Eb:6.
- Johtokunnalle saapuneet asiakirjat 1878–1881 Eb:7.

Muut saapuneet asiakirjat

- Saarnaajalle saapuneet kirjeet 1879–1881 Ec:1.

Vankien arvostelu- ja tilikirjat

- Vankien arvostelu- ja tilikirjat 1871–1880 Gb:1.

Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat

- Kehruuhuonerakennusten rakennussuunnitelma, urakkasopimus ja kustannusarvio 1801–1801 H:1.1.
- Piirustukset 1793–1827 H:1.2.
- Ruokajärjestykset 1820–1823 H:1.3.
- Lääkereseptit 1878–1879 H:1.4.